چاودێر

THE OBSERVER

Aweekly Political, Educational & Social Press

ڕۆژنامەیەکی سیاسی ڕووناکبیریی کۆمەڵایەتی هەفتانەیە

ژمارە (١٧) دوو شەممە ٢٠٠٥/٢/٢١

تاڵەبانی: بێ کوردستانیەتی کەرکوک، فیدرالیەت، دان پێنانی پێشمەرگەو پشکی سامانی ناوچەکانمان پۆستی سەرۆکایەتی قبوڵ ناکەین

تاڵەبانی، سکرتێری یەکێتی نیشتمانیو پاڵێوراوی سەرەکی کوردستان بۆ سەرۆکایەتی عێراق، لەکۆبونەوەیەکی (٢٠٠٥/٢/١٧)دا، جەختی لەسەر ئەوە کردووە کە:

ئێمە لەسەرکردایەتی سیاسی کوردستاندا، دەمانەوێ مافو دەستکەوتەکانمان بچەسپێنین، هیچ چەشنە پلەیەکی سەرۆکایەتیش قبوڵ ناکەین بەبێ کوردستانیەتی کەرکوک و فیدرالیەتو دانپیانانی ڕەسمی هێزی پێشمەرگەو دابین کردنی پشکی ڕەوامان لە سامانی ناوچەکانمان. واتا: مەرجو بەشداری کردنمان لەحوکمو هاوپەیمانێتیمان لەگەڵ لایەنەکاندا، ئەو چوار بنچینە سەرەکیانەیە. هەروا تاڵەبانی گوتویەتی:

کەرکوک قابیلی سازش نییە، چونکە لەکەرکوک و ناوچە کوردستانیەکانی دیکەدا، ستەمێکی سیاسەتی ڕەگەزپەرستیو تەعریبو تەهجیر سەپێنراوە، سەرەڕاش، کوردستانیەتی شارەکە نەگۆردراوەو هەڵبژاردن ئەمەی دەرخست.■

گەلی کوردستان؛ لە ئەنفالەکانەوە.. بەرەو سەرۆکایەتی عێراق

لێکدانەوەی هەواڵ - ل (٢)

١- سەرکەوتنی هەڵبژاردنو گرەوی.. (مەلا بەختیار)

٢- کورد لەنێوان سیاسەتی ئاشکرای.. (سەرکەوت عەبدوڵڵا)

٣- زیانی سونیگەرا لە بەشدارینەکردنی.. (ئازاد عەلی)

دوایین لێکدانەوەی ڕازانی لەسەر بارودۆخی کوردستان
مادێح ئەحمەدی
کوردستان سەرانسەر - ل (٥)

سەرەنجامی هەڵبژاردن لە گفتوگۆیەکی عەبدوڵڵای موهتەدیدا
ڕەخنەو دیالۆگ - ل (٨-٩)

گەر کوردەکان ئازاد نەبن، تەیب ئاردۆگانیش ئازاد نابێت
و/ فەیزوڵا برایم خان
چەشناو چەشن - ل (١٣)

ئۆباڵی گرانی سەرۆک

(١٩-١٩٨٨/٢/٢٢)، ساڵڕۆژی مەرگەساتی پرۆسەی ئەنفالەکانە لەکوردستاندا. دوای (٢٧) ساڵو لەهەمان مانگو لەهەمان ڕۆژاندا، ئەنجامی هەڵبژاردنەکان رادەگەیەنرێو لیستی هاوپەیمانی کوردستان دووەمین ڕێژەی دەنگ لەعێراقدا وەدەست دەهێنێو (جەلال تاڵەبانی)یش پۆستی سەرۆکی عێراق، بۆ یەکەمین جار لەمێژووی دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستان، بەبریاری یەکگرتووی گەلی کوردستان، دابین دەکا.

ئەم هەڵبژاردنە، هەم لەگەڵاڵە کردنی یاسای هەڵبژاردنەکەدا گیروگرفتو ئاڵۆزی هەبوو، بەڵکە غەدریش لەکورد لەپارێزگای کەرکوکو خانەقیو ژەنگارو .. تاد کرابوو. هەم، لەدانانی لیستەکانیشدا، ڕەخنەیەکی بەرچاو هەیە. بەتایبەتی لەلایەن ڕێکخراوە دیموکراتو مەدەنیخوازەکانەوە. سەرەڕای ئەو ڕاستیانەش، گەلەکەمان بەهەستی بریندارکراوی هەمیشەیی خۆی، لەبەرامبەر گیروگرفتو کێشەکاندا، هۆشیاری نەتەوەیی دیموکراتی نواندو فراوان بەشداری هەڵبژاردنی کرد. بەشداری کردنی هەڵبژاردنەکەو سەرەنجامەکانی، دوژمن تەزێنو ئاسوودە بەخشی گەلەکەمان بوو.

لەدوای دەرکەوتنی سەرەنجامی هەڵبژاردنەکان، ئیدی ئاژانسەکانو حیزبە سیاسیەکانی عێراق، گەیشتنە ئەو باوەڕە کەکورد پۆستی سەرۆکایەتی دابین کردووە. بەم دابین کردنەی سەرۆکی عێراق، مێژوو لاپەڕەیەکی نوێ لەناوچەکەدا دەنەخشێنێ، ئەویش ئەوەیە: کەبەسەرکەوتنو ئیرادەی ئازادانەی گەلی کوردستان، یەکەمین جارە کورد پاڵێوراوی خۆی، بەبریاری خۆی، دوور لەفشاری ئیقلیمیو خێر پێکردنی حکومەتەکان، پۆستی سیادی سەرۆکی کۆماری عێراق، دابین دەکا. ئەمەش، ئاماژەیەکی گەورەیە کە گەلەکەمان، نەک لەکوردستاندا پیلانەکانی تێک شکاندووە، بەڵکو دەستەبەری گەورەتریشی لەبەغدادا وەدەست هێناوە: دەستەبەری یاسایی لەپەرلەمانی عێراقدا، دەستەبەری سیاسی لەپۆستی سەرۆکایەتیدا، دەستەبەری تەنفیزیش لەوەزارەتەکاندا، دەستەبەری دیپلۆماسیش لەوەزارەتی دەرەوەو سەفارەتەکاندا. هەروا، دەستەبەری نێو نەتەوەییش لەئەنجومەنی ئاساییشدا. کەوابێ: زەمینە ڕەخساوە لەدەستووری نەگۆڕی عێراقیشدا، ئەم سەرکەوتنانەو زیاتریش دەستەبەر بکەین.

کاتێتی بشڵێین: گەلی کوردستان، لەژانی کیمیابارانو ئەنفالەکانەوە، دەگاتە لوتکەی دەسەڵاتی عێراق. ئەم لوتکەی دەسەڵاتەش، ئۆباڵی تەواوی کارەساتەکانو ئەنفال، کیمیاباران، شەهیدو قوربانیمانە. ئۆباڵێکی گرانەو گەلیش چاوەڕوانە!■

انصار السنةو قاعدة الجهادو هەوڵی تیرۆریستی لەسلێمانیدا

□ هەردوو ڕێکخراوی (انصار السنة) و (قاعدة الجهاد فی بلاد الرافدین)، زۆربەی هەوڵە تیرۆریستیەکانیان لەپارێزگاکانی (موسڵو بەغدادو کەرکوک)دا چڕ کردۆتەوە. انصار السوننە، سەرقاڵی ئەوەن هەندێک لەکارەکانیان بگوازنەوە ناو سلێمانی. بەڵام لەوەش نیگەرانن کەئاسایشی سلێمانی تۆکمەیەو هەوڵەکانیان هەتا ئێستا پوچ کراوەتەوە. هەواڵەکانیان وا دەگەیەنێ کەوا لە (کفری) و گوندی (بەشیریان)ی دەوروبەری هەولێر، جموجۆڵو ژاوەژاویان دەرکەوتووە. ئەمەش بۆ ئەوەیە بتوانن کارە تیرۆریستیەکانیان لەگەرمیانو هەولێردا، بڕوێنن.■

وەزارەتەکانی کوردستان بودجەکەیان سەرف ناکەن

□ بەپێی هەواڵێکی باوەڕپێکراو، ئێستا، وەزارەتەکانی کوردستان، لەلایەن حکومەتی مەرکەزی عێراقی فیدراڵیەوە، بودجەیەکی زۆریان بۆ تەرخان کراوە، کەبەشی زۆربەی پێویستیەکانیان بکات. بەڵام زۆربەی وەزارەتەکان لەساڵی رابردوودا، نەیانتوانیوە بودجەی تەرخانکراو، بەپێی پرۆژەی پێویستو نەخشەی پەرەپێدان، سەرف بکەن. بۆ نمونە: وەزارەتی پەروەردە (٢٥٣) ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، کەلەماوەی ساڵێکدا سەرفی بکاتە سەربواری پەروەردە، کەچی لەهەموو ساڵەکەدا (١١٩) ملیار دیناری سەرف کردووە. لەکاتێکدا دەیتوانی دوو بەرامبەر پرۆژەو خزمەت بەو پارە پاشەکەوتە جێبەجێ بکات. لەزۆربەی وەزارەتەکانی دیکەشدا، پارەی تەرخانکراو، بلۆک کراوە، کەبێگومان، بۆ ئەمساڵ وەزارەتەکان کەمتریان بۆ دابین دەکرێ.■

عێراق؛ ئاوسانی بەرز، داشکاوی داهاتی نەتەوەیی، دەستکەوتی کەمی تاکو بازرگانی نزمتری نەوت

الشرق الاوسط / سێشەمە ٢٠٠٥/٢/١٥

□د.مەهدی حافیز.. وەزیری نەخشەسازی عێراق، ڕایگەیاند کەوا وەزارەتەکەی توانیویەتی باری ئابوریو بەرهەمهێنانو دەستکەوتی

وڵاتو تاکی کۆمەڵو داهاتی نەتەوەیی، بەوردی هەڵبسەنگێنێ. لەبەشێکی لێدوانەکەیدا دەڵێ:

تێکڕایی ئاوسان بۆ (٩و١٣٪) بەرزبۆتەوە، ئەمە لەکاتێکدا پار ڕێژەی (٣و٣٪) بووە. هەروا گوتویەتی: داهاتی نەتەوەیی عێراق (الدخل القومی) ساڵی ٢٠٠٣ (٢٦) ترلیۆن دینار بووە، بەڵام ساڵی (٢٠٠٢) گەیشتۆتە (٣٦) ترلیۆنو (٧و٢٩٪ داشکاوە. دەشڵێ: ڕێژەی بەشداری بەرهەمی گشتی نەوت لەداهاتی تێکڕایی عێراق ساڵی (٢٠٠٣) گەیشتۆتە (١و٦٨٪) بەڵام ساڵی (٢٠٠٢) گەیشتبووە (٤و٧٪).■

کۆمەڵی ئیسلامی: لەیەکێتی ڕازییەو لەپارتی ناڕازییەو یەکگرتووش بە لەخۆبایی بوو دەزانێ

□ کۆمەڵی ئیسلامی، دوای پەراوێز خستنیان لەم هەڵبژاردنەدا، پشتیان بەخۆیانو ئەو پەیوەندییە ئیقلیمیە بەست، کە هەیانە، بەتایبەتی ئێران. دوای یەکالابوونی دەنگەکان تێکڕا، کۆمەڵ لەڕێژەکەی خۆی ڕازییەو لەهەڵسەنگاندنی پرۆسەی بەڕێوەچونی هەڵبژاردنەکانیش، لەناو خۆیاندا گوتویانە: لەسنوری ئیدارەی (ی.ن.ک) گوشارو زۆر بۆ هێنانو چاو سورکردنەوە نەبووە، بەڵام پارتی، هەڵوێستی لەگەڵماندا باش نەبووەو پڕوپاگەندەی زۆر دژ کردوین. هەروا لەسەر یەکگرتووی ئیسلامیش گوتویانە: پێش هەڵبژاردن لەخۆیان بایی بوونو قسەی خراپیان لەدژمان کردووە، بەڵام خەڵکێکی زۆریان دەنگیان پێ داوین.■

ئێران؛ ڕێگری لەپارێزەرانی مافی مرۆڤ دەکا

□ شیرین عەبادی، کە خەڵاتی نۆبڵی ئاشتی وەرگرتووە، ئێرانی تاوانبارکردووە کە ڕێگری لەپارێزەرانی مافی مرۆڤ و زیندانیانی سیاسی دەکا. لەلێدوانێکیدا گوتی: دادوەرو پارێزەر دووباڵی فریشتەی دادوەرین، بەڵام باڵێکیان بڕاوە. هەروەها دەڵێ: پارێزەران کاتەکەیان بەهاتوچۆی زیندان دەکوژن. خۆم زیندانی کراوومو بەردەوام بانگهێشتی لێکۆڵینەوە دەکرێمو (١٠) ساڵە دوچاری هەڕەشە دەبمو دوابانگهێشتیش بۆ دادگا کراومو دادوەریش هۆیەکەی نازانێ؟!■

هەواڵو مەترسی

□ (٣٣) ملیار دۆلاری کۆمەک کردنی عێراق تەنها (٤) ملیاری سەرفکراوە

لەدوای ڕوخاندنی ڕژێمی عێراق، هەرەوەزێکی نێودەوڵەتی فراوان بۆ کۆمەک کردنی عێراق، هاتەئاراوە. بەکۆبونەوەی فراوانی دەوڵەتانی گەورەی جیهان لەژاپۆندا، بڕیاردرا (٣٣) ملیار دۆلار ببەخشرێتە عێراق. کەچی لەپارەوە هەتائێستا، تەنها (٤) ملیار دۆلاری سەرفکراوە. ئەمەش، دەیسەلمێنێ کە میکانیزمی جێبەجێکردنی پرۆژەکانی بونیادنانەوەی عێراق، دوچاری چ ئیفلیجیەک بووە.■

□ بزوتنەوەی ئیسلامیو هێزە ئیسلامیەکانی دژە ئەمریکا

بزوتنەوەی ئیسلامی، لەدوای ڕوخاندنی ڕژێمی عێراقەوە، پەیوەندیەکی باشی لەگەڵ هێزە بەرهەڵستکارە سونیگەراکاندا هەیە. ئێستا، لەگەڵ هەیئەتی زانایانی سوننە، باشترین پەیوەندییان هەیە، هەروا، لەگەڵ هەموو ئەو رەوتە سونیگەرایانەی لەعێراقدا دژی ئەمریکان، دۆستایەتیان پتەوە. ئەم کارەش، کوڕانی ڕابەری بزوتنەوە سەرپەرشتی دەکەن. دەبێ چییان لەژێر سەردا بێ؟:

□ کۆمەڵی ئیسلامی چەکی شاراوەی هەیە!!

دوای تێکشکانیان لەناوچەکانی هەڵەبجە، بەوشێوەیەش کەنەیانتوانی بەرگری لەموقەدەساتی خۆیان بکەن، چەکو تەقەمەنیەکی زۆریان تەسلیم بە ئەمریکا کردەوە، بەڵام هەواڵەکانی ناوخۆیان وادەگەیەنێ کەوا هێشتا لەناوچەی پشدەر، بەتایبەتی لەدەوروبەری گوندی (سینەمۆک)دا چەک و تەقەمەنیەکی زۆریان شاردۆتەوە. خوا ڕەحم بکا!.■

بەرەی تورکمانی کەتنێک و دۆستایەتی تەعریب

□ بەرەی تورکمانی.. لەدوای ڕوخاندنی ڕژێمی سەدامەوە، سەنگی ڕاستەقینەی خۆیان زانیوە. بۆیە، دەستبەجێ کەوتنە دۆستایەتی تەعریبو ئامادەییان دەکردن بۆ هاوپەیمانی لەکاتی هەڵبژاردندا. باڵی سونیگەرای بەرەی تورکمانی لەسەر دۆستایەتی تەعریب گەرمترەو باڵی شیعەگەراشیان، لەگەڵ شیعەدان. پێ دەچێ باڵە سونیگەراکەو تەعریب، خەریکی کەتنێک بن لەناوکەرکوک.. وریایی باشە!■

ڕابەری بزوتنەوەی ئیسلامی، بۆ ڕازیکردنی نەیارەکانی، بردنی بۆ ماڵی خوا..!!

□ بزوتنەوەی ئیسلامی لەکوردستان/ عێراق، دەمێکە لەناو گێژاوی کێشەدا دەخولێنەوە. بڕیار بووکۆنگرە ببەستن، هەر جارێک بەبیانویەک دوای دەخەن. ئەمجارەیان، مەلا عەلی ڕابەری پاشماوەی بزوتنەوەی ئیسلامی، چووە بۆ حەجو کۆنگرەکەیان لەبەر ئەمە دوا خراوە. لەم سەفەرەی حەج دا، مەلا عەلی، چەند کەسێکی نەیاری ڕابەرایەتیەکەیو کوڕەکانی، هەم بۆ دورخستنەوەیان لەکوردستانو هەم بۆ ڕازیکردنیان، لەگەڵ خۆیدا بردووە بۆ حەج.■

سەرکەوتنی هەڵبژاردن و گرەوی سەرخستنی دیموکراسی لە ڕۆژهەڵاتدا

مەلابەختیار

. شیعەگەرای توندرەو، لەگەڵ سونیگەرای توندرەو، چی کۆی کردونەتەوە؟

. ناسیۆنالیستی بەعسی تێک شکاو، چی لەگەڵ ئیسلامگەرا توندرەوەکان کۆیان دەکاتەوە؟

. ئێران و سوریا، بۆچی دالدەی تیرۆریست و بەعسییە بەزیوەکان دەدەن؟

□ لەسەر ئاستی عێراق (١٢) لیست لەهەڵبژاردندا، توانیویانە متمانەی چوونە پەرلەمان، لەناو خەڵکدا وەربگرن. لیستی (الائتلاف الوطني العراقي) یەکەم (١٤٠) کورسی، هاوپەیمانی کوردستان دووەم (٧٥) کورسی و لیستی (العراقي الموحد) (٤٠) کورسی. لیستەکەی سەرۆک کۆمار (٥) و جەبهەی تورکمانیش (٣)، باقیەکەی تریش (٣) و (٢) و (١) و (٠).. تاد.

زۆرینەی کورسیەکان شیعەو دۆستەکانیانن. بەپێی زۆرینەو کەمینە بێ، دەتوانن پەرلەمان بلۆک بکەن و چۆنیان بوێ بریار بدەن. بەڵام پێکهاتەی عێراق و پێکهاتنی (توافق - سازان)ی هێزە سیاسیەکان، زۆرینەو کەمینە ناکەنە پێوانە، بەڵکو پرنسیپی (توافق) دەکرێتە بنچینەی بریار دان. بەتایبەتی لەسەر مەسەلە چارەنوسساز و بنەرەتیەکان.

کورد.. لەم هەڵبژاردنەدا، دووەمی ئاستی عێراق و یەکەمی کوردستانە. ئەگەر یەکەمی کوردستان سەبارەت بەلیستی کوردستان ئاکامێکی ئاسایی بووبێ، بەڵام دووەمی عێراق ئاکامێکی گەورەیە. بەڵگەش ئەوەیە کەبۆ لیستی کوردستان چەندین حیزبی عێراقی خۆیان پاڵاوت و دەرنەچوون، بەڵام لیستەکەی کوردستان، بۆ پەرلەمانی عێراقیش دووەم بوو. دووەم بوون، ئاماژەیەکی سیاسی و نەتەوەیی زۆر زۆر گرنگە. لەلایەکەوە لەسەر ئاستی عێراق، ئەو هاوکێشە ماتماتیکیە نەتەوەییەی تێپەراندووە کە کورد نوێنەرەوەی یەک لەسەر پێنجی دانیشتوانی عێراق پێکدێنێ (کە هەمیشە لەوەش کەمتر سەیر کراوە) لەلایەکی دیکەشەوە، لیستی کوردستانی بۆتە پارسەنگی لیستەکانی دیکەی ناو پەرلەمان و بگرە حکومەتی عێراقیش. ئەم راستیانەش لەپاڵ سەرکەوتنی هەڵبژاردنی کوردستان (سەرەرای کەموکوریەکانی) وا دەکات کەنوێنەرانی کوردستان لەپەرلەمان و حکومەتی عێراقدا، پشت ئەستوور بن بەتوانایەکی بەهێزی پەرلەمان و حکومەت، لەهەمووش گرنگتر، بەگەلی کوردستان. ئەم هێزە دوو لایەنیەش؛ هێزی دووەمی ناو پەرلەمان و حکومەتی عێراق و هێزی یەکەمی کوردستان، بێگومان کەم هاوتایە لەئەزموونە فیدرالیەکانی جیهاندا. بەتایبەتی بۆ ئەزموونێکی تازە پێک هێنراوی وڵاتێک. ئەویش وڵاتێک رژێمە رووخاوەکەی هەرچیەکی لەدەست هاتبێ بۆ ریشەکێش کردنی گەلی ژێر دەستە کردبێتی. لەم ویستگە سیاسیەدا، جێگەی خۆیەتی هەڵوێستەیەک بکەین و ئێستا هەڵبسەنگێنین و بەرچاوی ئایندەشمان رۆشن بکەین. بۆیە، پێشنیاز دەکەم لەم بارەوە، لەدیدە جیاوازەکانەوە، پەیتاپەیتا لێکدانەوە هەبێ.

ئێستا.. ئێستایەکی سەرکەوتووە وەکو سەرەتا، ئەم سەرەتایە، ئۆباڵێکی سیاسی هەستیارە کە هەتا ئاڵوگۆری گەورەتر دێتەگۆرێ، پێویستە بناغەیەکی باشی سەرەتایی لەدەستووردا، لەسەلماندنی مافە نەتەوەییەکان، چارەسەرکردنی کێشە کۆمەڵایەتیەکاندا (بەتایبەتی مافی ژنان) گۆڕینی فەلسەفەی خوێندن، پەروەردەی منداڵان، جیاکردنەوەی ئاین و دەوڵەت، ئازادی و ئازادی ویژدان، کۆمەڵی مەدەنی و رای گشتی.. تاد، هەموو ئەمانەش، لەسەر بنەماکانی ئەزمونی دیموکراسی لەباری تەکنەلۆژی و ئابوری و کۆمەڵایەتیەوە، خەمیان بخورێ. لەم سەرەتای سەرکەوتنی هەڵبژاردن و تەمەنی یەکساڵەی پەرلەمانی عێراقدا، ئەو بنچینانەی دیموکراتی نەخرێتە ناو دەستووری نەگۆڕی عێراقەوە، بێگومان بواری زۆری هەڵگەرانەوەی بەردەم شۆڕشی چەواشە دەمێنێتەوە، بەتایبەتی هی ئیسلامگەرا توندرەوەکان، کە دەیانەوێ دەقە پیرۆزەکان و دەسەڵاتەکانی سەدەی ناوەڕاست دەقاودەق بسەپێننەوە. پێمانوایە، عێراق، لەم تاقیکردنەوەیەدا، لەناو ئەم دۆخە ئیقلیمییە گەمارۆدراوەی نەبوونی دیموکراسی راستەقینەو پر لەکێشمە کێشەیەدا، دەبێ لەجێبەجێکردنی بەرنامەی دیموکراسی و دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵدا، زۆر وریابێ. ئەم بەرنامە دیموکراتیە، ئەگەر بریار وایە ستراتیژ بێت، دیارە ستراتیژێکی ئاوا سەبارەت بەووڵاتێکی وەکو عێراق، کەلەناو خۆیدا، نەک پێشینەیەکی دیموکراتی نەبووە، بەڵکو هەمیشە دوژمنایەتی دیموکراتی کراوەو مێژوویەکی لێوان لێوی تاوان و خوێناوی هەبووە، لە وڵاتێکی ئاوادا و لەبەرامبەر رەوتی زاڵی ئیسلامگەراکاندا، قورسە دیموکراسی تاقانە لەناوچەکەدا سەر بکەوێ، ئەگەر تەوژمەکانی دیموکراسی لەساڵانی ئاییندەدا، وردە وردە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و دەوروبەر نەگرێتەوە. رۆژهەڵات وای لێهاتووە، ناسیۆنالیستی دواکەوتوو، حوکمران بێ یان حوکم کراو، لەگەڵ ئیسلامگەرای دەسەڵاتدار، یان بەرهەڵستکار، هاوبەرژەوەندن. ئەگەر رێکەوتنی سیاسی مۆرکراویش لەنێوانیاندا نەبێ، ئەوا هەلومەرجێکی بابەتی ناوکۆیی کۆیان دەکاتەوە. بۆ نمونە:

-شیعەگەرای توندرەو، لەگەڵ سونیگەرای توندرەو، چی کۆی کردونەتەوە؟

-ناسیۆنالیستی بەعسی تێک شکاو، چی لەگەڵ ئیسلامگەرا توندرەوەکان کۆیان دەکاتەوە؟

-ئێران و سوریا، بۆچی دالدەی تیرۆریست و بەعسییە بەزیوەکان دەدەن؟

ئەو دیاردە سیاسیانە هەموو دەریدەخەن کە هاوکێشە سیاسیەکان، ئاشکرا یان نهێنی، ریزبەندی سیاسی و بەرژەوەندی هاوبەشی سەیرو سەمەرەیان لێدەکەوێتەوە. سەرەتاکەشی دەرکەوتووە. بۆیە، لەبەرامبەردا، لەناو وڵاتێکی کلتور لاوازی دیموکراسی وەکو عێراق، قورسە چاوەروانی سەرخستنی دیموکراسی بکرێ، بەبێ رەچاوکردنی رەهەندەکانی دیموکراسی لەناوچەکەدا. هەروەکو رۆژئاوا..

لەرۆژئاوادا، لەسەردەمی شۆڕشی دیموکراتی دژی سیستەمی دەرەبەگایەتی، نەدەکرا تەنها لەوڵاتێکدا شۆڕشی دیموکراتی سەربخرێ و بپارێزرێ. ئەگەر هاوکات شۆڕشی دیموکراتی لەچەندین وڵاتی رۆژئاوادا، جۆشی نەخواردبا. ئاسان بوو بۆ روسیا، ئەڵمانیا، سویسرا، بریتانیاو هۆڵەندا.. تاد، پێکەوە هەڵبکوتنە سەر شۆڕشی فەرەنساو تەفرو توانای بکەن، هەروەکو چەند جارێک کردیان. بەڵام سەرەنجام، سەرکەوتنی شۆڕشی دیموکراتی لەرۆژئاوادا، بەتایبەتی لەئەڵمانیاو لە روسیاشدا سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر (گەرچی ئاراستە دیموکراتیەکەی هەڵدێرا!) هەروا لەهۆڵەنداو سویسراو ئیتالیاو پێشتریش لەبریتانیا... تاد. ئەمانە تێکرا وایان کرد، رووبەری شۆڕشی چەواشەی هێزە کۆنەپەرستەکان بەرتەسک بکرێتەوە، لەدوا ئاکامیشدا، دەسەڵاتی ئوروستوکراتی رۆژئاوا، یان شکست بخوا، یاخود لەدەسەڵات بەرکەنار بکرێ. ئەوسا شۆڕشی فەرەنسا توانی ئامانج و دروشمە رادیکاڵەکانی دیموکراتی سەربخا. سەرەنجامیش، دیموکراتی لەرۆژئاوادا بچەسپێ.

ئێستا.. دوای تێپەرین لەسەرکەوتنی شۆڕشی دیموکراتی لەهەزارەی دووەم لەرۆژئاواداو، گواستنەوەی لەهەزارەی سێهەمدا بۆ رۆژهەڵات، ئاخۆ ئاراستەکانی دیموکراسی بەرەوکوێ؟ سەرکەوتن، یان دەورانێک لەشەڕو ئاژاوە؟ ئەمە پرسیارێکی گرنگە لەم هەلومەرجەو لەم قۆناغەدا. راستە جیهانی ئەمرۆ، جیهانی شۆڕشی دیموکراسی سەدەکانی ناوەراست نییە. تازە دیموکراسی لەرۆژئاوادا چەسپیوە. هەر رۆژئاواش لایەنگری سەرخستنی دیموکراتییە لە رۆژهەڵاتدا. ئەمەش زۆر گرنگە ئەگەر بەراوردی بکەین بەسەردەمی شۆڕشی دیموکراتی لەرۆژئاوادا، کە کۆنەپەرستی بەهێزتربووە لەئێستا. شۆڕشیش لەسەرەتاوە سەرەتای سەرهەڵدان و بێپشتیوان بوو. کێشەو لەمپەری ئێستای رۆژهەڵات، لەبەردەم پرۆسەی دیموکراسیدا، لەوەدایە کە پێشینەیەکی رێنیسانس، یان رۆشنگەری، یان ئەزمونگەلێکی دیموکراتی نییە؛ لەوەش کێشەی قورس تر ئەوەیە، کەلەم رۆژهەڵاتەدا، ئاینی ئیسلام ئایینی باوەو ئاینەکەش ئاوێتەی نەریت و کلتوری خەڵکە. لەناو ئەم نەریت و کلتورەشدا، چەندین هێزی ئیسلامگەرا لەوپەری توندرەویانەوە بۆ ئەم پەری (بەرواڵەت) نەرمرەویان، هەن. هەم ئیسلام و کولتورو نەریتەکەو هەم ئیسلامگەراکان، هاوشانی فەلسەفەی کۆنخوازو گۆشەگیری ناسیۆنالیستی، ئەمانە پێکرا، هێشتا جەزرەبەی شۆڕشی دیموکراتیان نەخواردووە. هێشتا ریشەی ئایدۆلۆژییان لەناو بزووتنەوەی سیاسیدا هەڵنەکێشراوە، پێکەوە یان بەجیا، وریای چارەنوسی خۆیانن لەبەرامبەر گرنگی و کاریگەری دیموکراسی لەناوچەکەدا. هەربۆیە دەبینین: یەمەنی، سودانی، تونسی، سوری، ئێرانی و سعودی... تاد لەگەڵ ئەفغانی و عێراقیەکاندا، بەئاسانی دێنە ریزی تاڵیبان و القاعیدەو لەهەر کوێیەک بۆیان لوابێ و نەلوابێ، کاری تیرۆریستی خۆکوژی و کۆمەڵکوژییان ئەنجام داوە. ئەو راستیانە کەبەکورتی باسیان لێوە دەکەین، دەری دەخەن کە چ ئەرکێکی هاوبەش لەسەر شانی دیموکراتخوازو ئازادیخوازو مەدەنیخوازەکانی عێراق و رۆژهەڵاتە بۆ سەرخستنی ئەزموونی دیموکراتی و شکست پێهێنانی تەواوی هەوڵەکانی شۆڕشی چەواشەی ئیسلامگەراو ناسیۆنالیستی کۆنخواز. بەشێوەیەکی گشتیش.. دەستەبەری سەرخستنی دیموکراسی، فراوانکردنی رووبەری خەباتە لەپێناوی دیموکراتی لەرۆژهەڵاتی ناوەراستدا، یان لەچەندین وڵاتی رۆژهەڵاتی ناوەراستدا.

خەریکە کاتی ئەوەش دێت، زووتر کێشە سیاسیەکانی ناوچەکە چارەسەر بکرێن، کە هەتائێستا کۆسپی گەورەی بەردەم پرۆسەی دیموکراسی بوون. لەپێشەوەدا کێشە نەتەوەییەکانی کوردو فەلستین و گەلانی دیکە، هەروا ژیان و بژێوی کۆمەڵایەتی باشتر بکرێ و ئاستی زانستی و مافی مەدەنی پێش بخرێ، هەتا لەساڵانی ئایندەدا، بەر چاوی هێزە سیاسیەکان و دەوڵەتە بەرەو دیموکراسی رۆیشتوەکان رۆشنتر بێ. بەتایبەتی پرۆژەی رۆژهەڵاتی گەورە لەئارادایەو تینی تەوژمەکانیش گەیشتونەتە رۆژهەڵات.

لەبەر رۆشنایی ئەو راستیانە لەتەواوی ناوچەکەدا، کاتیەتی دوور لەکاریگەرە خراپەکانی سەدەی رابوردوو، لەباری ناسیۆنالیستی، فەلسەفیی، ئایدۆلۆژی و ئایینیەوە، بیر لە ریزبەندییەکی ستراتیژی نوێ بکرێتەوە، کەتیایدا، هێزو دەوڵەتە دیموکراتخوازەکان لێبراوتر لەبەرامبەر کۆنەپەرستان، پشت ئەستوور بەقوڵایی دیموکراسی جیهانی، ببەستن و شەری دیموکراسی لەبەرامبەر دوژمنانی دیموکراسیدا، ببەنەوە. ئەم ریزبەستنەش لەرۆژهەڵاتدا، لەنێوان دەوڵەتاندا، هێزەکان و رەوتەکاندا، ئەرکەکانی سەرکەوتنی دیموکراسی چۆن بخوازێ، دەبێ رێگەکەی بگیرێتەبەر. ئیدی نەتەوە، ئاین، رەگەزو فەلسەفە، نەکرێنە پاساوی لێکراتزاندنی هێزو دەوڵەتە دیموکراتیەکان. ئەم بەستەڵەکە مێژووییە، کە ئاین و ناسیۆنالیزمی دواکەوتوو دروستی کردووە دەبێ بشکێندرێ! ■

کورد.. لەنێوان سیاسەتی ئاشکرای تورکیا و بەرنامەی نهێنی ئێراندا

سەرکەوت عەبدوڵڵا

□ پێش هەڵبژاردن، گرەوی زۆر لەسەر لیستی شیعەو جەبهەی تورکمانی دەکرا. هەڵبەتە، لەلایەن ئێران و تورکیاوە. دوای هەڵبژاردن، شیعە کە لیستی یەکەم و جەبهەی تورکمانی هەر زۆر لەدواوەیە، بێگومان سیاسەتی ئێران بەجۆرێک و هی تورکیاش، بەجۆرێکی دیکە دەبێ.

ئێران.. لەژێرەوە، بەتێکدانی ناوچەکانی سونی بوبێ، دالدەدانی تیرۆر بوبێ، جەنگی فراوانی سایکۆلۆژی بوبێ، پارە هەڵرشتن و دەم چەورکردن بوبێ، هاتوچۆی کاربەدەستان و ئەرک پیسپێردراوان بوبێ، بەهەر رێگەو شێوازێک ئێران پێی باش بوبێ، لەدوو ساڵی رابوردودا (هەڵبەتە پێشتریش) ئێران بەرنامەو پلانەکانی خۆی لەناو عێراق و بەتایبەتی لەناو شیعەکاندا، تێپەڕاند. هەرچی شکات و فشارێکیشی دەکرایەسەر، بەخوێنساردی خۆیان و مانۆڕی جۆراوجۆریان، توانیان لەفشارەکان دەرباز ببن.

هەرچی تورکیاشە، پشتی بەجەبهەی تورکمانی و سەنگی زیاد لەقەبارە قەبە کراوی تورک زمان بەستبوو. بەتایبەتی لەکەرکوک، تەلەعفەرو دەروبەریان. پێش و پاش رەووخانی سەدامیش، تورکیا هەموو سیاسەتەکانی خۆی گرێی کەرکوک و زانیاریەکانی جەبهەی تورکمانی لەسەر کەرکوک دابوو. ئەگەر گوێشیان لەلای دیکە گرتبێ، هەربۆ لێکۆڵینەوە بووە نەک بۆ راست کردنەوەی سیاسەتە بریار لێدراوەکانی.

ئێستا.. هەڵبژاردن کەتەواو بووەو سەرەنجامەکەی دەرکەوتووە، ئێران کەسەرەنجامی بردنەوەی شیعەگەراکانی بەدڵە، خۆی هەتا رادەیەک مت داوە. لەهەمان کاتدا، زیاتر لەجاران ئاوازی مەترسی دابەشکردنی عێراق لێدەدا. هەڵبەتە، ئەمەشی لەبەر ئەوەیە کەپێی وایە گەر شیعە لەکۆنترۆڵکردنی دەسەڵاتدا، سەربکەوێ، لەدرێژخایەنی سیاسەتدا، بەڵکو هەژموونی بسەپێنێتە سەر کوردستان و ئەو مەترسییەی کوردستانیش لەسەر سنورەکانی بۆ سەرباقی بەشەکانی کوردستان، بەرەوێنێتەوە. هێشتا، زۆری ماوە دوا نەخشەی ئێران، دوای سەرکەوتنی لیستی شیعەگەرا، لەناو عێراق و لەدارشتنی دەستوورو سیاسەتی ئیقلیمی و جیهانیدا بزانرێ. بەتایبەتی لای ئێران زۆر گرنگە عێراق بخاتە سەنگەری دژایەتی ئیسرائیل.. بەناوی ئیسلام و رزگاری فەلەستینەوە. هەروا، لایشی مەبەستە شیعە بکاتە مەیدانی فشار بۆ پاشەکشە پێکردنی ئەمریکا.. لەعێراق و سەرەنجام، لەناوچەکەشدا. لەهەموو بارێکەوە، چاودێری کردنی ئێران و زانینی دوا بەرنامەو دوا بریارو دوا نەخشەی، لەمەودوا، زۆر گرنگترە لەمەوبەر. لەمەوبەر، پشێویەک هەبوو لەم وڵاتەدا، ئێران کنەی خۆی کردووە. لەوکنەیەدا لەمەودوا چی دەکا، ئەمەیان پەیوەندی بە سیاسەت و ستراتیژی ئێرانەوە هەیە، لەناوچەکەدا. بەتایبەتی عێراق بۆ ئێران، لە تەواوی رۆژهەڵاتی ناوەراستی گەورەدا، گرنگترین وڵاتە. بۆیە، لەم بێدەنگیەی دوای هەڵبژاردنی ئێران، دەبێ عێراق و کوردستان، وریاتر بن.

تورکیا.. جەبهە تورکمانیەکەی بۆیان ساغبونەوە، سەنگی تورک زمانیش کێشرا. گریمان دوو هێندەش زیاتر بن. هێشتا لەهەڵبژاردنی ساڵی داهاتوودا، ئەوپەرەکەی (٨) کورسی پەرلەمان دەست بخەن. رەنگە ئەوکاتە کوردیش زیاتر دەست بخا. چونکە لەزۆر شوێندا کوردیش بێدەنگ کراوە. کەوابێ: تورکیا لەئاسۆی ئایندەی سیاسەتی عێراق و کوردستانیشدا، هیوایەکی گەورەی نەماوە. کەواتا:

بۆچی لوتی سیاسەتی تورکیا، هێشتا هەربۆنی نەوتی کەرکوک دەکا؟ ئایە هیچ گۆرانکاریەکی دیکە نابینن؟

بێگومان.. لەرابردوودا، هەڵچنینی سیاسەت لەسەر کەرکوک و جەبهەی تورکمانی، شکستی هێنا. هیچ هەرەشەیەکیشیان پێ لەکەرکوک و کوردستاندا، جێبەجێ نەکرا. کەچی لەهەرەشەش ناکەون و هەموو جارێک، کە کاروانی کورد بەشەقامی ناوچەکەدا، دەیەوێ تێپەرێ، تورکیا چرای سووری ترافیکی بۆ هەڵدەکا. کاروانی ئازادیخوازی کوردستانیش، رێبازی دەربازی خۆی، لەچارەکە سەدەی رابوردوودا، هەر دۆزیوەتەوە. ئاماژە سیاسیەکان وا دەگەیەننن تورکیا، لەوە زیاتری پێ نەکرێ، کەبەرامبەر باشووری کوردستان کردوویەتی. فشارە جیهانیەکانیش، بەتایبەت هی یەکێتی ئۆروپا، هەتا دێت بۆ سەر رۆژهەڵات، زۆرتر دەبێت. لەبەرامبەر تورکیاشدا، فشارەکە هێمن و بەرەو چارەسەرکردنی کێشەکان تورکیا ئاراستە دەکرێ. هەتا کێشەکانیش لەگەڵ تورکیادا، نەرم نەرم خاوتر دەبێ، هەرەشە قورسەکانی تورکیاش لەبەرامبەر کوردستاندا کەمترو لەناو قوبرسیشدا، هەنگاو بەهەنگاو، لەپاشەکشە کردندایە. تەنانەت لەناو تورکیاشدا، بەرەو ریفۆرم و لەباکوری کوردستانیشدا، ئارامتر دەبێت.

کوردیش.. گورگی دیو نەترسا. تازە، باوەر ناکەین لە چرای سووریهەڵکراوی تورکیا بترسێ. باوەریش ناکەین تورکیاش لەوە دڵنیا نەبێ، تازە رۆژگاری دەست تێوەردانی شەست و حەفتاکان گوزەشت!

کورد.. پێویستە، لەبەغدادا وا بکا، بەراستی حکومەتێکی پەرلەمانی دیموکراتی فیدراڵی دابمەزرێ کەبتوانێ بیپەرژێتە سەر پاراستنی سنورەکانی خۆی. بشتوانێ چاودێری هەموو پەیوەندیەکی گومانلێکراوی شیعەگەرا لەگەڵ ئێران، سونیگەرا لەگەڵ سوریا، جەبهەی تورکمانی لەگەڵ تورکیا، وەهابیەکان لەگەڵ سعودیە بکا. تازە، چارەنوسی گەلی کوردستان لەم هەلومەرجەدا چەند بەستراوەتەوە بەکوردستان، هێندەش گوێزراوەتەوە بەغداد. (خۆزگە بۆمان هەڵکەوتبا وانەبا)، دەبێ بزانین، ئەم پەیوەندیەی کوردستان و عێراق لەناوچەکەدا، باش بەکاردێنین. ■

زیانی سونیگەرا..
لەبەشدارینەکردنی هەڵبژاردندا

ئازاد عەلی

□ حیزبی ئیسلامی عێراق، دوای بگرەوبەردەیەکی زۆر، دوابرپاریان لەسەرئەوە ساغکردەوە کە بەشداری هەڵبژاردن نەکەن. بێگومان، لەروانگەی خۆیانەوە، ئەم حیزبە، وایان پێ راست بووە. بەڵام ئایە بەراستی حیزبی ناوبراو توانیویەتی نوێنەری سیاسەتی وردبینانەی سونیگەرا بێ، لەم هەڵوێستە توندەدا؟ بۆئەوەی وەڵامی پرسیارێکی ئاواش بدەینەوە، وا چاکە سروشت و پێکهاتەی حیزبی ناوبراو بکەینە پێشەکی لێکدانەوە، هەتا زانستیانە وەڵامی پرسیارەکە بدەینەوە.

حیزبی ئیسلامی عێراق، نوێنەرەوەی ئاقاری (ئیخوان المسلمین)ی عەرەب و جیهانین. ئەم حیزبە، دەربڕی سیاسەت و پراکتیکی حیزبی و ئایدیۆلۆژی ئیخوانن. هەڵبەتە، (ئیخوان)یش، لەهەفتاکانەوە دەڵێن: سیاسەتی ئیسلامگەرای میانەڕەویان کردۆتە ستراتیژی خەباتی مەدەنیخوازی خۆیان. دیارە، ئەم سیاسەتەشیان دوای تاقیکردنەوەی سیاسەتی توندوتیژی لەمیسرو چەندین وڵاتی دیکە، هەروا، دوای ئەوەی لەمناڵدانی حیزبی ناوبراوەوە، جۆرەها رەوتی توندرەو، تیرۆریست و بکوژ جودابونەوە، دوای ئەو هەموو راستیانە، ئینجا ئیخوان موسلمین، ستراتیژی سیاسەتی میانەڕەوییان هەڵبژارد. بەپێی ئەو ستراتیژە، گوایە، لەهەموبارێکەوە نەرم نەرم دەیکێڵن. سیاسەتی توندو بریاری توندرەوی رەتدەکەنەوە. ئاشتی و پێکەوەهەڵکردنیان کردۆتە پێناویان. هەتائێرە، نامانەوێ لەراستی و ناراستی ئەو ستراتیژە بدوێین. بەڵام ئەوەی ناکرێ لەسەری نەدوێین، ئەوەیە کە حیزبی ئیسلامی عێراق، مادام حیزبی دایکیان ئاوا نەرمونۆڵە لەسیاسەتدا، ئەی ئەوە چۆنە لەبەرامبەر هەڵبژاردنەکانی عێراقدا، ئەم حیزبە ئەوەندە توندوتۆڵە؟

تاقە پاساوی حیزبی ئیسلامی لەم سیاسەتەدا، دوو مەسەلە بوو: یەکەمیان؛ دانانی کاتێکی دیاریکراوی کشانەوەی دەسەڵات و سوپای هاوپەیمانی؛ دووەمیشیان: هەڵبژاردن بۆ کاتێکی گونجاوتر دوابخرێ. چونکە توندوتیژی هەیە. دەپرسین:

ئاخۆ.. لەچەند وڵاتی عەرەبیدا، ئەمریکا لەعێراقیش زیاتر رۆچۆتە ناو دەوڵەتان و داوودەزگاکان، بەڵکو سیاسەتی رۆژانەش، کەچی ئیخوان المسلمین لەهەڵبژاردنی ئەو وڵاتانەدا، بەشدارییان کرووە. لەپەرلەمانەکانیشیاندان، دەشیانەوێ لەحوکمرانیشدا، بەشداری بکەن. دوورنەرۆین: ئەوە میسرو ئەمیش ئوردن، ئایە ئیخوانەکان، لەهەڵبژاردنی هەردوو وڵاتەکەدا، بەشدارن یان نەو؟ خۆ میسرو ئوردن دوژمنی ئەمریکا نین. ئەگەر عێراقی دوای سەدامیش بەمیسرو ئوردن بەراورد بکرێ، عێراق شایستەترە بۆ خزمەت و بەشداری هەڵبژاردن، هیچ نەبێ هەتا لەم میحنەتە رزگاری دەبێ. ئەی کەواتە، حیزبی ئیسلامی عێراق بۆچی، پێچەوانەی لاف لێدانی پێکهاتەو فەلسەفەکەیان، بڕیارێکی توندی رەتکردنەوەی بەشداریکردنی هەڵبژاردنەکەیان داوە؟ لەوەڵامدا دەڵێین:

یەکەم: لەبەرئەوەی حیزبی ئیسلامی عێراقی، سوور دەیانزانی لەم هەڵبژاردنەدا، شیعەگەراکان دەیبەنەوەو ئەقلیەتی ئەم حیزبەش، سیخناخە لەئایدیۆلۆژیەتی تایفەگەری.

دووەم: سونیگەرا.. پەرێزێکی پاکژی لەمێژووی داتاشینی دەوڵەتی عێراقدا نییە. بویستری و نەویستری، هەمیشە حکومەتەکانی عێراق بەسوننی ناسراو بوون. هەموو حکومەتەکانیش، تێکرا خراپ بوون.

سێهەم: جگە لەو سونییانەی داردەستی حکومەتەکان بوون لەرابوردوودا، هێزی سونیگەرای دیکەی بەرهەڵستکاری قوربانی بەخش لەسەنگەرەکانی بەرەنگاریدا نەبوون، هەتا ئێستا حیزبی ئیسلامی یان هەر رەوتێکی سونیگەرا، بیکاتە پاڵپشتی سیاسەتەکانی لەناوکێشمەکێشە سیاسیەکانی دوای روخاندنی سەدام. ئەگەر سونیگەرای بەرهەڵستکاریش هەبووبێ، زۆر خۆپارێز بوون، تەنانەت ئیخوانەکان خۆشیان لەساڵی (١٩٧٢)ەوە، هەڵپەسار!!

چوارەم: هێندەی سونیگەرا لەلایەنە دیموکرات و عەلمانیەکان کۆبونەتەوە، بەپێچەوانەوە، شیعەگەراکان بەزۆری لەدەوری رێبازی شیعە کۆبونەتەوە.

پێنجەم: بەشێک لەرەوت و گروپە توندرەوەکان، بەشێکیش لەکۆنەبەعسیەکان (بەتایبەت لەموسڵ، سامەرا، دیوانییە، فەلوجەو رمادی.. تاد) خۆیان داوەتە پەنای حیزبی ئیسلامی و فشاری دەخەنەسەر بۆ هەڵوێستی توندڕەوانە.

شەشەم: سەرکردایەتی حیزبی ئیسلامی، وەکو سەرکردایەتی حیزبی دەعوەو مەجلسی ئەعلاو رەوتە شیعەگەراکانی دیکە، قاڵ و قوڵبووی کۆڕی سیاسەت و ململانێ نین.

حەوتەم: حیزبی ئیسلامی عێراق و سونیگەراکان، پەیوەندی ئیقلیمیشیان لاوازە. لەکاتێکدا شیعەگەرا وڵاتێکی گەورەو تاقیکراوی وەکو ئێرانیان، بەسەدان کیلۆمەتر سنوورو توانای بێئەندازەوە، لەپشتە.

رەنگە هۆی دیکەش هەبن. بەڵام بەباوەڕی ئێمە ئەو هۆیانە سەرەکین و حیزبی ئیسلامیان ناچارکردووە پشت لەژێر باری ئەرکە سیاسییە دژوارەکاندا، بچەمێنێتەوە.

بەو رەتکردنەوەی بەشداریکردنی هەڵبژاردن، حیزبی ئیسلامی و ئەو سونییانەی بەقسەیان کردن، بێگومان زیانیان بەخۆیان و ئایندەشیان گەیاند. ئەمان هەمان هەڵەیان کرد کە شیعەکان لەدامەزراندنی دەوڵەتی عێراقدا (١٩٢١) کردیان و بەشدارییان تیا نەکرد. سونیەکان بەشدارییان لە دامەزراندنی عێراقدا کرد. سەرەنجام شیعە (٨٠) ساڵ خۆیان خستە پەراوێزی روداوەکان و خراشنە ژێر فشارو زەبروزەنگێکی لەرادەبەدەر. ئێستا سوننە، هەمان هەڵە، لەزەمان و زەمینەی سیاسی دیکەدا دوپاتدەکەنەوە. بەڵام، ئەمان شانسیان هەیەکە زەمان و زەمینەکە گۆڕدراوە. بەدووری دەبینین بەهەمان چارەنووسی توندوتیژی شیعەدا تێبپەڕن. بەڵام بێگومان، ئەم هەڵەیەی کردویانە، باجێکی سیاسی قورسیشی دەدەن ■

چەمچەماڵ لەبەردەم دیاردەی کوشتن و گرفتی چارەسەرکردن دا

ئا: نەوزاد سەنگاوی

چەمچەماڵ یەکێکە لەقەزاکانی پارێزگای کەرکوک بەهۆی سیاسەتە چەپەڵەکانی رژێمی بەعسەوە هاوڵاتیەکی زۆری گوندە راگوێزراوەکان و پاشماوەی ئەنفالی تێدا کۆبۆتەوە کەخۆی لەخۆیدا بوەتە هۆی سەرهەڵدان و دروست بوونی کێشەیەکی زۆر بۆ ناوچەکە کەدیارترینیان کێشەی کوشتنە ئێمەش بۆ دەرخستنی هۆکارەکانی پشت ئەم باسە چەند پرسیارێکمان ئاراستەی هاوڵاتیان کرد بەم شێوەیە وەڵامیان داینەوە:

چاودێر: بۆچی لێرە کێشەی کوشتن بەرچاوە چارەسەر چییە؟

هاوڵاتی: ئەم دیاردەیە دەگەڕێتەوە بۆ تێنەگەشتن، نەبونی گیانی هاوکاری، نەخوێندنەوەی یەکترە بەڵام چەمچەماڵ لەچاو جاراندا زۆر پێش کەوتووە لەهەموو روویەکەوە بەڕای من چارەسەر ئەوەیە لێپرسراوان و کاربەدەستان پشتگیری لەپیاوکوژ نەکەن.

دکتۆر یاسین: هەڵکەوتەی ئەم ناوچە وایە کەپڕە لەعەشرەت و خێڵ و بنەماڵە کە لەلایەن حیزب و لایەنە سیاسیەکانەوە پشتگیری دەکرێن حیزب پارەی خوێن ئەدات دەوری دادگا دەبینێ و ئەوەی من ئاگادارم رۆژانە چەندین پیاو کوژ دەبینم لەبازاڕدا دەسوڕێنەوە حوکم بەسەریاندا دراوە.

سەروەر ئەبوبەکر: نەبونی وشیاری و کارپێکردنی یاساش بەوشێوەیە سەروەر نابێت، دەبێت لەلایەن حکومەتەوە خەڵک وشیار بکرێتەوە دیاردەی چەکداری نەهێڵدرێت و کوشتنیش قێزەون بکرێت.

هاوڵاتی: نەبونی لێپرسراوێکی بەتوانا زاڵ بێت بەسەر کێشەکاندا بتوانێت لێپرسینەوە بکات بەرامبەر بەتاوانباران لەشارەکەدا.

هاوڵاتی: ئەو کەسانەی خەڵک دەکوژن وەک پێویست عەقوبە نادرێن زیاتر کێشەکانیش لەدەرەوەی یاسا چارە دەکرێت بەشێوەی سوڵحی عەشایەری.

بەختیار سدیق: بەڕاستی زیادبوونی ئەم کێشانە بۆسەردەمی بەعس دەگەڕێتەوە کاتێک گوندەکان روخان و شارەکەی پڕکرد لەدانیشتوی گوندەکان و کە لەسەدا حەفتا بەرەو ژوری نەخوێندەوارن و کەرژێم قوتابخانەی گوندەکانی داخست و دیاردەی عەشەیاری پەرەی سەند نەبونی وشیاریش زیاتر کێشەی دروست دەکرد بۆ نمونە ئەگەر کێشەی کوشتن لەتیرەیەک دا روبدات چارەسەری ئاسانە بەڵام لەنێوان دوو تیرەدا روبدات چارەسەری گرانە چونکە بەنەنگی دەزانن.

مقدم: مهدی محمد علی

چاودێر: **پاشان** رومان کردە رادیۆی دەنگی چەمچەماڵی سەر بەمەڵبەندی کەرکوکی یەکێتی نیشتمانی کوردستان و پرسیارمان کرد سەبارەت بەرۆڵی راگەیاندن لەوشیارکردنەوەی دانیشتواندا بەم شێوەیە وەڵامیان داینەوە:

هەتاو وەلی (بێژەر): ئێستا چەمچەماڵ سیمایەکی شارستانیانەتری هەیە دانیشتوانەکەی زیاتر خوێندەوارو رۆشنبیرترن کێشەی کوشتن و کێشەکانی تریش کەم بونەتەوە بەڵام داواکارم کێشە با لەڕێی دادگاوە چارەسەر بکرێت نەک دیوەخان.

پێشەوا رەووف (بێژەر): وەک رادیۆی دەنگی چەمچەماڵ بەرنامەی وشیاری کۆمەڵایەتیمان هەیە کەهەفتانەیە کەهەر جارەی پسپۆڕێک میوانداری دەکات لەبواری کۆمەڵایەتی و هاوڵاتیان دەتوانن لەڕێگەی مۆبایل و تەلەفونەوە لەگوندەکان و ناو شار پەیوەندیمان پێوە بکەن بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانیان.

سەعدیە غازی (بێژەر): بەرنامەیەکمان هەیە بەناوی دیاردەکانی کۆمەڵ کە گرنگی دەدات بەلایەنی (خێزانی - منداڵ - پەروەردە.. .. هتد) کێشەی کوشتنیش دەگرێتەوە ئامانجمان لەم بەرنامەیە دیاردە ناشیرینەکان لەبەرچاوی هاوڵاتیان قێزەون بکەین و فێری لێپرسراوێتیان بکەین.

پاشان سەردانی بەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی چەمچەماڵمان کردو **بەڕێوەبەری پۆلیس (مقدم/ مهدی محمد علی)** وەڵامی پرسیارەکانی داینەوە:

چاودێر: بۆ بنبڕکردنی کێشەی کوشتن بەرنامەتان چییە؟

مقدم مهدی: پێشەکی بەخێر بێن، لەماوەی دەست بەکاربونم دا هەرکێشەیەکی لەوجۆرەی باسی دەکەیت لەگەڵ هەموو کێشەیەکی تردا رووی دابێت تاوانبارانمان دەست گیرکردووە داومانە بەدادگا دادگاش بڕیاری لەسەر تاوانەکانیان داوە بەپێی جۆری تاوانەکانیان حوکم دراون بۆ مەسەلەی کوشتنیش بۆ هەر کوژراوێک دۆسیەیەک کراوەتەوە تاوانبارەکەش دەست گیر کراوە کەسکاڵای لەسەر کرا بێت بەڵام ئەگەر هاتوو هەردوو تەرەفی بکوژو کوژراو لەدەرەوەی یاسا بۆ خۆیان رێک کەوتن ئەوە ئارەزووی خۆیانە ئێمە بەرپرس نین لێی کاتێک سکاڵاکەر تەنەزول بۆ تاوانبار بکات بەڵام ئێمە بەشێوەیەکی گشتی ئیجرائات دەکەین ئەگەر تەنازولیش هەبێت چونکە ئەوە کێشەیەکە پەیوەندی بەمافی گشتییەوە هەیە ئێمە بەڕێوەبەرایەتیەکەمان بەشەو و رۆژ بەهاوکاری هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ مەفرەزە دەردەکەین بۆ بەرگرتن لەکێشەو رووداوی دڵتەزێن.

چاودێر: ماوەیەک لەمەوبەر چەند کەسێک کوژراون ئیجرائاتان کردووە؟

مقدم مهدی: بەڵێ ئێستا تاوانباران گیراون و دەست بەسەرن لەمەرکەزێک لەسلێمانی لەماوەیەکی نزیک دا رەوانەی لای ئێمەیان دەکەنەوە ئەوکاتەش بەپێی یاسا ئیجرائاتیان دەکەین.

چاودێر: لەماوەی ساڵی رابردوو هەتا ئێستا چەند حاڵەتی کوشتن روویداوە؟

مقدم مهدی: ١٢ حاڵەت روویداوە بەڵام خۆی ٣٦ حاڵەتە چونکە بەهۆی نزیکیمان لەناوچە تازە رزگارکراوەکان بەتایبەت کەرکوک خەڵک دەکوژن لەسنورەکەی ئێمە تەرمەکەی فڕێ ئەدرێ لەلایەن کەسی نەناسراوەوە زۆربەی تەرمەکانیش نەناسراون.

چاودێر: سوپاس

مقدم مهدی: سوپاسی رۆژنامەی چاودێر دەکەم بۆ ئەم بەسەرکردنەوەیە■

مقدم مهدی: ١٢ حاڵەت روویداوە بەڵام خۆی ٣٦ حاڵەتە چونکە بەهۆی نزیکیمان لەناوچە تازە رزگارکراوەکان بەتایبەت کەرکوک خەڵک دەکوژن لەسنورەکەی ئێمە تەرمەکەی فڕێ ئەدرێ لەلایەن کەسی نەناسراوەوە زۆربەی تەرمەکانیش نەناسراون

کتێبخانەی گشتی دوکان و خوێنەرانی

ئا/ ئاکۆ دوکانی

کتێبخانەی گشتی دوکان لەساڵی (١٩٩٩) لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەی سلێمانییەوە کرایەوە، سەرەتا شوێنێکی بچووکو چەند کتێبێکی کەمی هەبوو، دواتر وردە وردە کتێبی جۆراوجۆرو زۆری بۆ هات و تارادەیەک دەوڵەمەند بوو، ئەمەش بەمەبەستی زیاتر خزمەتکردنی هاوڵاتیانی شارۆچکەی دوکان بەتایبەت توێژی لاوان کەئاستی هۆشیاریان بەرز ببێتەوەو سودو زانیاری زیاتری لێوەربگرن، سەبارەت بەم کتێبخانەیە:

ئەحمەد رەسوڵ - تەمەن ٢٢ ساڵ - خوێندکار وتی: هەرچەند کتێبخانەکەمان زۆر بچووکەو درەنگیش کرایەوە، بەڵام ئێمە زۆر خۆشحاڵین بەوەی کە حکومەت ئەم ناوەندە گرنگەی بۆ کردینەوە، چونکە ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان سودی زۆرمان لێ بینیوەو زانیاریمان لێوەرگرتووە، هەروەها کارمەندانی کتێبخانەکەش هاوکاریمان دەکەن و رێنماییمان دەکەن بۆئەوەی بتوانین سود لەسەرچاوەکان وەربگرین لەکاتی مۆڵەتی کتێب وەرگرتندا.

بەڕێوەبەری کتێبخانەی گشتی: ئێستا لەماوەی مانگێکدا زیاتر لە (٢٠٠) کەس سەردانمان دەکەن و خوێنەری کتێبی فەلسەفی و سیاسی و زانیاری گشتی دەبەن.

عەلی محەمەد - تەمەن ٣٠ ساڵ - فەرمانبەر وتی: بەدەرلەوەی دوکان پێشینەی مەعریفی و کەلتوری نییە چونکە لەشوێنە تازە دروستکراوەکان و ناوچەیەکی بچووکە، بەهەرحاڵ ئەم کتێبخانەیە سودی زۆری بۆ توێژی خوێندکارو مامۆستاو خوێنەران بەگشتی هەیە.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا چەند کەموکوڕییەکی پێوە دیارە، لەوانە بچوکی شوێنی کتێبخانەکە کە لەژورێک و تەنها هۆڵێکی بچووک پێکهاتووە، کەبۆ خوێندنەوە بەکەڵک نایەت. هەروەها کەمی سەرچاوەی زانیاریەکان گرفتێکی ترە تاڕادەیەکی زۆر هەژاری پێوە دیارە چونکە بەپێی پێویست ئەو کتێبانەی تیا نییە کە خوێنەر بەدوایاندا وێڵە.

دواتر چوینە لای **بەڕێوەبەری کتێبخانەکە (کەژاڵ حسین)** بەم شێوەیە بۆمان دوا:

ئێمە سەرەتا کە ئەم لقەمان لێرە کردەوە تا ناسراو نەبووین خوێنەرمان زۆرکەم بوو خەڵک سەردانی نەدەکردین، بەڵام هێواش هێواش لەناو شارەکەدا ناسراین و ئێستا لەماوەی مانگێکدا زیاتر لە (٢٠٠) کەس سەردانمان دەکەن و خوێنەری کتێبی فەلسەفی و سیاسی و زانیاری گشتی دەبەن.

ئەوانەشی سەردانمان دەکەن زیاتر توێژی لاوانن بەتایبەت خوێندکاران کەبۆ راپۆرتی وانەکانی خۆیان سود لەکتێبخانەکەمان وەردەگرن، هەروەها کتێبی چیرۆکی منداڵان دەبرێن بۆ منداڵان. بەڵام بەهۆی کاتی دەوامەوە زیاتر لەکاتی پشووی وەرزی هاویندا سەردانمان زۆرترە.

ئەو ئەزمونەی لامان دروست بووە پێم وایە کتێبەکان سود بەخوێنەران دەگەیەنن چونکە لەکاتی گەڕانەوەیاندا باس لەناوەڕۆکیان دەکەن و کاردانەوەی راستەوخۆی لەسەر بیرو ئەندێشەو رەفتاریاندا هەیە.

بەڵام ئەوەی جێگەی نیگەرانییە بۆ ئێمە ئەوەیە کەخوێنەران کاتێک کتێب بەمۆڵەت وەردەگرن هەندێکیان نەوەک لەکاتی خۆی و دیاریکراودا نایگێڕنەوە بەڵکو ناشی گەڕێننەوە بەم شێوەیە ئێمە زۆر کتێبمان فەوتاوە و نەماوە.

من لێرەوە داواکارم لەهەموو خوێنەرە بەڕێزەکانمان کە کاتێک کتێب دەبەن بۆمان بیهێنەوە چونکە موڵکی دەوڵەتن و بۆ سودی هەموومان لێرە دانراون تا هەموو خەڵک بەهاوسەنگ سودی لێوەربگرن.

چاودێر: سوپاس

کەژاڵ حسێن: سوپاستان دەکەم■

کورتیلە باس

عەلاوی ..
بۆچی وریایی حکومەتی ئایینی دەدا؟

ـ ئەم وریاییی دانە، چەند پەیوەندی بەدۆخی سیاسی عەلاوییەوە هەیە، هێندەش دەبێ حسابی بۆ بکرێ

□ سەرەک وەزیرانی هێشتا لەکار نەخراوی عێراق، دوای ئەوەی لیستەکەی سێهەم پلەی پەرلەمانی وەدەست هێناو، دوای ئەوەی دوا گەشتی سیاسی خۆی بۆ کوردستان و گفتوگۆی لەگەڵ لایەنەکاندا کرد، تەواو کەوتۆتە مەترسی ئەوەی جارێکی دیکە، پۆستی سەرەک وەزیرانی بەرنەکەوێ. لەناخی خۆیدا گەیشتۆتە ئەو باوەڕە، بەڵام هێشتا هیوایەکی بەمانۆڕی سیاسی و فشاری دەوڵەتە دۆستەکانی ژێر بەژێر هەر ماوە.

(٢٠٠٥/٢/١٦).. لەڕێڕەوی کێبەرکێی دابەشکردنی پۆستەکاندا، عەلاوی، هۆشیاری، بەڵکو سوکە هەڕەشەیەکی لەمەترسی سەرکەوتنی حکومەتی ئایینی کرد. مەبەستیشی شیعەکان و حکومەتێکی پرۆ ئێرانە.

ئەم وریاییی دانە، چەند پەیوەندی بەدۆخی سیاسی عەلاوییەوە هەیە، هێندەش دەبێ حسابی بۆ بکرێ. مەعقولە.. باوەڕ بەوە بکرێ ئەگەر شیعە بتوانێ شێوەیەک لەشێوەیەی حکومەتی شیعەگەر (با وەکو ئێرانیش نەبێت) دابمەزرێنێ، جێبەجێی نەکا؟! هەڵبەتە ماقوڵ نییە. کەوابێ، عەلاوی و هەر دیموکرات و عەلمانیخوازێکی عێراق و کوردستان، بەهیچ شێوەیەک ناکرێ لەبەڵێنەکانی شیعەکەگوایە دوڵەتی شیعە دانامەزرێنن، دڵنیا بن. چونکە، بەدرێژایی مێژوو، لەتراژیدیای کەربەلاوە بۆ تراژیدیای تیرۆرکردنی محەمەد باقر الحکیم، شیعە دەستیان لەخەوی وا هەڵنەگرتووە و هەڵیش ناگرن. هەمیشەش، لە هەلومەرجە سیاسییەکاندا کەفشاری توندە لەسەر شیعە هەبووە، شیعە بەباوەڕی (تقیە) خۆی رزگار کردووە. (تقیەش) باوەڕێگە رێگە دەدا شیعە درۆ بکەن، هەتا خۆیان لەکێشە رزگار بکەن.■

چەک لەسنوری ئێران و سوریاوە لەپەسارەوانەی عێراق دەکرێ

ـ دوای ئەم هەڵبژاردنە فشار لەسەر ئێران و سوریا زیاد دەکرێ. هەروا، جۆرێک لەسزای ئابوری و پاڵەپەستۆی دیپلۆماسیش، زیاتر دژیان بەکاربێ

□ قسەکەری رەسمی بەناوی سەفارەتی ئەمریکا لەبەغدا (بوب کلاهن) رایگەیاند کەوا: مەسەلەی ئاڵۆز لەسنوری سوریاو ئێراندیە کە هێشتا لەپەسا پارەو چەک دەنێردرێتە ناو عێراق. هەردوو دەوڵەتەکەش، پابەندی بەڵێنەکانیان نابن کە چەندین جار گفتیان داوە سنورەکانیان قایم بکەن و نایکەن. لەدرێژەی قسەکانیدا، کلاهن دەڵێ: ئەم کێشەیە تەنها جێگەبایەخی حکومەتی عێراق نییە، بەڵکو هی حکومەتی واشنتۆنیشە.

ئەم قسانە، کە قسەکەری رەسمی سەفارەتی عێراق کردونی، جەختکردنە لەسەر هەمان ئەو قسانەی پەیتاپەیتا ئەمریکا دەیانکا. ئێران و سوریاش، بەردەوام خۆیان لەو تۆمەتە بێبەریدەکەن. بێگومان کێشەیەکی گەورەی ئاوەها، کە رۆژانە زیاتر لە (٥٠) کردەوەی تیرۆریستی لەناو خەڵک و دژی هێزەکانی هاوپەیمان ئەنجامدەدرێ، کێشەیەکی مەترسیدارە. ناشکرێ هەتاهەتایە هەر بەقسەکردن و رەخنەگرتن، رووبەڕووی ببنەوە. پێدەچێ، دوای ئەم هەڵبژاردنە فشار لەسەر ئێران و سوریا زیادبکرێ. هەروا، جۆرێک لەسزای ئابوری و پاڵەپەستۆی دیپلۆماسیش، زیاتر دژیان بەکاربێ. بەڵان لەوەناچێهێشتا بڕیارێکی توندتر لەبەرنامەی ئەمریکادا بێ.

لەو دووساڵەشدا.. مادام ئێران و سوریا، سەرەڕای چەندین بەڵگەنامە لەسەریان، سەرەڕای ئەو هەموو فشارەش کە لەسەریانە، دەستیان لەپشتیوانی تیرۆرو بەڕێکردنی تیرۆریستان و چەک و تەقەمەنی بۆ ناو عێراق هەڵنەگرت، کەوابێ، ئەم دوو دەوڵەتە درێژە بەم سیاسەت و نەخشەیە دەدەن، هەربۆیە، لەم چەند رۆژەدا، دوای تیرۆرکردنی ناجوامێرانەی (رەفیق حەریری) بڕیاری دروستکردنی (بەرەی هاوبەشیان) لەناو خۆیاندا داوە. لەوەدەچێ بەراستیان بێ خۆیان بۆ شەڕی ئەمریکا ئامادە بکەن.. تۆ بڵێی؟!■

کورد.. دەوڵەتی ئایینی رەت دەکەنەوە

وکالە فرانس پریس ٢٠٠٥/٢/١٧

ـ لەمەودوا، هەموو چەشنە پەیوەندی و رێکەوتنێک دەبەسترێتەوە بەدەستورو دەستوریش کە چەسپێندرا، وەکو رێکەوتنامەی سیاسی نییە قابیلی ئەوە بێت بەئاسانی بگۆڕێ

□ ئاژانسی فرانس پرێس، لەزاری چەندین بەرپرسیاری هێزە کوردستانیەکانەوە، بڵاوی کردۆتەوە کەوا کورد، دەوڵەتی ئایینی رەت دەکەنەوە. بۆ ئەم رەت کردنەوەیەش، ئاژانسەکە بیروڕای سەرکردایەتی یەکێتی و پارتی وەرگرتووە، کە هەردولا، جەختیان لەسەر هەمان هەڵوێست کردۆتەوە.

ئەم بیروڕایانە، لەم هەلومەرجە هەستیارو گواستنەوەیەی دۆخی سیاسی و یاسایی عێراق، بۆ قۆناغی باڵای دارشتنی دەستوری نەگۆڕو پێکهێنانەوەی بنەماو دەزگاکانی عێراق، مەسەلەیەکی زۆر گرنگە. لەهەموو چاوپێکەوتن و قسەکردن و رێکەوتنامەیەکدا، پێویستە، پەیتا پەیتا هێزە سیاسیەکان دووپاتی بکەنەوە کە مافە سیاسی و نەتەوەییەکانی کورد بچەسپێندرێ. ناکرێ هەلومەرجەکە لەدەست بدرێ. ناشکرێ وەکو جاران سەیری پەیوەندییە سیاسیەکان بکرێ. پەیوەندی سیاسی لەمەودوا زۆر جیاوازە لەپەیوەندیەکانی لەمەوبەر. لەمەودوا، هەموو چەشنە پەیوەندی و رێکەوتنێک دەبەسترێتەوە بەدەستورو دەستوریش کە چەسپێندرا، وەکو رێکەوتنامەی سیاسی نییە قابیلی ئەوە بێت بەئاسانی بگۆڕێ. گۆڕینی دەستوری دەوڵەتان، کارێکی سەخت و ئاڵۆزە. بۆیە، هەڵیکەو گەورەترین خەتای سیاسییەگەر لەدەست بدرێ. ئۆباڵ لەئەستۆی ئەو لایەی سستی دەنوێنێ. یان ئەو لایەنەی بە فرتوفێڵی ئەمریکا، یان عەرەبی، یان ئیسلامی، یان ئیقلیمی دەستخەرۆ دەکرێ■

پرۆسەی هەڵبژاردن
هەنگاونان بۆ بەدیموکراسی کردنی کۆمەڵگە

ئا/ محەمەد ڕەزا

(پێشەکی)

×پرۆسەی هەڵبژاردن میکانیزمێکی دیموکراسییە، یان هەنگاو نانە بۆ بەدیموکراسی کردنی کۆمەڵگە، هەڵبژاردنی ئەمجارە کە بەگشتی لەسەرتاسەری عێراق دا بەرجەستە کرا، ڕۆژێکی پرشنگدار بوو لەمێژووی گەلانی عێراقدا، بەمەبەستی دەربڕینی بیروڕای ڕەهای

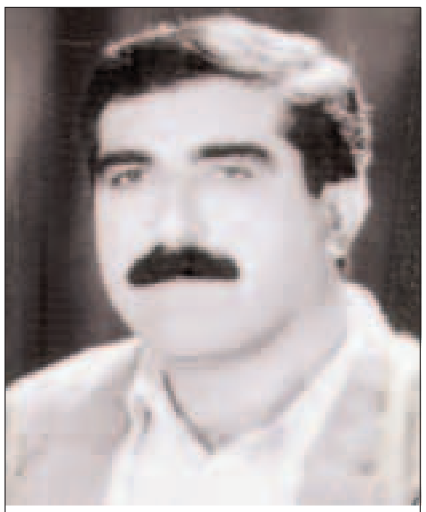

ڕۆستەم کۆکۆیی

سەرجەم چین و توێژە فرە ڕەگەزەکان، بۆ زامن کردنی ئایندەیەکی ڕووناک و دور لەدیکتاتۆریەت و، توندوتیژی، لەگەڵ ئەوەی زۆرێک لەنەیارانی گەلی کورد (شایعە)ی ئەوەیان دەکرد، کەکورد وەک پێویست لەو ئاستەدا نابێت و ناتوانێت لەسەر ئاستی عێراق وەک پێویست دەنگ بەدەست بهێنێت، بەڵام خۆشبەختانە پێچەوانەی ئەو پڕوپاگەندەو بیروبۆچونە دۆگمایەوە گەلی کورد توانی لەو پرۆسەیەدا سەرکەوتوانە تیایدا دەنگی خۆی بەدەست بهێنێت و سەلماندیان بۆ هەموو لایەک یەک هەڵوێستی ئەم گەلە بۆ لەمەودوا کارو پیشەی هەمیشەیمان دەبێت و جارێکیتر هەرگیز ناهێڵن دوژمنانمان دڵخۆش بن بەناکۆکی نێوان حزبە سیاسیە تێکۆشەرەکان و دوژمنایەتی یەکتر بکەن، چونکە ئەو ڕاستیە باش دەزانن سەرکردایەتی حزبە سیاسیەکانی سەرگۆڕەپانی خەبات و تێکۆشان لەکوردستاندا، هەرکاتێک کەدوژمنانمان دەیەوێت ڕووبەڕووی هەریەک لەو حزبانە ببێتەوە بەبێ جیاوازیکردن دوژمنایەتیان دەکات و گەلی کورد بەگشتی بەدوژمنی خۆی دەزانێت، بۆ ئەم مەبەستە ڕاوبۆچونی هەندێک لەهاووڵاتیان سەبارەت بەو هەڵبژاردنە گشتیە کەئەنجامدرا دەخەینەڕوو، بەتایبەتی لەکوردستاندا.

×ئێمە بەم سێ پرسیارەی لای خوارەوە دەرگەمان لەڕویاندا کردەوە..

×تا چەند پرۆسەی هەڵبژاردن لەکوردستاندا دیموکراسی بوو؟

×ئەو خروقاتانە کامانەن کەوەک دیاردەیەک بەدیدەکراو ئەنجامدرا؟

×ڕاوبۆچونتان بەگشتی چیە لەسەر هەڵبژاردن/ ئیدارەی سلێمانی؟

ڕۆستەم کۆکۆیی

×گەلی کوردی بەشمەینەت دەمێک ساڵ بوو، مافەکانی خۆی لێزەوت کرا بوو، سەرەڕای ئەوەش لەخێرو بێری خاکەکەشی بێبەشکرابوو، لەلایەن ڕژێمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراقەوە، بۆ وەڵامدانەوەی ئەو واقعە گەلەکەمان چەندین شۆڕشی بەرپا کرد، ڕژێمەکانیش بەگشتی و بەتایبەتی ڕژێمی بەعسی لەناوچوو کوردستانی تەعریب ئەکردو سێدارەی ئەکردە دیاری بۆ وەڵامی هەر داوای مافێکی ئاسایی، شارو دێهاتەکانی وێران ئەکردو خەڵکەکەی ئەنفال ئەکرد، چەکی کیمیایی بەکارهێناو هیچ کەسێک نەمابوو بەجۆرێک لەجۆرەکان زوڵم و ستەمی دەرهەق نەکرێت.

بۆ ئەو مەبەستە دەمێک بوو شۆڕشی گەلی کوردمان دروشمی عێراقێکی دیموکراسی کردبووە ئامانج و تاکو کورد لەسایەیدا بەمافی چارەنوسی خۆی بگات، پاش ڕاپەڕین و ڕزگاربوونی بەشێکی زۆری خاکی کوردستان، کۆمەڵانی خەڵک هەر لەسەرەتاوە لەڕێگەی هەڵبژاردنەوە مومارەسەی دیموکراتی کردووە، دیارە پاش ڕووخانی ڕژێمەکەی سەدامیش، گەلانی عێراق بەگشتی سەرفراز بوون، هەروەها

ڕۆستەم کۆکۆیی:
دەیان تێکۆشەرو بنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان دڵزویر ببوون لەحزبە سیاسیەکان، بەڵام زۆربەیان بەعیشقەوە ڕووەو سندوقەکانی دەنگدان بەرێکەوتن و دەنگەکانیان بۆ گەلەکەیان دەکردە دیاری سندوقەکانی هەڵبژادرن

لەکوردستاندا خەباتی پێشمەرگانە لەشاخ و ئاراستەکردنی چەک گوێزرایەوە بۆ سەنگەری خەباتی سیاسی کەسندوقەکانی دەنگدان بوو، واتە خەباتێکی بەردەوامە، هەرکەسێک بۆی نەکرابێت پێشمەرگە بێت، ئەکرێ بەدەنگێکی خۆی ویژدانی ئاسودە بکات، بەڵام دەنگێکی چارەنوس ساز کەمێژووی هەشتا ساڵی پڕ لەچەوساندنەوەی گەلەکەمانی تیا ڕەت بکاتەوە، ڕۆژی ١/٣٠ ئەو ڕۆژە پرشنگدارە بووکەگەلانی عێراق بەگشتی وگەلی کورد بەتایبەتی خەونی پێوە دەبینی، زۆر لیست وکەسایەتی کۆمەڵایەتی خۆیان ئامادە کردبوو بۆ ئەو هەڵبژاردنە کەئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی دیاری دەکرێت تاکو ئەوانیشی (پشکی) خۆیان هەبێت لەو ئەنجومەنەدا، ئەو ئەنجومەنەی کەداڕشتنی دەستور ئەگرێتە ئەستۆ کەچارەنوسی گەلانی عێراقی پێوە بەندە، لیستی ١٣٠ سەرجەم خەڵکانی کوردستان چاویان لێی بوو چونکە سەرخستنی ئایندەی کوردستانی پرشنگدار دەکرد، یان تا دەنگەکانی ناو پەرلەمانی عێراقی زیاتر بێت ئەوا دەستورێک دادەنرێت کە لەبەرژەوەندی کوردستان و گەلەکەی بێت، ڕۆژی دەنگدانیش دەرکەوت کە خەڵکی چەند بەپەرۆشەوە دەنگیان بۆیدا، بەڵام دەمەوێت دیاردەیەکی دزێوو ناکوردانە بخەمەڕوو کەبەداخەوە دەبوایە نەکرایە، ئەویش لەزۆر بنکەی هەڵبژاردندا

ژمارەیەکی بەرچاو نەهاتبوون بۆ دەنگدان، لەکاتێکدا کەدەمانبیست کوردەکانی هەندەران چەندان سەعات ڕێگەیان دەبڕی تاکوو بگەنە بنکەکانی دەنگدان، نەچوونی کەسانێک بۆ دەنگدان لەکوردستان یان لەهەندەران بەهیچ پاساوێک قەرەبوو ناکرێتەوە، بگرە خیانەتێکی نەتەوەیشە، ئەگەر هەرکەسێک لەپارتەکانی کوردستان و ئیدارەی حکومەتی هەرێم بێزار بووە، خۆ دەیانتوانی لەپاڵ بەرەی کوردایەتیدا دەنگ بەلیستی ژمارە (١٣٠) بدەن، کەچارەنووسی خۆیانو گەلی کوردی پێوە بەندە، کەڕۆژێک دێت بیر بکەنەوەو ویژدانیان ئاسودە نەبێت لەو هەڵەیەی کەکردویانە، یان هەندێک لایەن سور ئەیانزانی سەرکەوتن بەدەست ناهێنن خۆیان بەجیا ئامادەکردبوو بۆ پەرلەمانی عێراق، بەم هەڵەیەیان دەنگی خۆیان و لایەنگرانیان بەفیڕۆدا، نەیانتوانی ویژدانی کوردانەیان ئاسودە بکەن، یا پاشەڕۆژی نەوەکانیان گەشاوەتر بکەن.

بێگومان سەیر لەوەدایە ئەگەر ئەنجامی هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراقی باشتربێ بۆ بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان.. ئەوا بێ جیاوازی وەک کوردێک لەبەرژەوەندی ئەو کەس و لایەنانەش دەبێت کەدەنگیان بۆلیستی (١٣٠) نەداوە.

×لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا کە (ڕۆستەم کۆکۆیی) باسی لێوە کردو لەگەڵ ئەوەی کەبەدەیان تێکۆشەرو بنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان دڵزویر ببوون لەحزبە سیاسیەکان، بەڵام زۆربەیان بەعیشقەوە ڕووەو سندوقەکانی دەنگدان بەرێکەوتن و دەنگەکانیان بۆ گەلەکەیان دەکردە دیاری سندوقەکانی هەڵبژاردن بۆیە پێویستە لەسەر هەردوو حزبی سەرەکی لەکوردستاندا بۆکاری لەمەودوایان کاری باش بکەن

ئەحمەد شێخ ڕەزا

بۆ هەر یەکێک لەئەندامان و کادرانی خۆیان و پاشان ئاوڕی خێرو خۆشیش لەبنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان و سەرجەم هاوڵاتیان بدەنەوە.

ئەحەد شێخ ڕەزا:
ئەو یەک لیستیەی (پارتی و یەکێتی) ئەوە ناگەیەنێت ئەم دوو حزبە بیانەوێت سەرجەم کورسیەکان بۆ خۆیان قۆرخ بکەن

ئەحمەد شێخ ڕەزا

×بەبڕوای من پرۆسەی هەڵبژاردنی ئەمجارە لەئەنازە بەدەر پرۆسەیەکی دیموکراسی بوو لەمێژووی نوێی گەلی کورددا، هەرچەندە چەندان حزب و لایەن لەلیستێکی هاوپەیمانێتی دابەزیبوون، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا حزب و لایەنی تر وەک خۆیان بانگەشەی هەڵبژاردنیان بۆ خۆیان نەکرد، ئەوەشی کەجێگای سەرنج و تێبینی بوو زۆر لەخەڵکانی ناحەزی میللەتەکەمان بەسەرکەوتنی گەلی کورد لەم هەڵبژاردنەدا زۆر خەفەتبار بوون و ئۆقرەیان لەبەر هەڵگیرا بوو، پاشان دوو هێزە سەرەکیەکەی کوردستان (پارتی و یەکێتی) کە لەیەک لیستی (مشترک)دا بەدیدەکران کەبەدیاردەیەکی سروشتی و گیانی تەبایی مەزنە دەکرێت، قۆناغی ئەمڕۆی گەلەکەمان وائەخوازێت و ئەو یەک لیستیە ئەوە ناگەیەنێت کەئەم دوو حزبە ئەیانەوێت سەرجەم کورسیەکان بۆ خۆیان قۆرخ بکەن، بەڵکە لەم هەلومەرجەی ئەمڕۆدا شیاوترین کاریان ئەنجامداو ڕووی سوری خۆیان وەک دووهاوسۆزی یەکتر پێشان بەگەلەکەیاندا خەڵکی بەگشتی بەو هەڵوێستە جوامێرانەیە دڵشاد بوو، پرۆسەکە بە(حەقەت) پرۆسەیەکی (صرف) دیموکراسی بوو تام و چێژمان لێ بینی.

سەبارەت بە(خروقات)یش گوایا ئەڵێین هەندێک کەس توانیویەتی لەدەنگێک زیاتر بدات، کەئەم کارە هەندێک لەپاکی و بێگەردی پرۆسەکەی شێواند، بەڵام نسبەتەکەی زۆر بەکەمی بوو، هیوادارم لەپرۆسەی هەڵبژادرنی ئایندەدا هەرکەسێک بەگیانی لێپرسراوێتییەوە بەویژدان تەنها یەک دەنگ بدات بەو کەسەی کەئەیەوێت نوێنەری خودی خۆی بێت، پاشان ئەتوانم بڵێم خۆشبەختانە پرۆسەکە لەئاستێکی زۆر باشدا بەڕێوەچووە، بەبڕوای من کەخۆم یەکێک بووم لەوکەسانەی کاتژمێر (٧)ی سەرلەبەیانی بەپێ ئەو ڕێگا دورەمان بڕی لەگەڵ خێزانە خۆشەویستەکەمدا کەلەگردی سەرچنارەوە بۆ (ئیسکان) بووچوین دەنگی خۆمان داو منداڵیم ئەهاتەوە پێش چاو ئەتوت یەکەم ڕۆژی جەژنەو کە لەگەڕەکی کانێسکان بووین بەپێ ڕێگایەکی دوورودرێژم ئەبڕی بۆ سواری کورسی کورسی و چەنک و فەلەق، پاشان پیاو ئەبێت حەقانی بێت و بەویژدانەوە قسە بکات، بەشێوەیەکی گشتی پرۆسەکە لەسنوری ئیدارەی سلێمانی کەخۆم لەم سنورەدا دەنگم داوە، بێ وێنە بوو زۆر بەباشی بەڕێوەئەچوو، بێ هیچ گیروگرفتێک کەشایانی باسکردن بێت.

تەهای حاجی مەحمودی قەپانچی شاعیر

×مەگەر من لەپارچە شیعرێکدا بتوانم هەست و سۆزم بۆ ڕۆژی هەڵبژاردن دەرببڕم، لێتانی ناشارمەوە لەکاتی نوسینی شیعرەکانیشمدا ئەوەندە وشەی پێ بەخشیبووم دێڕی شیعرەکانم بۆ خۆیان ڕیزبەند دەبوون، بەڕاستی گەلی کورد لەمێژووی پڕ لەسەروەریدا بۆیەکەمین جارە کەپێشوازی لەڕۆژێکی پرشنگداری وەک ڕۆژی ١/٣٠ کردبێت، باوەڕ ناکەم هیچ ڕۆژێکم بەقەدەر ئەو ڕۆژە لەلا خۆش بوبێت مەگەر ئەو ڕۆژەی کەئەنجامی هەڵبژاردنەکەمان بیست و جەماوەری شاری سلێمانی خرۆشانە سەر شەقامەکانی شاروگۆرانیان بۆ سەربەخۆیی و ئازادی زیاتر ئەچڕی، زۆربەی هاوڵاتیانی ئەم شارەت دەبینی شاگەشکەی خۆشی بەسیماو ڕوخساریانەوە دیاربوو، بەسەدان کیژۆڵەی جوان و بێگەردی ئەم ئەوینەت بەدیدەکرد بەکاڵای کوردی ڕەنگاو ڕەنگەوە بەرەو سندوقەکان دەچون و دەنگیان دەکردە دیاری ئایندەی گەلەکەیان هەر پیرو پەککەوتە بوو بەکۆڵی دۆستانیانەوە یان گاگۆڵ بەدەستەوەو دەچونە حزوری سندوقەکان و کوردیان دڵخۆش دەکرد، بەڕاستی ئەم هەڵبژاردنە وەرچەرخانێکی هەنوکەیی و چارەنوس ساز بوو لەمێژوی پڕ لەسەروەری گەلەکەماندا و ئومێدی سەد دەرسەدی بەخشی بەهەمومان، بەگشتی دڵشاد بووین و ئاواتەخوازم گەلەکەمان پێ بنێتە قۆناغێکی چارەنوس سازی کۆتاییەوە و ئەو ناخۆشییانەی لەوەو پێش بینیویەتی و دوچاری هاتووە لەبیری بچێتەوە و جارێکیتر نەبینەوە ژێر دەستی دیکتاتۆرێکی تری وەک سەدامی

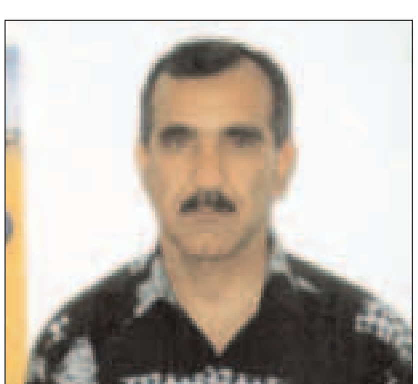

شوان قادر کەریم

لەناوچوو.

شوان قادر کەریم

×هەڵبەتە هەڵبژاردن ئەزمونێکی دیموکراسیەو هەمیشە وڵاتە پێشکەوتوو زلهێزەکان شێوازی گونجاوی هەڵبژاردنیان تیا بەرجەستە ئەکرێت و بەم شێوەیەی کەدەبینرێت ئەنجام دەدرێت، ئەگەرچی سالانی پێشووی سەردەمی ڕژێم زۆر هەڵبژاردنی کارتۆنی کراوە دیکتاتۆرانە بەڕێوەبراوە لەلایەن سەرانی ڕژێمەوە، بەڵام هەڵبژاردنی ئەمجارەیان

خەباتی پێشمەرگانە لەشاخ و ئاراستەکردنی چەک گوێزرایەوە بۆ سەنگەری خەباتی سیاسی کەسندوقەکانی دەنگدان بوو

شێوازو جۆری ئەنجامدانی تایبەتی بۆ بەرجەستەکراوەو وەک وڵاتە پێشکەوتووەکان بەشێوەی سەد دەرسەد دیموکراسی بووەو کەس

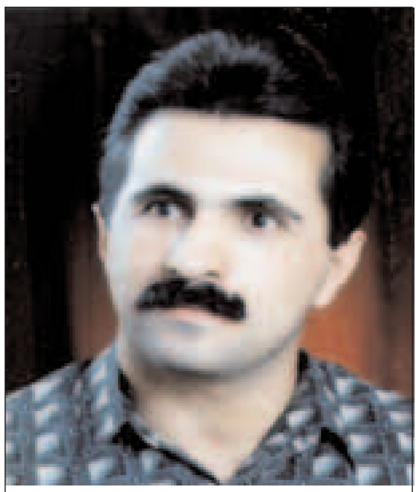

تەهای حاجی مەحمود

گلەیی لەم هەڵبژاردنە نەبووە، هەر ئەو هۆکارەش بوو هۆی سەرکەوتن و باش بەڕێوەچونی پرۆسەکە، پاشان ئێمە بۆ یەکەم جارە لەمێژووی گەلەکەماندا سەرکەوتنی لەم جۆرە بەخۆمانەوە دەبینین کەوەک دیاردەیەکی شارستانی لەڕێگەی هەڵبژاردنەوە لەسەر ئاستی عێراق دووەم لیست یان دووەم کەس بین، لەسەردەمی زوڵم و زۆری سەدامی لەناوچوودا

تەهای حاجی مەحمود:
هەر پیرو پەککەوتە بوو بەکۆڵی دۆستانیانەوە یان گاگۆڵ بەدەستەوەو دەچونە حزوری سندوقەکان و کوردیان دڵخۆش دەکرد

بەڵکە بەهاوڵاتیەکی کارای عێراقیش حسابیان بۆ نەدەکردین، بەڵام ئێمە لەڕێگەی شۆڕشە ڕەواکەی گەلەکەمانەوە لەجیهاندا دەنگماندا بۆوەو بەگەورە تەماشا دەکراین لەلایەن دۆست و دوژمنانمانەوە، بۆیە پێویستە ئەم ڕۆژە پرشکۆیەکە ١/٣٠ لەهەموو ساڵێکدا وەک بۆنە نەتەوەییەکانی دیکە یاد بکرێتەوەو بەڵگە گەلی کورد وەک پشووی ڕەسمی لێی بڕوانێت، بۆیە من وەک خۆم ئەم پرۆسەیە وێڕای ئەوەی زۆر بەگەورە سەیرم کردووەو بەرەو پیری چوم خۆم و بنەماڵەو خێزانم، بەهەمان شێوەش بۆ ئەو سەرکەوتنە مەزنەی تیایدا بەدەستمان هێنا پیرۆزبایی لەخۆم و خانەوادەکەم و سەرجەم خەڵکی تێکۆشەری کوردستان دەکەم مەبەستم لەوکەسە دڵسۆزە بەجەرگانەیە دەنگیان داوە بۆ ئایندەو پاشەڕۆژی میللەتەکەیان وەک ئەوە وایە فاکتەری سەرەکی بوبن لەجۆشدانی خەبات و قوربانی دانی گەلەکەیاندا، هەموو ئەوانەش کەدەنگیان نەداوە بەهەر برو بیانویەک بێت بەبڕوای من و زۆرێک لەخەڵکی کوردستانیش حەرامە هەواو خوانی کوردستان پێیان و بگرە ئەچێتە قاڵبی خیانەتی نەتەوەیشەوە چونکە هەرکەسێک کورد نەبێت نابێت ئاووهەوای کوردستان هەڵمژێت، دیسانەوە پیرۆزبایی لەسەرجەم خەڵکی زەحمەتکێشی کوردستان دەکەم.■

دوایین لێکدانەوەی «رازانی» لە سەر بارودۆخی کوردستان

ئامادە کردنی: مادێح ئەحمەدی ـ سنە

ئەسەدوڵا رازانی
پارێزگاری سنە

□ «ئەسەدوڵڵا رازانی» پارێزگاری کوردستان لە شاری سنە، هەفتەی رابردوو لە کۆڕی هەواڵنێراندا دوایین گۆڕانکارییەکان و بارودۆخی پارێزگای کوردستانی شی کردەوە و سەبارەت بە دەسکەوتەکانی حکومەت لەم پارێزگایەدا بۆ ئامادەبوان باسی کرد و دەستی دایە لێکدانەوە.

ناوبراو سەرەتا، بارودۆخی پارێزگای کوردستانی لە باری ئابوورییەوە لێکدایەوە و لەم پێناوەدا لە جێ‌بەجێ کردنی چەند پرۆژەیەک، رادەی بێکاری، بودجەی تەرخان کراو بۆ کوردستان و *باسی کرد و بە ئاماژە بۆ بارودۆخی ئاسایشی لە پارێزگادا وتی: ئەمساڵ لە چاو ساڵانی رابردوو کێشە و گیرو گرفتی ئاسایشی لە کوردستان تا ٣٠ لە سەدکەمتر بووەتەوە.

«رازانی» لەم دانیشتنەدا سەبارەت بە؛ چالاکییەکانی کۆمەڵە و دیموکرات، چۆنیەتی هەڵسووکەوتی دەزگای ئاسایشی لە گەڵ چاپەمەنیەکاندا، وازهێنانی ئیمام جومعەی سنە لە کار، هات و چووە سنوورییەکان، راگرتنی کەرەستەی مۆخەدر لە کوردستان، کەمایەتی و قەومییەت و هەڵبژاردن لە ئێران و *دەستی دایە لێکدانەوە کە بەم چەشنە لێرەدا وتەکانی دەکەوێتە بەرچاوی ئێوەی خوێنەر.

کۆمەڵە و دیموکرات هەڵدەوەشێنەوە

بە پێی ئەو شرۆڤەی کە رازانی لەم بارەوە ئاراستەی کرد؛ دوو پارتی کۆمەڵە و دیموکرات بوونی تایبەتی خۆیانیان لە نێو جەماوەردا لە دەست داوەو و دوڕاون و بەرەو هەڵوەشانەوە و لە ناوچوون هەنگاو هەڵدەگرن. ناوبراو وتی: ئەم دوو گرووپە لە ژێر تەوژمی ئاسایشی ـ نیزامی و لێکدانەوە دەروونیەکانی ئێمەدان و هەروەها ئاماژە بەو بەڵێنانەی کە کوردستانی عێراق بە ئێرانی داوە، ناچار کەوتوون دەست لە چالاکی نیزامی بکێشن.

رازانی زیادی کرد: ساڵی رابردوو دوو کردەوەی تیرۆریستی کە بووە هۆی کوشتنی دوو کەس لە کوردستاندا بەڕێوە چوو، بەڵام تاکوو ئێستا هیچکام لەم دوو گرووپە بەرپرسایەتی بە ئەنجام گەیاندنی ئەم کردەوانەیان وە ئەستۆ نەگرتووە.

پارێزگاری کوردستان وتی: بە ئاماژە بە پێی شوێن گرتنی داوخوازییەکانی خەڵک لە کەناڵی یاسای بنەڕەتی (قانون اساسی)، پرۆسە رۆشنبیریەکان و نوێنەرانی پەرلەمانەوە کە ئاکامێکی باشی هەبووە، ئەم گرووپگەلە بوونی خۆیانیان لە ناو خەڵکدا لە دەست داوە و ئەو بابەتانەی کە هۆکاری سەرنج راکێشانی خەڵک بەرەو لای ئەوان بوون، نەماون.

ناوبراو وتی: ئەو گرووپگەلە ئایدیاگەلێکی مارکسیستی لە پشت سەرەو بە لە ناو چوون و هەڵوەشانەوەی «شۆرەوی» پێشوو ئاخورەکەیان بەستراوە. بەم پێیە، ئاست و شوێن بوونی تایبەتی ئەو گرووپە کۆنەپەرەستانەی کە دژ بە نیزامن لە ناو خەڵکدا رامالایوە و تەنیا بۆ کۆکردنەوەی یارمەتی و پرۆپاگەندە کردن لە ناو خەڵکدا چالاکیان هەیە، بەڵام بەرەو هەلوەشانەوە و لە ناو چوون هەنگاو هەڵدەگرن.

رازانی هەروەها سەبارەت بە گرووپی (پژاک) وتی: بە ئاماژە بەوەی کە (پژاک) رێکخستنێکی نوێیە بارودۆخی چاکتر لە کۆمەڵە و دیموکراتە و دەبێت پەلە نەکەین تا دوایی کە، ئایدیا و ئارمانەکانیان بە باشی دەردەکەوێ. پارێزگاری کوردستان وتی: ئەم گرووپە سەرقاڵی چاکیی هزری و نیزامی دەبن و باس لە ئارمانگەلێکی سەرتر لە ولایت دەکەن.

لایەنگری لە داخستنی بڵاوکراوەکان و دەستگیر کردنی رۆژنامەنووسان

پارێزگاری کوردستان وێڕای لایەنگری لە داخستنی بڵاوکراوەکان و دەستگیرکردنی رۆژنامەوانان لە لایەن دام و دەزگا ئاسایشیەکانەوە، سەبارەت بە چۆنیەتی هەڵسووکەوتی دەزگای ئاسایشی لە ئاقاری داخستنی چاپەمەنییەکان و دەستگیر کردنی رۆژنامەنووسان لە کوردستاندا وتی: ئێمە خۆشمان هەندێ دڵ نیگەرانیمان لەم بابەتەوە هەبووە و ئێستەش هەر بەردەوامە، کە سەرچاوەکەی (هۆکاری سەرهەڵدانی ئەو دڵ نیگەرانیانە) دەگەڕێتەوە بۆ کار بە دەستانی بڵاوکراوەکان.

رازانی بە ئاماژە بەوەیکە کێشە و ئاستەنگی بڵاوکراوەکان خودی رۆژنامەنووسانن زیادی کرد: کە بڵاوکراوە کوردیەکان بە پەرە پێدان بە بابەتی قەومی و جیاخوازی، یاسای بنەڕەتی ئێران لە بەر چاو ناگرن و بە لە چاپ دانی مانشێت و بابەتی ئیحساسی ئەیانەوێ خەڵک بەورووژێنن و فەزاکە ئاڵۆز بکەن.

بە وتەی ئەو کردەوە و چۆنیەتی هەڵسووکەوتی دەزگای ئاسایشی، لە گەڵ چاپەمەنیەکاندا شیاوی لایەنگری و رێزگرتنە تا کاری بڵاوکراوەکان.

هەواڵنێرێ کە ئەم پرسیارەی لێ کرد دیسانەوە لە رازانی پرسی: ئێوە بەم پێیە لە گەڵ ئەم کردەوانەدان *؟ رازانی وتی: لەم بارەوە زۆر روون باسم کرد و بیروڕای خۆمم بە باشی دەربڕی.

سەربوردەی وازهێنانی ئیمام جومعەی سنە

هەواڵنێرێک سەبارەت بە چونیەتی وازهێنانی و دەست کێشانی ئیمام جومعەی سنە لە کار؛ ئەم پرسیارەی لە پارێزگاری کوردستان پرسی کە؛ گوتوویانە دژایەتی ئیمام جومعە لە گەڵ هەندێ لە دام و دەزگا دەولەتیەکاندا بووەتە هۆی دەست هەڵگرتنی لە کار و باری ئیمام جومعەیی.

رازانی لە وڵامدانەوەدا، بە بێ ئاماژە بە ناوی کەسێک یان دەزگایەکی تایبەت دانی نا بەم دژایەتیانا و وتی: من ملکەچی هاوبیر و ڕای ئیمام جومعە نیم، بەڵام بەرپرسایەتی لاچوونی و هاوردنی ئیمام جومعەکان لە ئەستۆی ناوەندی نوێنەرایەتی وەلایەتی فەقی دایە.

ناوبراو زیادی کرد: مامۆستا «حسامی» خۆی پێشتر چەندین جار دەستی لە کار هەڵگرتبوو و بە ئاماژە بە چەند هۆکار لەم بارەوە، بواری درێژەدان بە کار و چالاکی بۆ ئەوان ساز و لە بار بووە. ناوبراو لەم بارەوە لەمە زیاتر وڵامی نەدایەوە و وتی: لەم پێناوەدا برۆن لە نوێنەری وەلی فەقی پرسیار بکەن.

هات و چووە سنووریەکان

پارێزگاری کوردستان لە پەسەند کردنی بە رەسمی بوونی سنووری باشماغی مەریوان هەواڵی داو، وتی: پارێزگاری گەڵاڵەی داڕشتنی ناوچەی ئازادی تیجاری ئەم مەڵبەندەی داوەتە دەستی دەوڵەت و لەوێوە دەچێتە ژێر دەستی کۆمیسیونی ئابووری دەوڵەت تاکوو دوایین راوبۆچوونی و لێکدانەوەی لە سەر بکرێت و بە ئەنجام بگات. رازانی وتی: بە ئاماژە بەو باسانەی کە لە گەڵ تەواوی ئەندامانی کۆمیسیونی ئابووری دەوڵەتدا هەبوومە، بڕیاری هاوکاری و بە ئەنجام گەیاندن دراوە کە هیوادارم ئەم گەڵاڵەیە دەوڵەت پەسەندی بکات.

ناوبراو لە وڵامی پرسیارێکدا سەبارەت بە وەرگرتنی بەرتیل (رشوە) لە لایەن تاقمێک لە بەرپرسانی تایبەت بە سنوور، لە خەڵک وتی: هێشتا پۆلیسی بەڵگەی هات و چوو لە دوو لایەنی مەریوانەوە نیشتەجێ نەبووە، بەڵام، گەر ئەم کارە بە ئەنجام بگات، کێشەی هات و چۆو چارەسەر دەکرێت.

ناوبراو لە هەمان کاتدا لە کردەوە و بە ئەنجام گەیاندنەکانی قەرارگای رەمەزان لە پەیوەندی لە گەڵ هات و چووە سنوورییەکاندا لایەنگری کرد.

قەومییەتەکان و هەڵبژاردن لە ئێراندا

رازانی لە وڵامی پرسیاری هەفتەنامەی «سیروان»دا سەبارەت بە بەشداری قەومییەتەکان لە هەڵبژاردندا، سەرۆک کۆماری دەوڵەتی خاتەمی بە درەفەتێکی باش زانی بۆ باس کردن لە سەر داخۆازییە قەومییەکان و وتی: باسی قەومییەتەکان لە دەوڵەتی خاتەمیدا گرنگایەتی زۆری پێدرا و پێش‌بینی ئێمە ئەوەیەکە بەشداریکی چالاکانەتریان دەوێت لە هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری‌دا.

ناوبراو زیادی کرد: ئەمڕۆ دەرفەتێکی لە باربۆ رێ و شوێن گرتن و باس کردن لە سەر داوخوازییە قەومییەکان رەخساوە، هەروەها نوخبەکان و رۆشنبیران کار و چالاکی خۆیانیان لە نوێوە دەست پێ کردەوە و تەنانەت تا گەڵاڵەی ناوزەدی تایبەت بە کوردەکان چووەتە پێشەوە. رازانی وتی: ئێران ولایتێکی فرە قەومییە و رەگەز و ئەتنێکی زیادی تێدایە.

ناوبراو وێڕای ئاماژە بەوەیکە داخوازی قومی لە یاسای بنەڕەتی ئێراندا پێش‌بینی کراوە وتی: لە یاسادا دەرفەت بۆ باس کردن و بەوداوچوونی داخوازییە قەومییەکان هەیە و ئەم داوخوازییە قەومییانە درێژە بە تێپەڕ کردنی پرۆسەیکی ئەقڵانی ئەدەن.

راگرتنی کەرەستەی مۆخەدر لە کوردستان

پارێزگاری کوردستان لەم بارەوە وتی: هەڵسەنگاندن و بەراوەردەکان لە کوردستان باس لەوە دەکەن کە لە پارێزگای کوردستاندا بۆ راگرتن و بەرگری لە بەرهەمهێنان و دابەش کردنی کەرەستەی مۆخەدر (تریاک، هێرۆیین و* هەوڵێکی باش دراوە و کۆمەڵێک لەم بوارەدا سەرقاڵی چالاکین بۆ بەرگری لە دابەش کردنی ئەم کەرەستە ژینەخۆرە هیچ درێغ و کەم تەرخەمێکیان نەکردووە!!!

ناوبراو بە ئاماژە بەوەی‌کە بابەتێک بە نێو پەرەسەندنی کەرەستەی مۆخەدر بوونی نییە؛ لە درێژەدا لە وڵامی پرسیارێکدا سەبارەت بەوەیکە کەرەستەی نوێ مۆخەدر لە نێوان خوێندکاراندا دابەش دەکرێت داکۆکی کرد کە؛ بە پێی پێوەرگەلێکی تایبەت لەم بوارەدا پارێزگای کوردستان لە وڵاتدا لە نێوان پارێزگاگەلی ئالودە و نیمچە ئالودە و تەمیس‌دا لە دەستەی سێهەمیەکاندایە (تەمیس).

رازانی لە درێژەی باسەکاندا هەروەها سەبارەت بە گووتاری پەرەسەندن، سەفەری ٢٥ی ڕێبەندانی خاتەمی بۆ کوردستان بە مەبەستی ئاوەڵاکردنی بەربەندی گاوشان، بارودۆخی وەرزش، رێگاوبان و چاک کردنی جادەی گوندەکان و *باسی کردو دەستی دایەشی کردنەوە. ■

خاتەمی لەسنە

کامیار حسامی

ئێران، رۆژنامەوانی کوردی و ئاستەنگەکانی

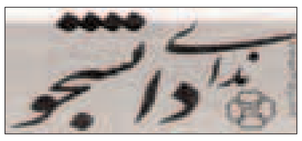

(رۆژنامەی دەنگی خوێندکاران) داخرا!

□ دوای تێپەڕینی چەند مانگێک بەسەر داخستنی هەفتەنامەی "پەیامی مردم" دا مانگنامەی خوێندکاری "نەدای دانشجوو" کەوتە بەر پەلامار.

چەند هەفتە لەمەوپێش دادستانی سنە بەبانگکردنی بەرپرس و خاوەن ئیمتیازی هەفتەنامەی "ئاسۆ" داکۆکی کردە سەر ئەوەی کە نەدای دانشجوو بەشێوەیەکی رادیکاڵ دەچێتە پێشەوە و هێڵە سوورەکان ناپارێزێت. دادستانی سنە لەم بارەوە هەواڵیدا کە بەزوویی یاسای پێویست لەهەمبەر کارەکانی نەدای دانشجوودا تەرخان دەکرێت و رێگری لە بڵاوبوونەوەی دەکرێت.

بەدوای تێپەڕینی چەند مانگێک بەسەر داخستنی هەفتەنامەی "پەیامی مردم" وهەروەها بانگ کردن و زیندانی کردنی ئەندامان و بەڕێوەبەرانی ئەم هەفتەنامەیە رۆژی یەکشەممە (٢٥ی رێبەندان) بەپێی دانیشتنێک لەلایەن لیژنەی چاودێری لەسەر بڵاوکراوە خوێندکارییەکانی زانکۆی کوردستان ئیزنی بڵاوکردنەوەی "نەدای دانشجوو"ی بەتاڵ کرایەوە.

بەردەوام جوڵە و چالاکی دەبێتە دیارترین سیمای هەر بابەتێک، بۆ دەرخستنی چەندوچۆنی زیندویەتی هەمان بابەت. راستە قەیرانی نەبوونی ئازادی بەگشتی و ئازادی رۆژنامەوانی بەتایبەتی یەکێکە لەدەرکەوتە ناشارستانیەکانی کۆماری ئیسلامی، بەڵام وەک هەر لایەنێی نێگەتیڤی دیکە سانسۆر و ئاستەنگ لەبەردەم بزاوتی رۆژنامەوانی کوردیدا لەکوردستانی رۆژهەڵات زۆر زیاتر بەرچاو دەکەوێت، وەک لەناوچە فارس نشینەکان.

مەترسی نوێ لەم بارەیەوە، لەوێدایە کەهەنوکە کاری نارەوا و دوور لەمافی سەرەتایی تاکی هەر کۆمەڵگایەکی مۆدێرن و کراوە، رەوایەتی لەلایەن خودی دسەڵات و متمانەدارانی دەوڵەتەوە دەدرێتە داخستن و سانسۆرکردنی کاری رۆژنامەوانی کوردی لەو کیشوەرە، هەرچەندە ئەم کارانە نامۆ نییە بەدەوڵەتی کۆماری ئیسلامی هەر لەداخستنی رۆژنامەی ئازاد و سەربەخۆی (نادەولەتی) رۆژنامەی (سلام)ە وە بیگرە تاکو (نشاگ) کەهەرکامیان لەسەر دەستی چەندین رۆژنامەنوسی لێهاتوو سەربەخۆی وەک (ماشاواللە شمش واعزین) کە دەکاتە سەرنوسەری پێشووی هەرکام لەو رۆژنامانەو سکرتێری یەکێتی نوسەرانی ئێران، ستافێکی زۆر کارای لەخۆبردوو کەزیاد لەجارێک روبەڕوی ئازار و مەینەتی و گرفت بونەتەوە بەهۆی سوربون لەسەر دەرچواندنی رۆژنامەی لیبراڵ و سەربەخۆ، بەجۆرێک کەتوانای رەخنەکردنی خودی سیستمی کۆماری ئیسلامی بەویلایەتی فەقیە و ئایەتوڵڵاکان و رژێمە موحافەزەکارە توندڕەوەکەیەوە.

شایەنی باسە لەم دواییانەدا رۆژنامەوانی کوردی لەوبەرەی کوردستان پێشکەوتنێکی باش و بەرچاوی بەخۆیەوە دیتەوە، هەر بۆیەش بچوکترین گۆڕانکاری، زۆر گەورە دێتە پێش چاو، دیارترین ئەو گۆڕانکاری و هەواڵە نوێیانەی کە لەم بارەیەوە شایەنی باسکردنن ئەوەیە، کەرۆژنامەی (ندای دانشجو - دەنگی خوێندکار) کەرۆژنامەیەکی خوێندکاری لیبراڵ بوو زانکۆی کوردستان لەشاری سنە بەهاوکاری (ئینستیتیۆی فەرهەنگی خۆرهەڵات) دەریدەچوان، دواهەمین ژمارەی (٦) بوو کە لەبەرواری ٢٥ی رێبەندان کەوتە بەردیدەی خوێنەرانی لەرۆژهەڵات و لەباشوور، کەوتە بەر پەلاماری کۆنزێرفاتیڤانەی هێزە بەناو ئاشتی پارێزەکانی ئیتلاعاتی ئێران و لەئاکامدا چەندی پێیان کرا کۆیان کردەوە و دواتریش بڕیاری داخستنی رۆژنامەکەیان دا، شایەنی گوتنە ماوەیەک بەر لەئێستا رۆژنامەیەکی دیکەی دەربڕی خواستەکانی کورد لەئێران داخرا لەژێر ناونیشانی (پەیامی خەڵک) (پیام مردم).

ماوەتەوە بڵێین، لای هەموان ئاشکرایە، کەچەندە ئەم سیستمە داپلۆسێنەر و شۆڤێنیە، وەک کاری هەمیشەیی شۆڤێنیانەی خۆی هەردەم لەهەوڵی پیادەکردنی سیاسەتە تاریک و ئیسلامگەرا توندڕەوانەکانی خۆیدایە.. دواتر هەواڵی داخستنی ئەم رۆژنامە لیبراڵە لەسەر زاری بەناو (پارێزگاری) کوردستانەوە پشت راست کرایەوە و پاساوی بۆ هێنرایەوە.. رازانی خۆی بەکەسێکی ریفۆرمیست و نوێ خواز دەداتە قەڵەم، پێشی وایە کۆماری ئیسلامی. پیادەی دیموکراسی دینی دەکات. لەهەمان کاتدا رەزامەندی لەسەر داخستنی رۆژنامە کوردیەکان دەردەبڕێ و پێی کارێکی شەرعیە!. ■

پەژارەی هاووڵاتی

پواز

سەرۆکی حکومەت؟

ئەگەر وەڵامتان هەبوو، وتتان: بەڵێ، ئەوا من لێرەداو لەستونی پوازی ئەم ژمارەیەدا لەگرفتێکی ڕۆژنامە نوسان دواوم بیخوێننەوە، کەبەراستی هۆیەکی سەرەکی بێزاری و هیوا بڕان و ناکاراییە لای ڕۆژنامەنوسان و ئێوەش خەتاباری سەرەکین تیایدا.

ڕەنگە بڵێن، ئەی حکومەت بۆ خەتابارە، لەکاتێکدا هەمووئەو بریارو ڕاسپاردانەی حکومەت لەبواری ڕۆژنامەگەریدا لەبەرژەوەندی ڕۆژنامەنوسان و بوارەکە بوون و بڕیاری بڕینەوەی پاداشتی ڕێزلێنانی نوسەران و ڕۆژنامەنوسان و بەم دواییە گۆرانکاری لەبەرژەوەندی خاوەن قەڵەم و ڕۆژنامەنوسان، نمونەی بەتەنگەوە چوونی حکومەتە بۆ ئەو بوارە، ئەمە جگەلە برینەوەی هاوکاری بۆ میدیای ئازاد، ئەمانە هەموو ئەو خزمەتە دیارو بەرچاوانەن کەناکرێت بەچاوی ڕێزەوە سەیر نەکرێن، بەڵام من پێموایە خەمساردی حکومەت و وەزارەتەکان لەبەرامبەر ئەو هەموو ڕەخنەو پێشنیازو دیاردە دزێوو گەندەڵیانەی فەرمانگەکان کەلەرۆژنامەکانداو لەرێی قەڵەمی ڕۆژنامەنوسانەوە پەردەیان لەسەر لادەبرێ، خەم و بێزاری هەرە گەورەی ڕۆژنامەنوسانن.

مایەی خۆشحاڵییە، کەزۆری ڕۆژنامەکان و نەبوونی سانسۆر لەسەریان، وایکردووە کە زۆر کەم بن ئەو دیاردەو ڕوداوە سەلبیانەی لەرێی ڕۆژنامەکانەوە قسەیان لەسەر نەکرێ و نەخرابێتنە بەر توانج و ڕەخنەی پێویست، بەڵام ئەوەی مایەی بێزاری و ڕەخنەی توندی ڕۆژنامەنوسانیشە، ئەو خەمساردی و گوێ نەدانەی حکومەت و وەزارەتەکانە بە ڕەخنەو پێشنیازو قەڵەمی ڕۆژنامەنوسان، کەجۆرێک لەنائومێدی لا دروست کردون و پێیانوایە کەحکومەت و بەرپرسان، یان ڕۆژنامەکان نابینن و نایانخوێننەوە یان گوێی پێنادەن و وەک دەسەڵاتی چوارەم سەیری بوارەکە ناکەن.

لەراستیدا، ئەو هەموو گرنگییەی حکومەت بەبواری ڕۆژنامەگەری داوە، دەبوو ئێستا ئیشکردنی حکومەت لەسەر قەڵەمی ڕۆژنامەنوسان و بەهەند وەرگرتنی کارەکانیان، لایەنێکی گرنگی چارەسەری گرفتەکان بوایەو گۆرانی دیارو ئیجابی بەرچاوی بهێنایەتە گۆڕێ. نەک وەک ئەوەی ئێستا هەیەو هەریەک لەبەرپرسە باڵاکانی حکومەت، بەپێی بەر پرسیارێتی خۆی خەتابارەو سەرۆکی حکومەتیش خەتابارتر.■

ڕەنج قەرەداغی

■ **نەخۆشخانەی گشتی چەمچەماڵ کەی تەواو دەکرێت؟** (هەڵمەت)

■ **سیحرەو نادۆزرێتەوە!.. (مووچە)** (سەلام)

■ **پێنجوێن - بەفر.. کەمی سوتەمەنی!** (جەمال)

■ هەڵمەت هوشیار

سێ ساڵ بەر لەئێستاو چەند مانگێک پێش دەستپێکردنی پرۆسەی ئازادی عێراق، دانیشتوانی چەمچەماڵ هیوایەکیان لا دروست بوو، کاتێک کەدەستکرا بەچاککردنەوەو فراوانکردنی نەخۆشخانەی گشتی ئەو شارە، بەماوەیەکی زۆر کورت نەخۆشخانەکە تێکدراو سەرجەم بەشەکانی گواسترایەوە بۆ بنکەی تەندروستی (چەرموو)، کەبنکەیەکی زۆر بچوکی تەندروستیەو دەکەوێتە چەقی بازاڕی شارەکەوە، خۆی لەخۆیدا ئەو بنکەیە تەنها جێگەی دوو بەشی تێدا دەبێتەوە، کەچی سەرجەم بەشەکانی نەخۆشخانەکەیان بردۆتە ئەو بنکەیەوەو بەشی تیشکیشیان بردۆتە هۆڵی فەرمانگەی (پوختەکردنی توتن)ەوە، کە ئەم دوو شوێنە زۆر لەیەکتر دوورن بەرادەیەک دەتوانین بڵێین کەتەندروستی و پوختەکردنی توتن (کوجا مەرحەبا!)، ئەمە لەلایەک و لەلایەکی ترەوە، کاتێک بەهۆی دەستپێکردنی پرۆسەی ئازادییەوە سەرجەم پڕۆژەکانی ئاوەدانکردنەوەو نوێکردنەوە وەستا، ئەم پڕۆژەیەش وەکو ئەوان ڕاگیرا، بەڵام پاش کۆتایی هاتنی پرۆسەی ئازادی لەسەرجەم پڕۆژەکانی هەرێمی کوردستان، دەست کرایەوە بەکارکردن تەنها پڕۆژەی چاککردن و فراوانکردنی نەخۆشخانەی چەمچەماڵ نەبێ وەکو خۆی بەتێکدراوی ماوەتەوەو تا ئێستا کاکی بەڵێندەریش، نەک هەر بەو شارەدا نەهاتۆتەوە، بەڵکو دەڵێن: کوردستانیشی بەجێهێشتووە.

بۆیە، ئەم کارە بۆتە جێگەی نارەزایی و بێزاری خەڵک بەهۆی قەرەباڵغی و بچوکی ئەو بنکە تەندروستیەی کەماوەی سێ ساڵە ناوی لێنراوە (نەخۆشخانەی گشتی چەمچەماڵ). شایەنی باسکردنە تاکو ئێستا بەرپرسانی حکومی شارەکە بێدەنگ و کەمتەرخەمن لەبەرامبەر ئەم کارەو پشت گوێیان خستوەو لێی ناکۆڵنەوە. ئەمەش بۆتە هۆی ئەوەی کەهەمیشە یەکێک لەو گلەیی و توانجانەی کەرووبەرووی بەرپرسانی شارەکە دەبێتەوە، ئەم پڕۆژەیەیە.

جا هیوادارم چیتر، بەرپرسانی شارەکە هێندە کەمتەرخەم نەبن لەئاست پڕۆژەکان و پشت گوێیان نەخەن، تاکو لەوە زیاتر، نەبنە جێگەی توانج و گازەندەی هاوڵاتیان و پڕۆژەی (نەخۆشخانەی گشتی چەمچەماڵ)یش، بەزووترین کات، تەواو جێبەجێ بکرێت.■

■ سەلام مستەفا

- شوکور موچەکەتان باشە!.. (ئەمە قسەی حکومەتەکەمە..).

بەئیجازەی حکومەت.. منیش دەمەوێ موچەکانی بۆ شی بکەمەوە لەمانگێکدا.. موچەی ئەوانەم نەوتبێ کەلە ملیۆن دینار تێدەپەرن!.. بگرە زۆر زیاتریش!!.. ڕاستە موچە زیادو باش بوو.. بەڵام ئێستە نا.. ئێستەی نێو دۆزەخی گرانی.. ئەمەش موچەی خێزاندارێکی ئاسایی: ئەگەر هەتا پێنج سەد هەزار دیناریش وەربگرێت: دەسکێ سڵق هەزار دینار.. خێزاندار چوار دەسکی دەوێ.. چونکە دەسکی زستانە هێندەی دەسکە کەرەوزێک دەبێت.. کەواتە سڵقەکە چوار هەزار.. مولحەقاتەکانی.. دەهەزار بەبێ گۆشت بۆ یاپراخێک.. واتەکردیە چواردە هەزار دینار.

بەرمیلێک نەوت حەفتاو پێنج هەزار بەشەرەشەقەوە.. خۆ ناشکرێ وەک شتەکانی تر لێمان بشێوێنن و بڵێن: بەفری ئەمساڵ هیتەری تیایە!.. هیچ نەبێ ٣-٤ جار گۆشتت دەوێ.. ئەمە وەک چینە قور بەسەرەکان! ئەمیش دەکاتە نزیکەی بیست و پێنج هەزار.. ئاوو کارەبات بۆ دێتەوە.. کەم داینێ دەهەزار.. کەتاوانە وا بێت چونکە دەمێکە (فت) بوون! بڕوا ناکەم کەس هەبێت لەمانگێکدا میوانی نەبێت.. مەگەر شێت یان ئەوانەی زیندانین.. ئەمیش بەکەمەوە (سێ هەزار).. میوە فریوەو خەیاڵییە (قەسەم بەچاوە جوانەکانی عەلوە) زۆر بەکەمی و یەک جۆریش بکریت مانگی ١٥ کیلۆت دەوێت، کیلۆی هەزاریش بێت دەکاتە (پانزە هەزار).. کرێی خانوو زۆر بەکەمی ئاماژەی بدەیتێ.. (سەدو پەنجا هەزار) بەیەک هەزار مەراقەوە!!.. چەقاوەسوو، نەفام، نەخوێندەوار، هەرکەسێکت بوێ مۆبایلی پێیە.. ئەویش تەنها یەک جارکارت (پانزە هەزار)..کڕینی نان.. گەر ڕۆژی (١٠) نانیش بکڕیت، دەکاتە (٧٥٠) دینار، واتە لەمانگێکدا ئەمیش (بیست و دوو هەزارو پێنج سەد).. ڕۆژانەی پاس بۆ کەسێک چوارجارە.. دەکاتە (٦٠٠) دینار.. مانگێک دەکاتە (هەژدە هەزار) ئەگەر زیاتر بوو.. ئەوە خاتری حکومەت بێت!.. پارە بۆ منداڵ.. زۆر بەکەمی داینێ دوو منداڵ.. یەکی (٤٥٠) دیناریش بێت (٩٠٠) دینار دەکات.. واتە لەمانگێکدا (بیست و حەوت هەزار).. کڕینی غاز.. کە بە بیست جۆر نرخەکەی دەگۆڕێت.. وامان دانا (پێنج هەزار).. بەرچایی بەیانیان.. هەرچیەک بێت لەمانگێکدا (بیست هەزار).. مەعجونی دەم و دان و ریش تاشین.. یەک دانە بۆ یەک مانگ (دوو هەزار) واتە دەکاتە (چوار هەزار).. دۆشاو کەلە بایعیەکەدا نییە.. چوار قوتو بەلای کەمەوە.. قوتوی (هەزارو دوو سەد) واتە لەمانگێکدا (چوار هەزارو هەشت سەد دینار)..

ئەمانەو زۆری تریش کەبیرچوون.. هەموو ماڵێک لەمانگێکدا پێویستیان پێیەتی.. بەهەردوو چینەکەوە.. چینی (های لایف) و چینی (فلیقاوە)..

کۆی هەموو ئەمانە دەکاتە (چوار سەدو سیو سێ هەزارو سێ سەد دینار) لەمانگێکدا.. جگە لەمانە کە هەر دەبێت دەستە بەریان بکەیت.. ئەمانەش جارجارە دێنە پێشەوە:

سەرتاشین.. کڕینی هەندێ پێداویستی ناو ماڵ.. حەمامی دەرەوە..سوتان و لەکار کەوتنی شمەکی ناوماڵ بەهۆی کارەبا جوانەکەمانەوە!.. نەخۆشی و عەیادەو دکتۆرو دەرمان.. کڕینی پێڵاوو بەرگ و ملحەقاتەکانی منداڵ.. جگەرەی خەفەت.. گەران و چوونە دەرەوەیەک.. سەفەرێک بۆ دێنی و دەرەوەی شار.. گریانی منداڵ بۆ پارکی ئازادی و سەرچنار.. خەنەو وسمەو میکیاج بۆ ژن و بۆیاخی سەر بۆ پیاو.. سواڵکەرێک کەبەری دەرگات پێ دەگرێ و وەک قیر لێتنابێتەوەو جەژنانەی بەردەوامی کەناس.. گۆرینی بەردەوامی گڵۆپە جوانە ئێکسپایەرەکانی تازە هاوردە.. بەنزین بۆ موەلیدە.. تەکسی بۆ کاتە خێراو بەپەلەکان.. هێنانەوەی بایعییەکە.. کەئەو لەوسەری دنیایەو تۆش لەمسەری دنیا.. دیاری بۆ نەخۆش و بۆ بوک و زاواو دروستکردنی خانوو ترو تەشقەڵەکانی تر.. بلوری چرا.. کەهێز نییە بزانێ لە چ ماددەیەک دروست دەکرێ.. کەتەنها بەرگەی یەک جار هەڵکردنی چرایەک دەگرێت.. خواردنەوەی چاو ساردی.. دەنکە کولەکەو گوڵە بەرۆژە.. بنێشت و جار جارەش وێری برادەرێک.. حەپی سەریەشەو هەڵامەت بەبەردەوامی!!.. قەرزێک کەبەبەردەوامی هەیەو هەرگیز چاوت پێی ناکەوێتەوە!..

ئەمانەو زۆر زۆری تریش کەهەندێکیان لەمانگێکدا بتەوێ و نەتەوێ ڕووبەڕووت دەبنەوە.. بۆ ئەمانەش زۆر بەکەمیەوە (سەد هەزار دینار).. کەلەوانەیە نەخۆشیەک.. سوتانی سەلاجەیەک.. ڕووداوێک گەلێک زیاتری بوێت..

کەواتە پارەکە کردیە (پێنج سەدو سی و سێ هەزارو سێ سەد دینار).

لەگەڵ ئەمانەشدا دەبێ هەموو دەمێک دۆعای ئەوە بکەی کەتیری قورەت! ڕووت تێ نەکات.. بەفر ماڵەکەت نەرمێنێ.. تەلەفیزیۆن و سەلاجەو ئەوانی تر بپارێزی لەبەڵای کارەبا.. حکومەت کارێک نەکات جەژنەکانی ڕەمەزان و قوربان زیاد بکات.. کە زیادیشی کردووە!.. ساڵێکی تر لەرۆژی عاشقان (ڤالانتاین)دا بەمەرسومێکی هەرێمی جلەکانمان پێ نەگۆرێ بەدزی الموحد)!!

کەواتە گەورەم.. ئەی حکومەت.. چۆن چۆنی موچەکەی من بەباش دەزانیت؟

گەورەم بڕوا بکە.. ئەوەی دەمدەیتێ.. پێی ناوترێ موچە..

تەنیا کۆمەڵێ کاغەزی ڕەنگاورەنگی پڕوپوچە..■

■ جەمال سابیر

لەکۆتایی مانگی کانونی دووەمی ئەمساڵ، شەپۆلێکی بەفربارینی بەهێز هەرێمی کوردستانی گرتەوە، کەرێژەیەکی زۆر بەفر لەناوچە شاخاوییەکان بەگشتی باری و لەگەڵیدا سەرماو سۆڵەیەکی بەهێز تا ئاستی (٢٠) پلە ژێر سفر، ژیان و گوزەرانی دانیشتوانی خستە بارێکی سەخت و ناهەموارەوە.

ناوچەکەی ئێمە (پێنجوێن)، بەشی شێری پێبڕا کە زیاتر لەیەک مەتر لەناو شارو زیاتر لە یەک مەترو نیو لەچیاکان بەفر باری، کە تا کۆتایی مانگی ئازار مەترسی بارینی بەفرلەم ناوچەیەدا کاریگەری هەیە، کەزیاتر لە (٤٧) هەزار دانیشتوانی ئەم ناوچەیە، ئێستا لەژێر ڕەحمەتی بەفرو سەرماو سۆڵەو نەبوون و کەمی سوتەمەنیدا دەناڵێنن، دووچاری جۆرەها گرفتی کردوون، بەفر سەراپای ڕێگەکانی داخست و خوێندنگەکان داخران بۆماوەی چەند ڕۆژێک، کەمی مەکائن بۆ کردنەوەی ڕێگاو کۆڵانەکانی ناوشار، هێندەی تر باری گوزەرانی دانیشتوانی سەختتر کردوە یا کەمی و نەبوونی سوتەمەنی کە گلەیی و گازندەیەکی زۆری دانیشتوانی ناوچەکەمانە لەحکومەت. ئەم ناوچانە لەهاوینی ساڵی ٢٠٠٤دا هەر ماڵێک بری چوار بەرمیل نەوتی وەرگرتوە، دواتریش نەبوونی نەوت لەناوچەکەماندا بەفرۆشتن نەبوو تا هاوڵاتیان بەشی پێویستیان لەنەوت دابین بکەن، کە هەر ماڵێک بڕی هەشت بەرمیل نەوتی پێویست دەبێت بۆ پێنج مانگ زستان (لەتشرینی دووەمەوە دەست پێدەکات تاکۆتایی مانگی ئازار).

جێگەی خۆیەتی کەحکومەتی هەرێمی کوردستان، حسابێکی وردتر بۆ ئەم ناوچانە بکات لەزستاندا ڕێژەیەکی زیاتر مەکائن بهێننە ناوچەکە بۆکردنەوەی ڕێگاکان. کە نابێت ڕۆڵی بەرێز قائمقامی پێنجوێن لەیاد بکەین کەبەردەوام ڕێگای پێنجوێن - سلێمانی هاتوچۆی تێدا هەبوو بەشەوو ڕۆژ ڕێگاکە پاک دەکرایەوە. هەروەها چارەسەری کەمی سوتەمەنی بکرێت بەدابەشکردنی بڕێکی زیاتر سوتەمەنی لەم ناوچەیە وەک لەناوچەکانی تر، یان هەر نەبێت هەوڵ بدرێت بۆ زیاتر هێنانی سوتەمەنی بۆ بازارەکان. لەپێناوی ئەوەی بتوانرێت لەموعاناتی هاوڵاتیان کەم بکرێتەوە.■

مایەی بێزاری و ڕەخنەی توندی ڕۆژنامەنوسانیشە، ئەو خەمساردی و گوێ نەدانەی حکومەت و وەزارەتەکان بەڕەخنەو پێشنیازو قەڵەمی ڕۆژنامەنوسان.

ڕەنج قەرەداغی

زیاتر لە (٤٧) هەزار دانیشتوانی ئەم ناوچەیە، ئێستا لەژێر ڕەحمەتی بەفرو سەرماو سۆڵەو نەبوون و کەمی سوتەمەنیدا دەناڵێنن.

جەمال سابیر

گفتوگۆی تایبەتی چاودێر:

نێردراوی پەرلەمانی ئۆروپی (دکتۆر ئەندری بری) بۆچی لەسلێمانیدا سەرسامی هەڵبژاردنە؟

□ وەفدێکی پەرلەمانی ئۆروپی بە سەرۆکایەتی دکتۆر ئەندری بری، لە گروپی دیموکراتی چەپی پەرلەمانی ئۆروپا و ئەندامی پارتی دیموکراتی سوسیالیستی ئەڵمانیا بۆ چاودێری هەلبژاردن هاتبونە کوردستان، ڕۆژنامەی چاودێر ئەم چاوپێکەوتنەی لەگەڵدا ئەنجام دا.

چاودێر: هۆی هاتنتان بۆ چاودێری هەڵبژاردنەکانی کوردستان چی بوو؟

یەکەم: ویستومە خۆم ڕاستەو خۆ وێنەیەکی بارودۆخی سیاسی و مەسەلەی هەڵبژاردن لە عێراق و لە کوردستان ببینم. هەروەها بینینی هاوڵاتیان لە نزیکەوە مەسەلەیەکی گرنگە بۆ من.

دوهەم: هەروەها ئەمزانی کە خەڵکی کوردستان

من لەگەڵ سیناتۆری ئوسترالی (ڕۆز لایت فود) و ئەو تیمە ڕەسمیەی کە لەگەڵماندا بوون، سەرلەبەیانیەکەی، سەردانی چەند بنکەیەکی هەڵبژاردنمان کرد و پاش نیوەڕۆش لەگەڵ ئەندامی تیمەکەم بە تەنها لەناو شار گەراین، و بێ ئاگادارکردنەوە چوین بۆ سەردانی چەند بنکەیەک دوای تەواوبونی هەڵبژاردن و لەکاتی بژاردنی دەنگەکان دا، ئێمە سەرسام بوین کە ڕێگایان داین چاودێری هەموو کارەکانیان بکەین

هیوایەکی گەورەیان بە هەڵبژاردنێکی ئازاد ودوارۆژێکی دیموکراسیەوە بەستۆتەوە.
بە بۆچونی من، پێویستە کە کۆمەڵگەی جیهانی و لە پێشەوەیانەوە، ئەندامانی پەرلەمانەکان، نیشانی بدەن کە ئەوان هاوکاری و پشتگیری ئەو هیوا و خواستانەی خەڵکی کوردستان و عێراق دەکەن. لەبەر ئەوە من توشی نائومێدی بوم کە پەرلەمانی ئەوروپا و زۆر لە پەرلەمانەکانی تر، لەبەر هۆی ئەمنی نوێنەری ڕەسمی خۆیان نەنارد بۆ چاودێری هەڵبژاردن. من ئەم هەڵوێستە بە هەڵە دەزانم،

سێهەم: من پێش ئەم سەفەرم، سێ جاری تر سەردانی عێراقم کردوە و چومەتە هەندێ شار، لەوانە بغداد و بصرە و بعقوبە، ئەمجار بە گرنگم زانیوە کە لە نزیکەوە سەردانی ناوچەی کوردستان بکەم.

چاودێر: چیت بینی لە ڕۆژی هەڵبژاردن دا؟

وەڵام: من ئەزانم کە لە هەندێ ناوچەی تر لە عێراق دا هەندێ گیروگرفت رووی داوە، من لە سلێمانی بووم، من تەنها چرکەیەکیش هەستم بە نا ئارامی نەکرد، من لەگەڵ سیناتۆری ئوسترالی (ڕۆز لایت فود) و ئەو تیمە ڕەسمیەی کە لەگەڵماندا بوون، سەرلەبەیانیەکەی، سەردانی چەند بنکەیەکی هەڵبژاردنمان کرد و پاش نیوەڕۆش لەگەڵ ئەندامی تیمەکەم بە تەنها لەناو شار گەراین، وبێ ئاگادارکردنەوە چوین بۆ سەردانی چەند بنکەیەک دوای تەواوبونی هەڵبژاردن و لەکاتی بژاردنی دەنگەکان دا، ئێمە سەرسام بوین کە ڕێگایان داین چاودێری هەموو کارەکانیان بکەین. بێگومان ئێمە لەبەردەم شوێنی هەڵبژاردنەکان دا، زۆر پاسەوان و ئاسایشمان دەبینی، بەڵام من هیچ هەستێکم لا دروست نەبووکە ئاسایش و پۆلیس دەست بخەنە ناو کاری هەڵبژاردنەکەوە، چونکە من لەم مەسەلەیەدا بە چاوێکی ڕەخنەوە دەروانمە هەڵسوکەوتەکان، بونی ئەوان تەنها بۆ دابین کردنی ئاسایش بوو بۆ ئەوەی هاوڵاتیان بە هێمنی دەنگی خۆیان بدەن.

من پرۆسەی هەڵبژاردنم لە هەموو ئەو شوێنانەی کە بینی، بە هەڵبژاردنێکی ئازاد و سەربەست ئەدەمە قەڵەم. زۆرباش ڕێک خرابون، زۆر هێمن بوو، خەڵکەکە زۆر ڕووخۆش بون.

ئاوو هەوای هەڵبژاردنەکە زۆر ئازاد و سەربەست بوو، هاوڵاتیان بە نهێنی لە کابینەکان دا دەنگیان ئەدا. من نوێنەری حزب و هێزی سیاسی جیاوازم لە شوێنی دەنگ دانەکان دا بینی.

ئێوارەش ژماردنی دەنگەکان زۆر بە ڕێک و پێکی بەڕێوە ڕۆشت، سەرپەرشتیارانی هەڵبژاردنەکە زۆر باش خۆیان ئامادەکردبوو، ئەنجامی هەر پارتێک و لیستێک چەند جارێک دەخوێنرایەوەو تۆمار دەکرا. هەندێ گیروگرفتی نوسین یان دوجار نیشانەکردن،

وەک هەموو هەڵبژاردنێکی تر دیموکراتی بریاری لەسەرئەدرا.

شتێکی تر زۆر سەرنجی منی ڕاکێشا، ئەویش ئەوە بوو کە لە بەیانیەوە تاکو ئێوارە ئەو ڕۆژە بۆ هاوڵاتیان وەک جەژن وابوو، جەژنێک کە لە سەرەوە ڕێک نەخرابوو، بەڵکو هاوڵاتیان خۆیان ڕێکیان خستبوو، زۆریان بە جلوبەرگی جەژنەوە لەگەڵ منداڵەکانیان یان لەگەڵ هەموو ئەندامانی خێزانەکەیان هاتبونە دەرەوە، ئەو ئاوو هەوایە زۆر ڕاستەقینە بووە زۆر خۆش بوو.

چاودێر: ئایە تۆ هەستت بە هیچ دەستێوەردانێک (تزویر) ێک کرد لە هەڵبژاردنەکان دا؟

وەڵام: من ناتوانم بۆچونی خۆم دەربارەی هەڵبژاردن لە سەرانسەری عێراق یان لە هەموو سەرووی عێراق دەرببرم، من ئەتوانم بۆچونی خۆم تەنها لەسەر سلێمانی بدەم، من خۆم وەک چاودێر لە زۆر هەڵبژاردنی جیاوازدا لە جیهاندا بەشدار بووم، لە سلێمانی هیچ تزویر و دەست تێوەردانێکم نەبینیوە، مەبەستم تەنها کاتی هەڵبژاردن و ئێوارەش نیە کە دەنگەکان دەژمێردران، بەڵکو من مەبەستم ئەوەشە کە چیم لە شارەکە بینی، پوستەر و دروشمی حیزب و هێزی جیاوازم بینیوە کە هەڵواسراون (وەک ئەوروپا)، هەندێ پۆستەری دراوم بینی، بەڵام هی هەموو پارتەکان، ئەمەش سیمایەکە کە لە هەموو جیهان دا دەبینرێت.

چاودێر: چۆن هەستی کوردەکانت بینی بۆ هەڵبژاردن؟

وەڵام: لەگەڵ چەند سیاسیەکی کوردی، لەگەڵ هاوڵاتیانی کورد لە شوێنی هەڵبژاردن و لەگەڵ هاولاتیانی ئاسایی لەسەر شەقامەکان قسەم کردوە، من تەنها ئەتوانم ئەوە دوبارە بکەمەوە، کە کوردەکان دڵشاد و هەست بەرز بوون بۆ ئەو هەڵبژاردنە، ڕۆژێکی مەزن بوو بۆ ئەوان، من لە هەستیان تێ دەگەیشتم، خەڵکی کوردستان ساڵەهای ساڵە لە لایەن چەندەها هێزەوە ئەچەوسێنرێنەوە، بە تایبەتیش لەم ساڵانی رابوردوەدا لە لایەن سەدام حسینەوە. بۆیە مافی خۆیانە کە هیوایەکی گەورە لای خەڵکی کوردستان بۆ ئازادی و دیموکراسی زیاتر دروست ببێت.

چاودێر: چۆن پرۆسەی دیموکراتی لە کوردستان و لە عێراق دا دەبینی؟

وەڵام: هەڵبژاردن کارێکی زۆر گرنگ بوو، هەروەها یەکەم هەنگاویشە، گیروگرفتەکان خۆیان لەودا دەبینن کە عێراق تاکو ئێستا داگیرکراوە، تێرۆریزم و هێزە توند ڕەوەکان دەبینرێن.
لە مێژووی عێراق داکورد و شیعەکان چەوساونەتەوە.
هەروەها شەری ناوخۆی کوردستان بوبو بە کێشەیەک. من پێویستە دەربارەی باری سەرنجی خۆم زۆر ئاگادار بم، من ئەتوانم تەنها هیوای ئەوە بخوازم، کە هەموو هێزەکان زۆر هەستیارانە لەگەڵ ئەنجامی هەڵبژاردنەکاندا مامەڵە بکەن، دابینکردنی ئاشتی و هێمنی و ئازادی و پارێزگاری ژیانی مرۆڤ و گەشەکردنی ئابوری پێویستە لە خاڵە سەرەکیەکانی حکومەت بێت، ئەم خاڵانە بێ دیموکراتی بە ئەنجام ناگات، کە ماوەیەکیشی دەوێت.
ئەوەی پەیوەندی بە کوردستانەوە هەیە، من گەش بینم، کوردستان لە پێشەوەیە، بێگومان زۆر پرسیاریش هێشتا بێ وەڵام ماونەتەوە. کوردستان پێویستە ئۆتۆنومیەکی ڕاستەقینەی بەهێزوە ربگرێت، خەڵکی کوردستان پێویستە خۆیان چارەنوسی خۆیان دەست نیشان بکەن، من لە سلێمانی و لای هەندێ لێپرسراوی یەکێتی نیشتمانی هەستم بەوە کرد کە ئەوان زۆر هەست بەولێپرسینەوەیە دەکەن.

چاودێر: ئایە پەرلەمانی ئۆروپا، وڵاتانی ئەوروپا و بە تایبەتیش ئەڵمانیا ئەتوانن چی بۆکوردستان و عێراق بکەن؟

وەڵام: لە سەرەتادا پێویستە یارمەتی و هاوکاری پرۆسەی دیموکراتی لە عێراق و کوردستان دا بدەن.
دووهەم، پێویستە یەکێتی ئەوروپا و ئەندامەکانی و بێگومان ئەڵمانیاش، پشتگیری و یارمەتی عێراق بدەن بۆ دابینکردنی هێمنی و ئارامی بۆ هاوڵاتیان و هاوکاریان بکەن بە پارە و بە مەشقکردن بۆ دروستکردنی جهازی ئیداری دەوڵەت.
سێهەم، پێویستە هاوکاری ئەوروپا بۆ عێراقێکی سەربەخۆ و ئازاد بەهێز بێت و زیادتر بێت، بێگومان ئەم یارمەتیە پێویستە مافی چارەنوسی خەڵکی کوردیش بگرێتەوە.
ئەمە مانای ئەوەیە کە ئەو وڵاتانە یارمەتیەکی مالی بەردەوامی درێژخایەنیان بدەن بۆ مەبەستی ئاوەدانکردنەوە، هەروەها پێویستە ئاڵوگور و پەیوەندی هەمەلایەن، بە تایبەتی لە بواری پەرلەمان دا دروست ببێت.
من خۆم ئێستا خەریکی ئامادەکردنی وەفدێکی پەرلەمانیم لە فراکسیونی جیاواز کە بەم نزیکانە سەردانی کوردستان دەکەین.■

(ئێن جی ئۆ)کان لەنێوان کاری دیموکراسی و پیشەییدا

گفتوگۆیەک لەگەڵ هەڤاڵ (عیماد عیزەت)

ئامادەکردنی: هەڵبەست

یەکێک لەو هەڤاڵە دێرینانەی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان کەبێ دابڕان لەخزمەتی گەلەکەیی و کۆمەڵی کوردەوارییدا بووە هەڤاڵ (عیماد عیزەت)ە کەماوەی ٢٢ ساڵ لەوڵاتی هۆڵندا بووەو ١٧ ساڵی سەرقاڵی ڕێکخراوە پیشەیی و دیموکراتیەکان بووە ئێستا بەیەکجاری گەڕاوەتەوە کوردستان وەک کەسێکی پڕۆفیشنەڵ سەرپەرشتی ڕێکخراوە (ئێن جی ئۆ)کان دەکات بۆ ئەم مەبەستە بەپێویستمان زانی هەڤاڵ عیماد سەبارەت بەئەزمونی خۆیی و کاری ڕێکخراوە (ئێن جی ئۆ)کان بدوێنین.■

□ ×کاک عیماد هەروەک دەزانین، جەنابتان، ماوەیەکی زۆر لەهەندەران بوونو بەتایبەتیش لەوڵاتی هۆڵەندا. دیارە ئەزمoونی ئەم وڵاتانەش لەدیموکراسیەتو ڕێکخراوە پیشەییو دیموکراسیەکانو بەتایبەتیش (ئێن جی ئۆ) کان گەلێ دەوڵەمەندن. بێگومان ئێستا جەنابتان بەیەکجارەکی گەڕاونەتەوە کوردستانو لەمەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان، بەتایبەتی سەرپەرشتی ڕێکخراوە (ئێن جی ئۆ)کان دەکەن. سەرەتا پێمان خۆشە، بەکورتی لەسەر ئەزموونی دەرەوەو ئێرە و ئینجا ئەزموونی خۆتان لەم کارەدا بۆ ڕۆژنامەکەمان بدوێن.

-وایە بەناچاری بۆ ماوەیەکی زۆر لەهەندەران ژیام، کە ٢٢ ساڵ تەمەنێکە، لەو ٢٢ ساڵە (١٧) یان لەبواری کاری ڕێکخراوە پیشەییو ناحکومییەکان کارم کردووە.
بە بۆچوونی من ڕێکخراو کاتێک پێک دێت، کۆمەڵێک کەس بەپێویستی دەزانن، خۆیان ڕێکخەن لەسەر خاڵێک یان چەندین خاڵی هاوبەش کەکۆیان دەکاتەوە ولەسەری ڕێک دەکەون..
ئەم خاڵە (هاوبەشانە) زۆربەی کات لەپێناوی هێنانەدی ئەزمونێکی گونجاو و گۆڕینی ئەزمونی ئەوکەسانەیە کە ڕێکەوتوونو خۆیان ڕێکخستووە یان خۆیان ڕێکدەخەن لەپێناوی گۆڕینی ئەزمونی خەڵکی تر لەکۆمەڵدا کەڕێکخەرەکان بەپێویستی دەزانن..
بەکورتیەکەی، دەتوانین بڵێین، خاڵێک یان چەند خاڵێک، کۆمەڵێک "تاک" کۆدەکاتەوە کەبڕوایان پێی هەیە، لەپێناویدا خۆیان ڕێکدەخەنو ئیشی بۆ دەکەنو چالاکی ساز دەدەن بۆ گەیشتن بەئامانج.
کەواتە ئەوکۆمەڵە تاکە، ئەتوانین بڵێین لە (٣) کەس تا سەدەهاو بگرە هەزارەها کەس، ڕێکخراوێک دادەمەزرێنن..
ڕێکخراو لەکۆمەڵێکی یاسا ناسو دیموکراسیو مەدەنی دەبێت پەیرەویان هەبێتو خۆی لەنێو چوارچێوەی یاساو دەستوری وڵاتەکەدا بدۆزنەوە کەواتە ڕێکخراو دەبێت پەیڕەوی ناوخۆی خۆی هەبێتو نابێت یاسا پێشێل بکات..
بەپێچەوانەی ئەوەشەوە ڕێکخراوەکە بەئەندامەکانیەوە ڕووبەڕووی سزای یاسایی دەبنو تەنانەت مەترسی داخستنی ڕێکخراوەکەش لەئارادا دەبێت.
بۆیە لەوڵاتانی ڕۆژئاوا کەمێژویەکی دوورودرێژی هەیە لەتاقیکردنەوە لەگەڵ ژیانی ڕێکخراوەیی ئەوێرم بڵێم هەر چینو توێژێکی کۆمەڵ چەندین ڕێکخراویان دامەزراندووە.
لەنێو چوارچێوەی یاسای وڵاتەکانیان، ئەمە بەگشتی دەربارەی ڕێکخراو لەهەرکوێ بێت.
با بێینە سەر ڕێکخراو چەند جۆری هەیە، کۆمەڵە، دامەزراو فیدراسیون، پلاتفۆرم، ئەمانە شێوەی ڕێکخستنیان جیاوازە لەیەکتر. بۆ نموونە کۆمەڵە (جمعیە) دەبێت ئەندامی هەبێتو مافو ئەرکەکانیان لەپەیڕەوی ناوخۆیان دەستنیشان بکەن، کۆبونەوەی فراوانی ئەندامان بەرزترین دەسەڵاتی ئەو ڕێکخراوەیە، ئەمە جیاوازی هەیە لەگەڵ دامەزراو، کەئەندامی نابێت بەڵکو دۆنەری ئەبێت (متبرع) کەواتە تەنها ئەرکی تبرعی هەیەو زۆربەی جار مافی نیە لەدەستنیشان کردنی بەڕێوەبەر یان سەرپەرشتیار و هتد.. کەواتە کۆمەڵە دیموکراتی ترە لەدامەزراو، ئەم دوو ڕێکخراوەیە لەتاک پێکدێتو کیانێکی یاسایی دروست دەکات کەپێیدەوترێت ڕێکخراوە (کۆمەڵە یان دامەزراوە) بەڵام فیدراسیۆن یان پلاتفۆرم لەجیاتی تاک ڕێکخراو دەبێت بەئەندام تیایدا، خشتەی ڕێکخراوەیی یان هەندێک جیاوازی هەیە..
ئێستا با باسێکی جیاوازی یان هاوبەشی نێوان ڕێکخراوەکانو کارو ئەزمونیان لەدەرەوەی وڵات بەهۆڵەندەشەوەو کوردستان، بکەین پێشەکی ڕێکخراو و کاری ڕێکخراوەی لەم ١٤ ساڵەی ئازادی لەکوردستان بەراوردی بکەین لەگەڵ زۆربەی وڵاتانی جیهان، گەشەیەکی زۆری کردوە لەڕووی چەندایەتی و بەتایبەتی لەڕووی چۆنایەتی. لەزۆربەیان دا جیاوازییەکی ئەوتۆ نییە لەگەڵ ڕێکخراوەکان لەوڵاتانی ڕۆژئاوادا بەڵام هێشتا لەچەند لایەکەوە ماویەتی بچەسپێت..
بۆ نموونە ڕێکخراوێک خۆی بەنوێنەری توێژێک یان پیشەیەک بزانێت ئەوە دەبێت بەرگری لەمافەکانیان بکاتو خۆی ١٠٠٪ بخاتەگەڕ بۆ دابینکردنی پێویستی ئەو توێژە، یان کارمەندانی ئەو پیشەیەو چالاکی ڕێکخات (وەکو کۆڕو کۆبونەوەو کۆنفرانسو "لێکۆڵینەوە" و ڕاپرسی) لەپێناوی گەڵاڵەکردنی کێشەو پێداویستیو پێشنیار پێشکەش بەلایەنە پەیوەندیدارەکان .. ئەگەر هاتو ئەم کارانەی کە باسمان کرد نەکات ئەوە ئیتر بەرەو نەمان خۆی دەبات لەوانەیشە بمێنێت بەڵام ڕێکخراوێکی سستو بێ بەرهەم دەبێت، چونکە تاکەکان.. ئەندامەکان بەنوێنەری خۆیانیان نابینین. بۆیە لەهەندێ حاڵەتدا دەبینم ڕێکخراو هەیە دەبێت بەزوترین کات پیاچونەوەو ڕاوەستان لەسەر ئامانجەکانیانو شێوەی ئیش کردنیان بکەن. بەمکارە ڕێکخراوەکەیان ڕزگار ئەکەن لەسستیو بگرە لەنەمان.
ئەمەش لەڕێگای خولی ڕاهێنان بۆ بەڕێوەبەرانو سەرپەرشتکارانو کادیرە سەرەکییەکانی ڕێکخراوەکە دەتوانرێت هەنگاوی بۆ بنرێت. ئەم کارە لەدەرەوەی وڵات لەناو ڕێکخراوەکاندا بەهەموو جۆرێکەوە بە بەردەوامی هەیە، بەردەوام مەبەستم ساڵانە یەک تا دوو خولی ڕاهێنان ڕێکدەخەن تێدا باس لەشێوەی کارکردنیانو لەڕێکخستنی چالاکیەکانیانولەکەمو زیادکردنی ڕێژەی ئەندامانیان لەرابردوو و ئێستاو داهاتوویان دەکەن. دەرکەوتەکانی ئەم جۆرە کۆبونەوانە دەبێتە بنەمایەک بۆ سیاسەتی داهاتووی ئەو ڕێکخراوە.
ئەوەی من هێشتا لەڕێکخراوەکانی کوردستانم نەبینیوە و نەم بیستووە ئەوەیە کە سیاسەتی ئیشکردن بۆماوەیەکی درێژ (بۆ ماوەی ٣ تا ٥ ساڵ) و کورت (بۆ ماوەی ساڵ) نیە.
ڕێکخراویش ئەگەر هاتو سیاسەتی کاری نەبوو ناتوانێت بەزانستیو کاریگەری هەنگاو بنێت بۆ گەیشتن بەئامانجەکانی خۆی. ئا ئەمە گرنگترین جیاوازیە لەنێوان ڕێکخراوی وڵاتانی ڕۆژئاوا بەگشتی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەکوردیشەوە.
نمونەیەکیتر، زۆر ڕێکخراوم بینیوە، پاش پرسکردن لەگەڵ کادیرەکانیان بۆم دەرکەوتووە کەپلانی ساڵانەیان نەبووە، و ڕاپۆرتی ساڵانەیان نەبووە، و ڕاپۆرتی ساڵانەیان نیە ئا ئەم دوو خاڵە ئەتوانم بڵێم سکەی قیتاری کارکردنی ڕێکخراوە. ئەگەر یەکەمیان نەبوو ئەوە مانای ئەوەیە ڕێکخراوەکە نازانێت ئایندەی چۆن دەبێتو ئەگەر دووەمیان نەبوو ئەوە ئاگای لەکاریگەری چالاکیەکانی نابێت.. ئەم دوو خاڵە زۆر گرنگن سەرچاوەی ژیانی ڕێکخراوەکەن بۆیە دەبێت ڕێکخراوەکانی کوردستان گرنگی تایبەتیان پێ بدەن.

ڕێکخراویش ئەگەر هاتو سیاسەتی کاری نەبوو ناتوانێت بەزانستیو کاریگەری هەنگاو بنێت بۆ گەیشتن بەئامانجەکانی خۆی. ئا ئەمە گرنگترین جیاوازیە لەنێوان ڕێکخراوی وڵاتانی ڕۆژئاوا بەگشتی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەکوردیشەوە

سەبارەت بەڕێکخراوە ناحکومیەکان، بەش بەحاڵی خۆم، وەکو ڕێکخراو لەتیوریدا جیاواز نین لەڕێکخراوەکانی تر بەڵام جیاوازیان هەیە لەئامانجو شێوەی کارکردنیان، زۆربەیان بۆ نموونە دامەزراوەنو ئەندامیان نیە بەڵکو بۆردی بەڕێوەبردنو سەرپەرشەتیان هەیە.. و بۆ کاری خێرخوازیو گۆڕینی کۆمەڵ و هتد.. کاردەکەن.
کورتیەکەی خۆیان بۆ خزمەتی کۆمەڵ تەرخان کردووەو هەریەکە بەگوێرەی تواناو ئامانجو بواری خۆی کاردەکات.
لەدەرەوەی وڵات (لەرۆژئاوادا) داهاتیان هەیە لەڕێگای "کۆمەکی تاک" دابین کردنی ڕێژەیەک لەداهاتی "دەوڵەت" لەڕێگای ئیستسمارکردنی سەرمایە.
لێرە لەکوردستان زۆربەی ڕێکخراوەکان بەگشتی کۆمەک لە (ئێن جی ئۆ) جیهانیەکانەوە وەردەگرن کەواتە ئەمە جۆرێکە لەخۆبەستنەوە، ئەم جۆرە کارکردنە ئێستا لەم ئەزمونەی ئەمرۆی کوردستانو عێراق بەسەرچووە ئیشکردنیان قورسترەو ناتوانن هەتا هەتایە بەردەوام بن لەسەرئەم جۆرە وابەستەیە.
ئێستا حکومەتی عێراق داهاتی هەیە و لە ١٧٪ی بۆ هەرێمی کوردستان تەرخان کراوەو لەوانەیە لەداهاتوویەکی نزیکدا ئەم ڕێژەیە زیاد کرێت بۆ ٢٥٪ کەواتە حکومەتی هەرێم دەتوانێتو باشتریش بۆ هەردوولا (حکومەتی هەرێمو ڕێکخراوەکانیش) کەڕێژەیەک یان بودجەیەکی دیاریکراو تەرخان بکەن بۆ ڕێکخراوە دیموکراتیەکان و بۆ (ئێن جی ئۆ)کان. ئەمە دەبێتە ئیستقرارکردنی کاری ڕێکخراوەکانو گەشەکردنیان لەداهاتوودا.
لەهەمان کاتدا دەبێت هەوڵی ئاسانکاری کردنی کۆمەک کەدەدرێت بەڕێکخراوەکان بۆکاری خێرخوازی. بۆ نموونە لەزۆربەی وڵاتان ئەوبڕە کەتاک دەیدات بەڕێکخراوێک دۆنەر (متبرع) دەتوانێت لەباجی ساڵانەوەری گرێتەوە.. ئائەمکارە هێشتالەلای خۆمان نەکراوەو دەتوانرێت بکرێت، کەسودێکی یەکجاری هەیە بۆکۆمەڵ.

×هەروەک دەزانین، کاری (ئێن جی ئۆ)کان لای ئێمە زۆرسەرەتایە، سەرەرای ئەم زۆرسەرەتایەش، چەند هەنگاوێکی لێرەو لەوێ هەیە. بەڵام زانیومانە، جەنابتان دوای هیلاک بوونێکی زۆر، توانیوتانە چەندین ڕێکخراوی (ئێن جی ئۆ) لەدەوری مەکتەبی ڕێکخراوەکان کۆبکەنەوە. ئەم سەرەتایە چۆن دەست پێدەکات لای ئێوە؟.

-کاری ڕێکخراوەیی (ئێن جی ئۆ) لەکوردستاندا وەکو ئاماژەمان بۆکرد گەشەی باشی کردووەو بەبەراوردی زۆربەی وڵاتانی تر بەڵام هێشتا ماویەتی بگات بەئاستی پێویست. گەیاندنی بەئاستی پێویست هەوڵو ماندوبونی هەموومانی پێویستە، هی ڕێکخراوەکان خۆیان هی مەکتەب هی حکومەتو هی هاووڵاتیش من گەشبینم لەداهاتووی ئیشی ڕێکخراوەکانو شوێنی دەستیان لەکۆمەڵی کوردەواریدا.
بەڵام سەبارەت بەپرسیاری جەنابتان، وایە من کەبۆ یەکەم جار دەستم بەم کارە کرد ٤ ڕێکخراوی ناحکومی هەبوون کەپێیان ناساندنم.
ئێستا پاش پەیوەندیو گفتوگۆیەکی بەردەوام لەگەڵ ڕێکخراوەکان توانیومانە (٢١) ڕێکخراو ناونووس بکەینو ئامادەیی خۆیان دەربڕیوە بۆ کارکردنو هاوکاری پێکەوەبوون.
بۆ نموونە ڕۆژی پێنجشەممە ٢٠٠٥/٢/١٧ کۆبوینەوە لەمەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان، تێیدا توانیمان چەند خاڵێکی کارکردن دابنێین ولەسەری ڕێککەوتین بۆ گەشەپێدانو بەرەو پێشەوەبردنی ئیشی ڕێکخراوەیی ناو (ئێن جی ئۆ)کانی کوردستان.
هیوادارم لەماوەی داهاتوودا بەهەوڵی هەموو لایەک بتوانین بەڕاستی خزمەتی ڕێکخراوەکان بکەینو لەڕێگای ئەوانەوە خزمەتی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بکەین.
ڕێکخراوە ناحکومیەکان لەکوردستان شوێن دەستیان دیارە لەخزمەتکردنی کۆمەڵانی خەڵکو لەئاوەدانکردنەوەو هەوڵی چەسپاندنی دیموکراسیو کۆمەڵی مەدەنی..
بۆیە من بەش بەحاڵی خۆم لەداهاتوودا گەشبینم کەدەورێکی زۆرتریان هەبێت لەسەر کۆمەڵو سەرکەوتووتر دەبن لەکارەکانیانداوئەوەش خواستی هەموومانە..■

سەرەنجامی هەڵبژاردن
لە گفتوگۆیەکی عەبد

پوختەیەک لە ژیاننامەی عەبدوڵڵای موهتەدی :

سالی ١٩٤٩ لە (بۆکان)ی ڕۆژهەلاتی کوردستان لەدایک بووە.
سالی ١٩٦٩ دامەزرێنەری کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان ئ
لەسەرەتای حەفتاکانەوە سێ جار لەسەردەمی پاشایەتیدا لەلایەن ساواکو
دوای گیانبەخت کردنی فوئادی مستەفا سولتانی، لە ساڵی ١٩٨١دا لەدووەمین
زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران، هەڵبژێردراوەو تاساڵی ١٩٨٣و دروست ب
بوو بەسکرتێری گشتی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران.
لەپرۆسەی ساغکردنەوی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستا
هەڵبژێردراوە.
باکالۆریۆسی لەبازرگانیدا لەئێران‌و لەزانکۆی تاران وەرگرتووەو لە لەندەنیش
بەجێی هێشتووە.
خاوەنی (٣) کتێبی نوسراو وەرگێڕاوە، سەدان وتارو لێکۆڵینەوەی جیا جیای

□ **چاودێر:** زۆرێک لەنوسەران‌و میدیاکان‌و وڵاتان پێیان وابووە هەڵبژاردن لەعێراقدا کارێکی سەخت‌و ئەستەمە، بەپێچەوانەشەوە هێزە سیاسیەکانی عێراق، ئەگەر دردۆنگیەکیشیان بووبێ، بەرامبەر بەهەڵبژاردنەکە، بەڵام بڕیاری هەڵبژاردنیان داو، چوونە ژێر باری بەرپرسیارێتیەوە، ئێستا جەنابت پێت وایە ئەم هەڵبژاردنەی کە کراو ئەنجامەکەی دەرکەوت، یەکەم شت ئەوەیە کەلەسەر ئاستی عێراق، پێت وایە ئەم هەڵبژاردنە سەرکەوتووبووە، ئایا بەتاڵکردنەوەی هەموو ئەو بۆچوونانە بوو کەپێشتر قەزاوەت لەهەڵبژاردنەکە ئەکرا؟ یاخود سەرکەوتوو نەبوو؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: سەرجەم، پێموایە، زۆریش سەرکەوتوو بوە، دیارە ئەو هەڵبژاردنە لەئاستی عێراقدا بێ کەموکوری نەبوو، یەک لەوانە ئەوەیە کەبەشێکی بەرچاو لەخەڵکی ناوەڕاستی عێراق‌و ئەو بەشەی کە بەمەزهەب عەرەبی سونین، ئەوانە بەشدارییان نەکرد، یان نارەزاییان هەبوو، یان خۆشحاڵ نەبوون بەوەی کە عێراق پیایدا بچێتە پێشەوەو خۆیان بەبراوەی نیزامی دوای سەدام نەدەزانی، یان هێزە تیرۆریستەکان هەرەشەیان زۆر کردو خەڵکیان تیرۆر کردو ترساندنیان‌و تۆقاندیان‌و پەشیمانیان کردنەوە لەبەشداریکردن لەو هەڵبژاردنەدا، بەهەرحاڵ بەشداری نەکردنی ئەوان خۆی یەکێک بوو لەکەموکوریەکانی هەڵبژاردن، ئەگەر هەڵبژاردن لەئاستی عێراقدا ببینین، بێجگەلەوە، لەکاتی هەڵبژاردنەکەدا تەقینەوەو کاری تێکدەرانەو خراپکاری نەوەستا لەعێراق، لەبەرئەوە، ئەمەش هەلومەرجێکی زۆر لەبارو ئاسایی نییە بۆ هەڵبژاردنێکی دیموکراتی. خاڵێکی تر ئەوەیە کەهەندێ ناکۆکی‌وگرژی هەبوو لەهەندێک ناوچەدا وەکو کەرکوک کە ماددەی (٥٨) بەڕێوە نەچوو بوو، ئەو کوردو تورکمانانەی کەکاتی خۆی دەرکرابوون، بەباشی نەگەڕابوونەوە بۆ شوێنی خۆیان، عەرەبە هاوردەکان لەوێ نەڕۆشتبوون، حاڵەتێکی هەستیارو گرژی زۆر هەبوو، ئەمەش خۆی لەحاڵەتێکی تا ڕادەیەک نادیاردا، بەبێ ئەوەی ئاسۆ بەتەواوی ڕوون بێت، هەڵبژاردنەکە کرا. بەهەرحاڵ کۆمەڵێک گرفتی ئاوا لەسەر هەڵبژاردن هەبوو، دەتوانین بۆ نمونە ئاماژە بەو گرفتەش بکەین کە کوردستانی لێ بەدەر، باقی شوێنەکانی تری عێراق ناڵێین هەرنەبوو، بەڵام ئۆپۆزیسیۆنێکی خاوەن ڕەسەنی خاوەنی مێژووی ریشەی وەکو کوردستان کەم بوو، بەهۆی ئەوەی کەلەچەندین دەیەی ڕابردووەوە حکومەتی عێراق لەسەردەمی سەدامدا ئازادیەکی بۆ خەڵک نەهێشتبووەوە، دیموکراتی نەبووە، ئەحزاب نەبووە، ئۆپۆزیسیۆن نەبوو، بەهەموو ئەو حسابانە خەڵکێکی کە توانیبێتیان متمانەی خەڵک بەدەست بێنن تاقیکردنەوەی خۆیان هەبووبێت، ئەوەش کەم بوو لەعێراق، ئەوانە دەتوانین بەکەموکوریەک ناوی ببەین، بەڵام سەرکەوتنەکەی لەوەدایە سەرەڕای ئەو کەموکوریانەش هەر توانی سەرکەوێ‌و سەرکەوتنێکی بەرچاو بەدەست بهێنێ.

من، یەکێک لەگەورەترین سەرکەوتنەکانی بەوە دەزانم، کەبەر پەرچدانەوەیەکی هێزێکی کۆنەپەرست‌و تیرۆریست‌و کۆنە بەعسیەکان‌و هەروەها ئەو دەوڵەتە ناوچەییانە بوو، کە دەیان ویست هەنگاو هەڵنەگرێ بەرەو دیموکراسی، لەگێژاوی نائارامی‌و بێ هیوایی نقوم بمێنێتەوە، بۆئەوەی ئەزموونی عێراق دوای سەدام، شکست پێ بهێنێ‌و لەسایەیدا بتوانن ئەم ئەنجامەی لێوەربگرن، کەلاچوونی دیکتاتۆرەکان، سوودی نییەو با هەر ستاتوسکو (ئەمری واقیع) لەعێراقدا بمێنێتەوە. من بەزیانی ئەوانی دەزانم‌و بەقازانجی سەرجەم خەڵکی عێراق‌و بەتایبەتی خەڵکی کوردستان.

چاودێر: پێشبینیەک هەبوو کەخەڵک بەشداری ئەم هەڵبژاردنە نەکات، لەبەر کۆمەڵێک هۆ، هۆیەکی گرنگی مەسەلەی تیرۆر بوو، هۆیەکی تر ئەوەبوو کەسونیگەراکان کاریگەرییان هەبێت لەسەر ساحەکە، هۆی تر هەبوو لەکوردستاندا کەرەوتی وا هەبوو هەڵبژاردنی قبوڵ نەبوو، ڕووناکبیر هەبوو هەڵبژاردنی قبوڵ نەبوو، سەرجەم ئەمانە لەگەڵ پروپاگەندەکانی تریش کەلەدەرەوە دەهاتن، هەمووی ئیشی بۆ ئەوە دەکرد کەژینگەیەک دروست بکرێت، کەکەمترین خەڵک بچێت بۆ سندوقەکانی دەنگدان، بەپێچەوانەوە خەڵکێکی زۆر لەکوردستان چوو دەنگی داو تۆزێک لەوە کەمتریش خەڵک لەناوچەکانی تری عێراقدا دەنگی دا، ئەمە بەڵگەی ئەوە نییە کەخەڵک دەیەوێت بەرەو دنیایەکی تر بڕوات، ئەو دنیایەی کەسەد ساڵە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست گیرۆدەی بووە و دەیەوێ وازلەو دنیایە بهێنێ.؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: با، بێگومان، من پێموایە ئەگەرئەو هەرەشەو تەقینەوەو کاری تیرۆریستی‌و تۆقاندنی خەڵک لەبەرچاو بگرین، کەتەنانەت ریز بەستنی چوون بەرەو سندوقەکانی دەنگدان زۆرجار مەترسی ئەوەی لێدەکرا کە هێرشی بکرێتە سەر لەلایەن تیرۆریستانەوە، ئەگەر ئەوانە لەبەر چاو بگرین، بەبڕوای من، دەتوانین بڵێین خەڵکی عێراق بوێرانە هەنگاویان هەڵگرت سەرەڕای مەترسیەکانی، بەڵام نیشانیان داین، کەژیانی تازەیان دەوێت، قۆناغێکی نوێیان دەوێت، هەرچەندە خەتەریش هەبێت‌و ئەستەم بێت بۆیان، بەڵام دیسان نایانەوێت بگەڕێنەوە دواوە. دەیانەوێت بەرەو پێش بچن‌و داهاتویەکی گەشترو باشتر بۆ خۆیان دابین بکەن.

چاودێر: لەم بەرەو پێشچوونی هەڵبژاردنە دوو دیمەن دەبینین، دیمەنێک ئەوەیە کە لەناوچەکانی خواروو ناوەڕاستی عێراق هەست دەکەین، خەڵک، بیری ناسیۆنالیزمی تەسک لەعێراقدا تێدەپەڕێنێت بەرەو دنیایەکی تری مۆدێرنێتەو هاوڵاتی بوون، بەپێچەوانەشەوە، لەکوردستاندا هەست دەکەیت جۆشێکی نوێی ناسیۆنالیستی دیموکراتیانە قوڵپ دەدا، خەڵک بەورژوم دەڕوات دەنگ دەدات، بۆئەوەی سندوقەکانی دەنگدان بکاتە سەنگەری بەرگری نەتەوەکەی، بۆ دەست کەوتەکانی نەتەوەکەی‌و چەسپاندنی مافەکانی نەتەوەکەی .. ئەم دوو شتە کەلە پرۆسەی دیموکراتیدا هەیە، چۆن جێگەیان دەبێتەوە؟ لەعێراقدا ناسیۆنالیزم تێک ئەشکێ‌و لەکوردستاندا ناسیۆنالیزم هەڵدەچێ ؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: من لەوبڕوایەدا نیم، ناسیۆنالیزم تێک شکاوە لەباقی عێراق، لەو بڕوایەدا نیم ئەم هەڵبژاردنە بەمانای ئەوە بوو کەناسیۆنالیزم جێگەیەکی نەماوە لەبەشی عەرەبی عێراقدا، جارێ یەکێ ئەوانەی دەنگیان نەدا، ئەوە جۆرێک ناسیۆنالیزمی تێدا بوو کەناسیۆنالیزمێکی بەرچاو تەنگی شۆڤێنیانەیە، بێجگەلە هەرەشەکردن، لەو جێگەیەی کەخەڵک بەخواستی خۆی دەنگی نەدا، بەڵام لەبەشەکەی تری من وانازانم کەناسیۆنالیزم جێیەکی نەبوو، بەڵام جیاوازیەکە دەبینین، بەڵام لەبنەڕەتدا مەرج نییە عێراق یەک جۆر بووبێت، ڕاستە عێراق ناوی وڵاتێکەو هەشتا ساڵە هەر بەو ناوەوەیە، بەڵام نەتەوەی جیاوازی تیادا دەژی، بەکلتوری جیاوازەوە، ڕەنگە ئاسۆیان بۆ داهاتووی عێراقی یەکنەگرێتەوە، دانیشتنی هەڵبژێردراوەکانی ئەم هەڵبژاردنە لەدەوری یەکتری هەموویان یەک ئاسۆیان ئەبێت، چونکە هەموویان نوێنەری یەک شێوەی بیرکردنەوە نین، یان خاوەنی یەک ئاسۆو یەک دید نین بۆ داهاتووی عێراق، ئەوەی نیشان دەدات کەداهاتووی عێراق داهاتوویەکی پڕ لەململانێیە، پڕ لەناکۆکیەو فرە چەشنی دەبێتە باو لەداهاتووی عێراقدا.

چاودێر: من هەندێک نمونە دەخەمە بەر چاوی جەنابت، بۆئەوەی جیاوازییەکانی ببینیت، ناسیۆنالیزم لەناوچەکانی خواروو ناوەڕاستی عێراق دەربخات لەگەڵ هەڵچونی ناسیۆنالیزم لەوڵاتی خۆماندا، بەعس تێک شکاوە، هەموو هێزە ناسیۆنالیزمەکانی سەردەمی بەعسیش، ئەوانەی پێیان دەوترێت بزووتنەوەی ناسری، بزووتنەوەی ئیشتراکی عەرەبی، ئەمانە هەر هەموویان موقاتەعەی هەڵبژاردنیان کردو دەنگیان نەداو هەموویان چوونە جامیعەی عەرەبی شکاتیان کرد لەم حکومەتە،

■ عەبدوڵڵای موهتەدی

لەم پەرلەمانە، لەم هەڵبژاردنە، هەتا ئەوانەشی کە (ی.ن.ک) لە دە ساڵی ڕابردوودا بەخێوی کردون، ئەوانیش قسەی خراپیان لەسەر کردین. ئەمە بەڵگەی ئەوەنییە کە ناسیۆنالیزمی عەرەبی کەوتۆتە بن بەستێکی ئەوتۆوە کە هەست دەکات کەوتۆتە پەراوێزی ڕوداوەکانی عێراقەوە، بەپێچەوانەشەوە، لەکوردستاندا جگە لە لیستی هاوپەیمانێتی کوردستان بچوکترین هێزی ناسیۆنالیستی کەتازە سەری هەڵداوە کەبەلایەنی کەمەوە (١٠.٠٠٠) دەنگی هێناوە، کەس نەیدەزانی ئەم دەنگانە دەهێنێ، چونکە ختوکەی بیری ناسیۆنالیزمی بەهێزتر دەدا. ئەمە هەڵناگرێ قسەیەکی وردی لەسەر بکەین؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: ئەو جیاوازییە هەیە، ڕەنگە زۆر هۆکاری هەبێ، بەڵام هیچ نەبێ هۆکارێکی گەورەیان ئەوەیە کەدەگەڕێتەوە سەر قۆناغی جیاوازی کەکوردو عەرەب لەعێراقدا لەئێستادا تێپەڕی دەکەن، کورد دەیان ساڵە لەعێراقدا، بەتایبەتی لە ساڵانی دەسەڵاتی سەدامدا، لەژێر هەرەشەو مەترسی‌و تواننەوەدا بووە، تواندنەوەیەکی زۆرە ملێ، لەژێر هەرەشەی ئەنفال‌و کیمیاباران‌و سرینەوەی ئاسەوارو هەموو غرورێکی خۆشی نەتەوەیی‌و میللیدا بووە، کورد لەقۆناغێکدایە کەهێشتا خاوەنی دەوڵەتی نەتەوەیی خۆی نییەو هەروەکو خەون‌و ئارەزوویەک بۆی ماوەتەوە. بێجگەلەوەی کورد خۆی بەبراوەیەکی گۆرانکارییەکانی ڕۆژهەڵات لەداهاتوودا دەبینێتەوە، کورد دەیان ساڵە بە سەرتاسەری سەدەی بیست دۆڕاوی زلهێزەکان‌و ئیمپریالیستەکان‌و دەوڵەتە ڕۆژئاواییەکان‌و دەوڵەتە ناوچەییەکان بوو، یەکەم جارە هەست دەکات کە دەروازەیەک بەروویدا کراوەتەوە، کەئەویش لەوانەیە مافی خۆی بچەسپێنێ. مەبەستم ئەوەیە کەعەرەب ئەو کێشە نەتەوەییەی نییە لەعێراقداو عەرەب خاوەنی (٢٠) دەوڵەتن لەجیهاندا. ئەوان ئەو کێشەیەیان نییەو قۆناغێکی ترلەنەتەوایەتی بەسەر دەبەن. هەروەها ئەوەی کەمن دەڵێم: ناسیۆنالیزم مەبەستم بیری ناسیۆنالیستیە، مەبەستم ئەوە نییە کە جوڵانەوە ناسیۆنالیستە کلاسیکیەکان هەمان نفوزو پێگەی جارانیان هەیە، هەر خۆی سەرهەڵدان‌و گەشەکردنی جوڵانەوەی ئایینی شیعەو مەجلیسی ئەعلای ئینقیلابی شۆرشی ئیسلامی نیشاندەری قەیرانی ناسیۆنالیزمە لەم بەشەدا، بەڵام مەبەستم ئەوەیە کەتەنانەت جوڵانەوە ئیسلامیەکانیش بێ بەری نین لەبیری نەتەوەیی، بۆیە خۆیان بەباڵادەست دەزانن، ئەگینا ئەوهەموو کێشەیەی

ئەو جۆرە چەپانە کارێکی وایان کرد لەڕاستیدا ناسیۆنالیزمی میللەتی داگیرکەریان بەهێزکرد، وەها لەدژایەتی ناسیۆنالیزمی کورد دا چونە پێشەوەو کاریان کرد، وەها لەو مەیدانەدا توندوتیژ بوون، کەبەعەمەلی ئاو بڕژێننە ئاشی کۆنەپەرستیەوە، ئاو بڕژێننە ئاشی میللەتی باڵادەستەوە، پێم وایە گەورەترین زەرەریشیان لەچەپدا، ئەگەر چەپ ئەو جۆرە سیاسەتەی نەبوایە دەیتوانی لەکوردستانی عێراق جێگەیەکی هەبێت

بۆچییە بۆ پۆستێکی سەرکردایەتی بۆکورد، یان هەموو ئەوکێشەیەی بۆچییە لەسەر مەسەلەی فیدراڵی بۆکورد. مەبەستم لەوەبوو من بێ بەرییان نازانم لەو ڕێبازو ئایدۆلۆژییە.

چاودێر: جگەلە تێک شکانی ناسیۆنالیزمی عەرەبی لەعێراقدا، ئەگەر فراوانتریش سەیر بکەن، بۆ نمونە بزووتنەوەی ناسیۆنالیزمی عەرەبی لەچلەکان‌و پەنجاکانەوە تا شەستەکانیش، نەیتوانی یەکێتی خاکی عەرەب‌و نەتەوەی عەرەب یەک بخات، نەیتوانی دیموکراتی سەر بخات، نەیتوانی بچێتە ناو دنیای مۆدێرنێتە، نە خۆشگوزەرانیشی بۆ وڵاتەکەی خۆی بەدیهێنا، بەمانای لەبەدیهێنانی پەیامە ئاساییەکانی ئەم بزوتنەوەیە تێک شکاوە، خۆلە ئێستادا پاشەکشەیەکی گەورە لەنێوان هێزە ناسیۆنالیستە عەرەب لەوڵاتە عەرەبیەکاندا هەیەو لەناو عێراقدا خراپتر، ئاخەرین دەوڵەتی ناسیۆنالیزمی عەرەبی سوریایە کەخۆت دەزانی سوریا کەوتۆتە ژێر گیروگازێکی گەورەو گران کە بابزانین ساڵێکی تر چارەنووسی ئەگاتە چی؟ ئەمەش ئەوە ناگەیەنێ ئەم ناسیۆنالیزمە دواکەوتووە دەوری لەمێژوودا تەواو بووە؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: بەڵێ وایە، بەڵام ئەوەی کەجێی داخە، ئەم ناسیۆنالیزمە دواکەوتووە، ئاواتە سەرەکیەکانی هیچ کامیانی بەجێ نەگەیاندووە و بەدی نەهێناوە، بەڵام ئەمە لەجێی خۆیدا لە دوو دەیەی ڕابردوو بەئیسلامی سیاسی هەرئەم ناتەواویانە، هەر ئەم بێ تواناییانەی ناسیۆنالیزمی عەرەبی ئەم نەزۆک بوونی لەبەدیهێنانی ئاواتەکانی خەڵکدایە، لەپەرەسەندنی ئابووری شکستی خواردووە لەگەشەسەندنی سیاسی بەهەمان شێوە، لەبەدیهێنانی کۆمەڵێکی مەدەنی. لەوەی کەبتوانێ ئاڵا هەڵگری دیموکراسیخوازی بێت، لەهەمووئەمانە شکستی هێناو مەسەلەی ئیسرائیلی بۆ چارەسەر نەکرا، ئەمە هەقی خۆیەتی بدۆڕێ، چونکە ئەم هیچی بۆ بەرهەم نەهێنا، بەڵام لەدنیای عەرەب لەقەیرانی ئەم ناسیۆنالیزمە ئیسلامی سیاسیەکە زۆرترین کەڵکی وەرگرتووە، بەئێستاشەوە جوڵانەوەیەکی دیموکراسیخوازی قوڵ‌و پێشکەوتنخواز لەدنیای عەرەب ناڵێم نییە، بەڵام پێگەی لە

(پۆڵەند) لەژێر دەستی ئیستبدادێکی وەحشی وەکو ڕوسیادا بوو، هەر بۆیە کاتی خۆی هەموو جوڵانەوەیەکی پێشکەوتنخوازی ئەوروپا بە چەپەوە، بە ڕێکخراوە کرێکاری‌و بەخەڵکی دیموکراتەوە، هەموویان خوازیاری سەربەخۆی (پۆڵەند) بوون، پۆڵەند پێشکەوتوو تر بوو لەمیترۆپۆلەکەی خۆی، لەوڵاتە کۆلۆنیا لیستەکان، ئەگەر بێتوو ئەم جیاوازی ئاستە کۆمەڵایەتی‌و ئابووری‌و ڕۆشنبیری سیاسی لەنێوان بەشی کوردستان لەگەڵ بەشی عەرەبی عێراق، وردە وردە لێک نزیک نەبێتەوە، زەحمەتە بۆ درێژ خایەن بتوانن بەیەکەوە هەڵبکەن، (هۆمۆ جنس) نابێ لەوڵاتدا

دەست ئەو ناسیۆنالیزمە نەسەندۆتەوەو زەمینەکە زۆرتر بەدەست ئیسلامی سیاسیەوەیە.

چاودێر: لێرەدا دەمەوێ لەسەر شتێک بوەستین، ئەویش ئەوەیە، ئێمە دەورانێکی تاڵمان لەگەڵ ناسیۆنالیزمی عەرەبی بردە سەر، چ کاتێک ئۆپۆزیسیۆن بوو، مافەکانی نەسەلماندین، چ کاتێک دەسەڵاتی هەبوو هیچی پێ نەداین، تراژیدیا دووچاری ئێمەبوو، ئێستا ناسیۆنالیزمەکە تێک شکاوە، تاقیکردنەوەیەکی تازە لەعێراقدا دەست پێدەکات، کەپێی دەڵێن سەرەتای پرۆسیسی دیموکراسی، ئەم سەرەتای پرۆسیسی دیموکراسیە وەکو جەنابت دەڵێی: بەداخەوە دوای نشوستی ناسیۆنالیزم ئیسلامگەرا جێگەی دەگرێتەوە، لەلای ئێمەش بەپێچەوانەوە، هەم بزووتنەوەی ناسیۆنالیزم بەرەو پێش دەڕوات، هەم بەرەو دیموکراتیزەکردن دەڕۆین، ئەم دوو حاڵەتە لەناو وڵاتێکی وەکو عێراق چۆن دەکرێ هەتا سەر هەڵبکەین؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: هەتا سەر نا، ئەگەر هەتا سەر هەڵبکرێ، بەبڕوای من وەکو نمونەیەکی سەرەتای کلاسیک کەلەنیوەی دووەمی سەدەی (١٩)و سەرەتای سەدەی (٢٠) هەبوو، ئەویش ئەوەیە کەوڵاتێکی پێشکەوتووی وەکو (پۆڵەند)لەژێر دەستی ئیستبدادێکی وەحشی وەکو ڕوسیادا بوو، هەر بۆیە کاتی خۆی هەموو جوڵانەوەیەکی پێشکەوتنخوازی ئەوروپا بە چەپەوە، بە ڕێکخراوە کرێکاری‌و بەخەڵکی دیموکراتەوە، هەموویان خوازیاری سەربەخۆی (پۆڵەند) بوون، پۆڵەند پێشکەوتوو تر بوو لەمیترۆپۆلەکەی خۆی، لەوڵاتە کۆلۆنیا لیستەکان، ئەگەر بێتوو ئەم جیاوازی ئاستە کۆمەڵایەتی‌و ئابووری‌و ڕۆشنبیری سیاسی لەنێوان بەشی کوردستان لەگەڵ بەشی عەرەبی عێراق، وردە وردە لێک نزیک نەبێتەوە، زەحمەتە بۆ درێژخایەن بتوانن بەیەکەوە هەڵبکەن، (هۆمۆ جنس) نابێ لەوڵاتدا.

چاودێر: باشە، بابێینە سەر کوردستان، لەکوردستاندا یەک لیست بووە لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق‌و کوردستان، هەروەها هەڵبژاردنی پارێزگاکان جیاواز بووە، پێت وانیە ئەمە بیرو بۆچوونێکی تازە لای خەڵک دروست دەکات، لەدنیای سیاسەت‌و قەزاوەت کردن لەسەر حیزبە سیاسیەکانی عێراق، تازە دەرکەوت کەهێزە سیاسیەکانی کوردستان کە هاوپەیمانی بکەن چەندن‌و ئەگەر هاوپەیمان نەبن چەندن لەکوردستاندا، ئەم شەفافیەتە قەزاوەت لەلای تاکی کوردو خەڵکی کوردستان دروست ناکات بەرامبەر بەهێزە سیاسیەکانی کوردستان؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: با وایە، بەڵام من وەکو ڕای خۆم حەزم دەکرد پەرلەمانی کوردستان مونافەسەی تێدابووایە، حەزم دەکرد لیستی هاوبەش تەنها لە ئاستی سەرانسەریدا بوایە، پێموایە، هیچیش نەدەقوما، کەسانێک کەلێی بەر پرسن‌و هەموو وردەکارییەکان دەزانن، باشتر دەتوانن لەو بارەدا بڕیار بدەن، بەڵام ئەگەر بمەوێ بۆچوونی خۆم بڵێم، من ئەوەم بەباشتر دەزانی، بەڵام درەنگ یان زوو هەر دێت، دەبێت هەڵبژاردن سەنگی مەحەک بێت، پێم خۆشە لێرە شتێک زیاد بکەم کەلەوانەیە زۆرجار فەرامۆش بکرێ، ئەویش ئەوەیە تەوەرێکی دیموکراسی بریتییە لەوەی زۆرایەتی دەسەڵات بەدەست بێنێ، بەڵام پرۆژەی دیموکراسی لەمەدا خۆڵاسە نابێتەوە، لەوانەیە بڵێم گرنگتر، بەتایبەتی بۆ ئێستا لەکۆمەڵی کوردستان ئەوەیە دیموکراسی لەخۆیدا مافەکانی کەمینە بپارێزێ، واتە ئەوە کە زۆرینە نییە، ئەگەر حیزبەکەی ئێوە (٥٥٪)ی دێنێتەوە، مافی خۆیەتی بەقەدەر (٥٥٪)ی کورسیەکانی پەرلەمانی کوردستان دابین بکات، بەڵام گرنگ ئەوەیە ئەو حیزبەی کەزۆرایەتی نەهێناوەتەوە، مافەکەی پارێزراو بێت. من یەکێک لەکۆسپەکانی بەردەم ئەوەی کەحیزبەکان بەتایبەت حیزبە گەورەکان بەئاسانی‌و ڕاشکاوانە ناتوانن بچن بەرەو هەڵبژاردنی ئازاد، هەر حیزبێک لەوەدا دەبینم کە دۆڕاندنی حیزبەکەی تر بەریشەیدا دەچێتە خوارەوە، ئەمە نابێت بمێنێ، دەبێت ئاسایش بۆ ئەو حیزبە ببێ کەبراوەی هەڵبژاردن نییە، جێی ئەودیاربێ، مافەکانی کەس نەتوانێ پێشێلی بکات‌و ڕاینەماڵن، چونکە (٥٠٪) زیاتری نەهێناوە. بەبڕوای من وڵاتانێکی ئەوروپا، وڵاتانێکی وەکو ئەڵمانیاو سەرجەم باکوری ئەوروپا، من پێموایە نمونەیەکی باش لەوەدا کەهەموو ئەو حیزبانەی کەدەنگ دێنن، لەپەرلەمان، هەموو بودجە وەردەگرن لەحکومەت، ئازادی‌و مافیان پارێزراوە، من لەو بڕوایەدام لەهەڵبژاردنەکانی داهاتووی هەرێمی کوردستاندا، کەهیوادارم هەررچی زووتر کەرکوک‌و خانەقین‌و ناوچەکانی تریشی لێبکەوێتەوە، سەر لەهەڵبژاردنێکی ئاوا کوردستانی فراواندا هەر وەختێک بێت، زۆر دڵنیام‌و بڕوام بەوەیە بەتەواوی لایەنی براوە مافەکانی لایەنی دۆڕاو دەبێت زۆر پارێزراو بێت.

چاودێر: لەیاسای وڵاتانی دیموکراتی، حیزبێک نەتوانێ تاکە کورسیەکی پەرلەمان بەدەست بێنێت، ئەو حکومەتە مولزەم نییە بەخێوی بکات، مولزەم نییە هاوکاری بکات، بەڵام هەقی خۆیەتی مافی زەوت نەکات، هەقی خۆیەتی ئازادی بداتێ. هەقی خۆیەتی ڕێزیشی لێبگرێت، بەڵام مولزەم نییە بەخێوی بکات، ئەوە لەدنیا هەمووی وایە، کەنەچێتە ناو پەرلەمان، ئیتر بودجەت نامێنێ لەحکومەت؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: من مەبەستم لەنێوان حیزبە گەورەکانە، من مەبەستم لەململانێ‌و کێشەی نێوان حیزبە سەرەکیەکانە کەرۆژێک لەرۆژان ئەمساڵ نەبێ کە دەبێت چەند ساڵێکی تر، داهاتووی کوردستان لەهەڵبژاردنێکی دیموکراتیک دایە، ئەگەر ئێمە ئەو ڕێسایە ڕەچاو بکەین کەلە وڵاتانی پێشکەوتووەکان هەیە، کەمن باکوری ئەوروپا بەپێشکەوتن دەزانم لەم بوارەوە، پێموایە نمونەیەکە مۆدێلێکی باشت بەدەستەوە دەدەن، بەدڵنیایشەوە ئەو حیزبەی نەچۆتە پەرلەمان دەبێت خۆی خۆی بەخێو بکات، بەڵام ستەمی لێناکەن‌و مافی پارێزراوە.

چاودێر: دەمەوێ باسەکە لەمەوە بگوازمەوە بۆ شتێکی تر، ئەویش ئەوەیە کە من مەترسیەکم هەیە، ئەویش ئەوەیە لەوڵاتێکدا پێشینەیەکی ڕێنیسانس نییە، ڕۆشنگەری نییە، بزووتنەوەی ڕیفۆرمیستی ئایینی نییە، هیچ ئەزمونێکی دیموکراتی نییە، وڵاتێکە سیخناخ لەکوشتن‌و بڕین، لەغەدر، لەنەسەلماندنی بچوکترین مافە ئازادیەکان، هەروەها لە وڵاتێکدا دەبینی لیستی شیعە زۆرترین دەنگ دێنێت‌و لەناو لیستەکانی تریشدا شیعەو ئیسلامگەرای تریش هەیەو لیستی هەرە بەهێزی ئۆپۆزیسیۆنی سوننیە لەوڵاتێکی ئاوهادا، چۆن دەکرێ دڵنیا بێت لەسەرکەوتنی دیموکراسی، یان لانی کەم لە هەڵبژاردنێکی سەرکەوتوو؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: نازانم، ئایا دەکرێ بڵێین گرەنتیەک هەیە بۆ ئەوە، ناتوانم بڵێم، حەتمەن گرەنتیەک هەیە، بەڵام دەتوانم بڵێم کەهەندێک هەلومەرجی گونجاو ترو لەبارتر هەیە کەمرۆڤ دڵخۆش دەکات، کەهەوڵدان بۆ دیموکراسی کارێکی بێ هودەو عەبەس نییەو ئاکامی پۆزەتیڤی دەبێت، یەکێکیان ئەوەیە ڕێگەکانی ئەلتەرناتیڤەکان تاقیکردنەوەی خۆیان داوە، هەر ئەوەی ناسیۆنالیزمی دەمارگیرانەی ڕەق‌و تەقی عەرەبی کەهەڵگری هیچ ناوەرۆکێکی کۆمەڵایەتی‌و پێشکەوتنخوازانە نەبوو، ئەمە ئیفلاسی هێناوەو شکاوە، ڕەنگە ڕێگە خۆش بکات بۆ شتی تر، ڕاستە من خۆشم باسم کرد، کەئێستا ئیسلامی فێندەمیتالیست سەرتری ئەوەیە، لەو بڕوایەدام کەئیسلامی فێندەمیتالیست هیچ ڕێگەیەکی نییە بۆ داهاتوو، ئەزموونی تاڵی (٢٦) ساڵەی ئێران، ئەوە نیشان دەدات، فێندەمیتالیزمی ئیسلامی، مۆدێلێکی بۆ پەرەسەندنی ئابووری نییە، مۆدێلێکی بۆ عەدالەتی کۆمەڵایەتی نییە، مۆدێلێکی بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی نییە، زیندانێک بۆ نەتەوەکان دروست دەکات، زیندان بۆ ژنان دروست دەکات، گەنج‌و نەوەی تازە دەخاتە پەراوێزەوە، کەمۆدێلێکی سەرکەوتوو بەدەستەوە نادات، ئەمەش ڕەنگە خۆی یارمەتیدەر بێت بۆسەرکەوتنی دیموکراسی، شتێکی ترئەوەیە کەهەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەبەردەم تەوژمێکی گەورەی گۆڕاندایە، ئەمەش یارمەتیدەرەو ڕەنگە کەڵکی لێوەربگیرێ.

چاودێر: ئێران وڵاتێکی پڕ لەکلتورو شارستانیەتە، سەرەڕای ئەوەی کەکاتی خۆتی جوڵانەوەی مصدق هەبوو، شۆڕش‌و ڕاپەڕینی فراوان‌و سیاسەت، تێکەڵاوبوون بەدنیای ئەوروپا، بزوتنەوەی چەپ‌و کرێکاری هەبوو، ئەحزابی سیاسی بەهێزی هەبوو، (تودە) هەبوو خەبات‌و موقاوەمەتی کوردستانی ئێران‌و کۆماری مهاباد هەبوو کەچی لەئاڵوگۆڕێکدا شیعە هەموو شتێکی گرتە دەست، دەی باشە عێراق لەباری کولتوری‌و مەدەنیەوە لەو لاوازترەو ئێستەش شیعە زۆرترین دەنگی هێناوە، تۆ پێت وا نیە بەرێگایەکی تر، بەشێوەیەکی تر عێراق بەهەمان ئاقاری ئێراندا بڕواتەوەو نەتوانرێ دیموکراسی سەربکەوێ لەم وڵاتە؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: ئەوەی کەئیسلامی فێندەمێنتالیست شیعە لەئێراندا هاتە سەرکار، لەیەکێک لەهۆکارەکانی دیکتاتۆریەتی درێژ ماوەی سەردەمی شابوو لەئێران، بۆچی هەموو کەس زەرەری کرد لەو دیکتاتۆریە، ئیللا ئەوان نەبێت ئیللا (سیلسیلە مراتب روحانی) شیعە نەبێت، ئەو نەبوونی دیموکراسی‌و استبدادی سیاسیە لەئێران، چەپەکانی گرتەوە، لیبراڵەکانی گرتەوە (مصدقی)ی گرتەوە، جبهەی میللی‌و حیزبی (تودە) و ئەو بزوتنەوە سیاسی‌و مەدەنی‌و دیموکراتییەی ئێرانی گرتەوە، ئیللا ئەوان نەبێت، چونکە ئەوان نیزامی ناوخۆیان جۆرێک بوو، کەشەبەکەی مزگەوتەکانیان هەبوو، دامودەزگایەکی لەسەرەوە تا خوارەوەیان هەبوو، تواناییەکی ماڵی فراوان‌و گەورەشیان هەبوو، ئەسڵەن لەهاتنە سەرکاری (شیعە) وە لەئێران، ڕوحانیەتی شیعە، ئاخوندی شیعە، هەمیشە دەوڵەتێک لەلای دەوڵەت بوون، واتە دەوڵەتی هاوتەریب بوون لەگەڵ شا، ئەمان دەزگای حازرو ئامادەیان بوو کەتوانیان بێنە سەرکار لەئێران، ئەم بزوتنەوەیە کەئێستا دەستی پێکردووە، لەعێراق، بەرەو ئاراستەیەکی وا بڕوات کەعێراقیش ببێتە وڵاتێکی ئیسلامی توندڕەو بەڵام من پێم وا نیە لەعێراق سەربگرێت.

چاودێر: ئاخر باشە هەموو ئەو شتانەی سەبارەت بەئێران جەنابت فەرمووت، خۆ لەعێراق زیاتریش هەبووە، مەرجەعیەتی شیعە لەعێراق بووە، قەبری ئیمامی حسێن لەعێراق، قەبری ئیمامی عەلی لەعێراق،

هەموو کاریگەریە ڕۆحیەکانی شیعە لەعێراقە، خۆ لەئێران نییە، ئێران پاشکۆی مەزهەبی عێراق بووە بەدرێژایی مێژوو، تەنها لەدوای ئینقلابی ئێرانەوە، ئەو مەسەلەیە ئێران ئەیەوێ مەرجەعیەتی شیعە بەرێتەوە بۆ قوم، حاڵەتێکی ڕۆحی تازە دروست بکات کەبتوانێ هەژموونی هەبێت بەسەر مەرجەعیەتی شیعە لەعێراقدا، بەڵام بەباوەڕی من هەتا قەبری ئەو ئیمامانە لەعێراقدا هەبی، زۆر زۆر قورسە ئەو مەسەلەیە، بۆیە تۆ ئەبینی عێراق بەهێزتر ئەبی، کانگای ڕۆحی شیعە لەعێراقدا بەکاریگەرترە بۆ لەئێران شیعە ئەمەی پێ بکرێ، بۆ لەعێراق دا پێی نەکرێت؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: بەچەند هۆ پێم وایە جیاوازییان هەیە: یەکەم سەردەم گۆڕاوە، وەختێک حەفتاکان سەردەمی سەرهەڵدانو حەرەکەتی گەشەکردنی فێندەمێنتالیستو ئیسلامی سیاسی بوو، لەهەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ولەهەموو عالەمی ئیسلامیدا، تۆ حەرەکەتە تیرۆرستیو ئەوەکەی لێ بەردەکە، من ئاوا ڕوو لەگەشەی نابینم لەئایینی ئیسلامیدا، پێم وایە حەرەکەتی ئیسلامی توشی کێشەی گەورەیە، دووەمینیان ئەوکاتە زۆر بەگوڕوتین بوون، لەناوەڕۆکدا زۆر کۆنەپەرست بوون، بەڵام لەرواڵەتدا وای دەنواند پەیامی نوێیان پێیە، گۆڕانکاریان بەرەو پێشەوە پێیە، عەدالەتێکی کۆمەڵایەتی لەگەڵ خۆیان دێننو زۆر شتیتر، ئێستا من لەو بڕوایەدا نیم وا بێت، هەر ئەوەی حەرەکەتی ئیسلامی فوندەمونتالیست لەجیاتی ئەوەی ئەو پەیامەی پێ بێت، پەیامی تەقاندنەوەی خەڵکی بێ دیفاعی پێ بێت، ئەمەیە شێوەی کارەکەی من وا دەزانم خۆی قەیرانی ئەم حەرەکەتی ئیسلامی سیاسی نیشاندەدا شێوازەکانی تر بۆ ڕاکێشانی کۆمەڵانی خەڵک ئاسانی نییە، وەک جاران بەرەو ئیسلامی سیاسی، شتێکیتر ئەوەیە نابێت بیشارینەوە ئەو سەردەم دنیای ڕۆژئاوا لەبەردەم کێشمەیەکی کەلەگەڵ بلۆکی یەکێتی سۆڤیەت هەیبوو، لەبەر ئەوانەو لەبەر دژایەتی ئەوان پشتیوانیان لەحەرەکەتی ئیسلامی سیاسی دەکرد، قاعیدەو تاڵیبان جا نەک وەک ڕێکخراو

دن

لەگەڵ عەبدوڵڵای موهتەدیدا

ستانی ئێران بووە.
اوکاو ڕژێمەوە گیراوەو دواجار سێ ساڵ زیندانی کراوە.
ووەمین کۆنگرەی کۆمەڵەدا، وەک سکرتێری گشتی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی
ست بوونی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران، لەم پۆستەدا مایەوە تا ساڵی ١٩٨٣
ردستانی ئێراندا، لە ساڵی (٢٠٠٠)دوە هەروەک سکرتێری گشتی کۆمەڵە
ندەنیش خوێندکاری دەورەی دوکتۆرا بوو، بەهۆی گەڕانەوەی بۆ شۆڕش
جیای نووسیوە.

بەڵام ئەوانەی قاعیدەیان دامەزراند، ئەوانەی تاڵیبانیان دامەزراند، ئەوانەی حەرەکەتی ئیسلامی سیاسیان گرتە بەر، بەهۆی ئەوەی بڵێین لەئەفغانستان دژی شورەوی بون، ئەمریکاو پاکستان و عەرەبستان کە ئەو دوانەی ئەخیریان هاوپەیمانی ئەمریکا بوون، پشتیوانیەکی گەرم و گوڕیان لێکردن، ئێرانیش لەقۆناغێک بەولاوە پرۆسەی شۆڕشی ئێران لە ١٩٧٩ لەقۆناغێک بەملاوە دنیای ڕۆژئاوا شانی شل کرد، ناڵێم هێنایە سەر کار بەڵام شانی شل کرد ڕێگای دا بەوەی ئیسلامی سیاسی لەئێران بێتە ئاراوە، چونکە پێی وابوو بەوەستێتەوە و لەبەرامبەر شورەوی ئەوا ئەبێتە بەربەستێک لەئەڵقەی یەکێتی سۆڤیەت، دژی چەپەکان و ئەوانەشە، ئەوکات گوێی نەدەدا ئەوەی ئەم دیموکراسییە چ نییە، ئێستا ڕۆژئاوا خۆی گۆڕاوە، یەعنی ڕۆژئاوا هەڵگەڕاوەتەوە لەئیسلامی سیاسی نەک هەر زەمینەی ناداتێ چیدی وەکو هێزێک بەدژی هێزەکانی تر سەردەمی جەنگی سارد نەماوە، تا بەدژی هێزەکانی تر بەکاری بەرێ، بەڵکو بەدژیشیان کاردەکات بەم حسابە سەردەمە جیهانیەکە گۆڕاوە، هەروەکو وتم مۆدیلی ئێران مۆدیلێکی زۆر نا سەرکەوتووە، گەرئێران بیتوانیبایە جۆرێک لەمەدینەی فازیلە مۆدیلێک پەرەسەندنێک لەعەدالەتی کۆمەڵایەتی لەجۆرێک لەکۆمەڵ پێک بهێنێ کەئیسلامیەکانی دیکەی دونیای ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بیکەن بەنموونە بۆ خۆیان، ڕەنگ بوایە ئەوە فەرقی بکردایە، دێینە سەر عێراق پێم وا نییە عێراق هێزی زۆر تێدایە، کورد لەئێران زۆر نائامادە بوو، لەگەڵ شۆڕشی ئێرانو وێڕای پرۆسەی شۆڕشی ١٩٧٩ کورد وردە وردە سەری هەڵداو خواستەکانی خۆی فۆرمولە کرد، لەحاڵێکدا لێرە ڕێکخراوترینو بەهێزترین ئۆپۆزسیۆنی عێراق بوو، کورد لەعێراق تەوەرەی ئۆپۆزسیۆنی تر بوو، خواستەکانی فۆرمولەیە سیانزە ساڵە نیمچە دیموکراسیەک بەڕێوە دەبات، نیمچە سەربەخۆییەک بەسەر دەبات، کورد کۆسپێکی گەورەیە لەبەردەم حکومەتی ئاینی لێرە، جگە لەوە سونیش هەن نازانم لە ١٥٪ یا ٢٠٪ ئامارە ڕاستەکەی نازانم نزیکی ٢٠٪ی دانیشتوانی عێراق سونین ڕەنگبێ ئەوانیش جۆرێک ئیسلامەتیان بوێت، بەڵام لەگەڵ حەرەکەتی شیعە نین، مەبەستم ئەوەیە بەرهەڵستکاری زۆرە لەئاستی جیهانیدا پشتیوانی لێناکرێت، سەردەم گۆڕاوە، ڕۆژئاوا دژایەتی مۆدێلەکەی لەئێران دەکا.

چاودێر: لەو سەردەمەی کەجەنابت دەڵێی گۆڕاوە، هەر لەو سەردەمەدا فێندەمێنتالیزم نەک توانی لەناوچەکانی ئێمە کاریگەر بێت، بگرە توانی لەجەرگەی ئەمریکاشدا دەستی خۆی بوەشێنێ، ئەوەیە جا تیرۆرە، ڕەشەکوژیە، خۆکوژیە، گرنگ ئەوەیە کەتوانیویەتی حەرەکەتێک لەدنیادا پیشان بدات کەئەتوانێ لەناو ئەمریکا لەئەوروپا، لەهەر شوێنێک بیەوێ دەستی خۆی بوەشێنێ.

عەبدوڵڵای موهتەدی: بەڵام بەم کارە سەنەدی نابوتی خۆی نووسی.

چاودێر: ئەمەیان شتێکە، بەڵام شتەکەی تری ئەوەیە فێندەمێنتالیزمی توندڕەو ئەوەدەکا کەدەیکات فێندەمێنتالیزمی میانڕەویش لەهەڵبژاردندا لەوڵاتێکی وەکو عێراق کەیەکێکە لەگرنگترین وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست زۆربەی دەنگ دەهێنێ، توندڕەوەکەش لەئەمریکا دەست دەوەشێنێ، هەر لەم سەردەمەی کە هەیە، ئەمریکا لەجەنگی دووەمی جیهانیدا ناڵێ لەجەنگدام بەڵام ئێستا بەرامبەر بەتیرۆر ئەڵێ لەجەنگدام ئەمە شتێکە ناکرێ نادیدە بگیرێ. زۆر گرنگە زۆریش کاریگەری هەیە لەسەر ڕەوتەکان.

عەبدوڵڵای موهتەدی: ڕاستە منیش مەبەستم ئەوە نەبوو، ناکرێ نادیدەی بگری، کاریگەری هەیە لەسەر ڕەوتەکان و شتێکی زۆر خەتەریشە، مەبەستم ئەوەبوو کەبڵێم: وەستانەوە بەدژی ئەم ڕەوتە ئیسلامیە فێندەمێنتالیستە توندڕەوە، کەئێستا شێوەی سەرەکی کارکردنی خۆی کردووە بەتیرۆریزم لەعێراقدا، شتێک سەرکەوتنی بۆ هەیە، ئاسۆی ڕوونی هەیە، بەڵام ناتوانن هەمووشت ببڕنەوە. ئەوانیش لەگەڵ گیروگرفتو لەگەڵ کۆسپ بەرەو ڕوون، مەبەستم بوو ئەوە بڵێم ئەگینا گەر قسە لەوە بێت کاریگەریان هەیەو خەتەرن بەڵێ وایە، بەڵام لێرەدایە کەئەرک دروست دەبێت بۆ هێزی عیلمانی پێشکەوتنخواز و لێرەدایە بزوتنەوەی کوردیش ئەگەر هەروا بڕواتە پێشەوەو مۆدێلێکی سەرکەوتوو بەدەستەوە نەدا، مەحاڵە ڕۆژێک لەڕۆژان توشی قەیرانێک بێت کەحەرەکەتی ئیسلامی سیاسی کەڵک وەرگرێت، ئەگەری بەهێزتربوونی من لەوەدا دەبینم کەبکرێ پێشی ئیسلامی بگری ئەگەر پرۆژەی چاکت هەبێت.

چاودێر: بەدیوێکی تردا لێکی بدەیتەوە، وای نابینی کەفێندەمینتالیزم بۆیە ئەم کارە تیرۆرستیانەو ئەم کارە خۆکوژیو کۆمەڵ کوژیانە دەکات، چونکە مەترسی هەیەلەوەی بەخێرایەکی زیاتر لەشۆڕشی دیموکراتی کە لەڕۆژئاوادا سەرکەوت، بەخێراییەکی زیاتر دیموکراتی لەڕۆژهەڵاتدا لەم سەردەمەی شۆڕشی زانیاریدا بچێتە پێشەوە ئەو ئەیەوێ بەم ڕێگایانە کەکورترین ڕێگای ڕێگرتنە لەپێشکەوتنی دیموکراتی، ئەم ڕێگایانە بگرێتە بەر بۆئەوەی دیموکراتی هەڵبدێرێ؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: بێگومان ئامانجیان ئەوەیەو ناشی شارنەوە، ئەگەر لێی بکۆڵیتەوە لەنوسراوەکانو لەکردەکانیان بەش بەحاڵی خۆیان شەفافن، بەڕوونی ئەوەیان باس کردووە، بەڵام من چۆن بڵێم ئەوە بەتەواوی بەنیشانەی بەهێزی ئەوان نابینم، دەزانی چۆنە؟ ناکرێ بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ بەبێ مۆدیلێک بەبڕوای من لەدنیادا کەتیایدا پەرەسەندنی ئابوری تێدا بێت، عەدالەتی کۆمەڵایەتی تێدا بێت، هەروەها دیموکراسی و ئازادی سیاسیو ڕای تاکە کەسی تێدا بێت، من لەو بڕوایەدا نیم تەنیا بەزەبرو زەنگو تۆقاندنو تەقینەوەو ئەوانە بتوانێت کار بچێتە پێشەوە، ئەوان خاوەنی هیچ مۆدێلێک نین، هیچ نەبێت ئەزمونی ئێران وا دەڵێ، لەم بوارانەدا بەس هێزێکی ڕوخێنەرن، هێزی کاردانەوەن بەشێوەیەکی پۆزەتیڤ ئەلتەرناتیڤیان چییە بۆ ئیدارەی وڵات؟

چاودێر: واتا: ئەمانە هێزێکن شۆڕشی چەواشەن و ڕێ ئەگرن لەسەرکەوتنی دیموکراسی کەوایە پێت وایە لەعێراقدا ئەم هەڵبژاردنە و لەکوردستاندا ئەم هەڵبژاردنە ڕاستە فێندەمێنتالیزم دوژمنایەتی دەکا، بەڵام مادەم هەڵبژاردنەکە سەرکەوت باقی ئەرکەکانیشی ئەتوانی بەدی بهێنێ؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: نائۆتۆماتیکی نییە، ئەم هەڵبژاردنە وەک هەموو دیموکراسیەک هەموو هێزەکان بەچاک و خراپەوە بەدیموکراتو نادیموکراتەوە، بەوانەی حەز دەکەن پرۆژەی دیموکراتی خوازی سەر بکەوێت یان ئەوانەی حەز دەکەن سەری ببڕن، جا بەزۆر بێت یان بەنەرم بڕی بێت، هەموو ئەوانە دێنە مەیدانەوە. ڕژێمی دیکتاتۆری سەدام حسێن وەکو هەموو دیکتاتۆریەکانی دنیا وەکو بڵێین سەرپۆشێک یان دەرخۆنەیەکی نابوەسەرو جوڵەی تێبڕیبوو، کۆمەڵی عێراقی بەدوای ڕوخاندنی سەدامدا جوڵەی کردووە، کەجوڵەی کرد لەقوڵایی ئەم کۆمەڵەوە هەموو جۆرە ڕەوتێکو ئایدۆلۆژیایەک و بەرژەوەندیەک بێتە دەرێ، شەرت نییە ئەوانەی لەم هەڵبژاردنەدا کورسیان بەدەست هێناوە لایەنگری پرۆسەی دیموکراسی لەعێراق بن لەبەرئەوە ململانێ هەر لەڕۆژی دوای ئەم هەڵبژاردنەوە هەیەو دەستی پێکردووە ئەگەر هێزێک بەڕاستی دیموکراتو پێشکەوتنخوازەو خوازیاری داهاتویەکی باشترە بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستو عێراق، ئەم هەڵبژاردنە هەڵبژاردنێک نییە بۆئەوەی ئیتر پاڵی لێبدەیەوەو دیموکراسی سەرکەوتووە، دیموکراسی

> **ئەم ناسیۆنالیزمە دواکەوتووەی عەرەبی، ئاواتە سەرەکیەکانی هیچ کامیانی بەجێ نەگەیاندووەو بەدی نەهێناوە، بەڵام ئەمە لەجێی خۆیدا لە دوو دەیەی ڕابردوو بەئیسلامی سیاسی هەرئەم ناتەواویانە، هەر ئەم بێ توانایانەی ناسیۆنالیزمی عەرەبی ئەم نەزۆک بوونی لەبەدیهێنانی ئاواتەکانی خەڵکدایە، لەپەرەسەندنی ئابووری شکستی خواردووە لەگەشەسەندنی سیاسی بەهەمان شێوە، لەبەدیهێنانی کۆمەڵێکی مەدەنی**

یەکەم تاقیکردنەوەی بەخۆیەوە دیوە لەعێراق، سەرکەوتنی بەستراوەتەوە بەخەباتی داهاتووەوە.

چاودێر: لەم قسانەوە دەردەکەوێت لەمەودوا پرۆسەیەکی پڕ لەململانێی تازە لەنێوان هێزە دیموکراتیخوازە ڕاستەقینەکانو ئەو هێزانەی کەناتوانن دیموکراتی قبوڵ بکەن، لەسەر دەستوری عێراق، لەسەر دەوڵەتێکی فیدراڵی لەعێراقدا، لەسەر دەوڵەتێکی سکۆلار، لەسەر ئازادیەکان، لەسەر مافی ژن لەسەر ئازادی ویژدان، ئیتر دەورانێکی تازە لەململانێیەکی دەستوری لەململانێی کۆمەڵایەتی لەبەینی هێزە دیموکراتو ئازادیخوازەکانی عێراقو لەبەینی ئەو هێزانەی بەناچاری هاتونەتە ناو پرۆسەی دیموکراسی دەست پێدەکات؟

■ عەبدوڵڵای موهتەدی

عەبدوڵڵای موهتەدی: بەڵێ من لەو بڕویەدام بەڕوخانی سەدام خەڵکی عێراق قۆناغێکیان بردە سەرەوەو بەجێیان هێشت، هاتنە سەرەوە، هاتنە قۆناغێکی تازەوە، لەم قۆناغە نوێیەدا نەگەیشتون بەهیچ بەشتێک، بەهەشتێک لەئارادا نییە، بەڵام هیچ نەبێت دەرفەتێک پەیدا بووە بۆ هێزە دیموکراسیخوازو پێشکەوتنخوازەکان کەمەبەستەکانیان باس بکەن، بەخەڵکی ڕابگەیەنن، سەرنجی خەڵکی بۆ ڕابکێشن، جاران هەموو کەس لەقەفەسێکدا بوو لەعێراق، دەرگای ئەو قەفەسە کراوەتەوە ڕەنگبێ هەموو جۆرە جانەوەرێکی دڕندەو خەتەرناکیشی لێبێتە دەرەوە، مەلی دەنگ خۆشیشی لێبێتە دەرەوە، بەهەرحاڵ دەرگای ئەم قەفەسە کراوەتەوە، ئەو ئەرکی خەبات بۆ دیموکراسییە کەکۆتایی پێنەهاتوو، لەڕاستیدا لەمرۆوە دەست پێدەکات.

چاودێر: جگە لەهێزە ئیسلامگەرا توندڕەوەکان کە ڕێگەی خۆیان ئاشکرا کردووە کەچییە، چ هێزێکی تر ئەبینی کەکێشەی گەورە دروست بکات بۆ دیموکراتی و، بۆ پراکتیک کردنی دیموکراتی لەم وڵاتەدا، هێزی شیعەگەرا، هێزی سونیگەرا، پاشماوەی ناسیۆنالیزم، یا ئەو هێزانەی کەبەهیچ شێوەیەک هەڵناکەن لەگەڵ ئەم ڕووداوانەدا، کێ بەخەتەر ئەبینی لەعێراقدا؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: بێجگە لەحەرەکەتو ڕەوتی ئیسلامی فێندەمێنتالیست، جا هەروەکو باستکرد، ئەو فێندەمێنتالیستەی کەتوندڕەوە یا میانڕەوە، چ ئەوەی بەشداری هەڵبژاردنی نەکردو هەوڵیدا تێکبشکێ، یا ویستی لەڕێگەی سندوقەکانی دەنگدانەوە بەدەسەڵات بگات، بێجگە لەمان، من وا دەزانم لەناوخۆی عێراقدا هێزێکی گەورەی کە پێش بەئاڵوگۆڕێکی بەرەو چاکسازیو ڕیفۆرم لەعێراق بەرەو دیموکراتی دەگرێ، شۆڤێنزمێکی بەرچاو نەنگی عەرەبییە، جا دوای ئەوەش دەوڵەتانی ناوچەیی کەهەموو لەلایەکەوە لەخۆیان دەترسن، لەداهاتووی خۆیان دەترسن پێش لەدیموکراتی دەگرێ، لەدیموکراتیزەبوونی وڵاتەکەیان دەترسن و، پێیان وایە نمونەی عێراق کاریگەری دەبێت لەسەر ئەوان، هەندێک لەوانە کوردیان تێدا دەژی و، لەمەسەلەی کوردەکەش دەترسن، بەهەردووک هۆکار ئەوانیش دەتوانن هۆکاری نیگەتیڤ بن لەسەر عێراق.

چاودێر: دەمەوێ گفتوگۆکە بەرەو ئاراستەیەکی تر ڕاکێشم، قسەمان لەهێزە دیموکراتەکان کرد، قسەمان لەهێزە فێندەمێنتالەکان کرد، قسەمان لەهەموو هێزەکان کردکەدیموکراسیان پێ قبوڵ ناکرێ، باشە من شتێک دەبینم زۆر سەیرە لەنێو عێراقدا، بزوتنەوەیەکی ڕادیکاڵو چەپو کۆمۆنیستی کەچاوەڕوان دەکرا لەلایەن هەندێ لاوە ئەمە نابینم، هۆیەکەی چییە لەوڵاتێکدا پارتی کۆمۆنیستی تیا بووە، بزوتنەوەی کرێکاری بەقوەتی تیا بووە بزوتنەوەی چەپی بەهێزی تیا بووە، جۆرەها جیابونەوە لەسەر چەپ هەبووە، شورەوی حسابی لەسەر کردووە، چین حسابی لەسەر کردووە، بیروڕاو فەلسەفە جیاوازەکانی هەمووی تیا تاقیکراوەتەوە، کەچی دەبینی لەگەورەترین گۆڕانکاریدا حزبی کۆمۆنستی عێراق دوو کورسی ئەوەندە دەنگ دەهێنێ چەپە توندڕەوەکانی تر هیچ دەنگ ناهێنن، چییە ئەوە؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: من خۆم بەپسپۆڕێکی سیاسەتو مێژووی عێراق نازانم، بەڵام لەهەر حاڵدا ڕای شەخسی خۆم دەردەبڕم، من پێم وایە لەعێراقیش، لەئێرانیش، لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش، چەپ پێویستی بەپێداچوونەوەیەکی جدی بەسەر خۆیدا هەیە، وا دەزانم پرۆژەی چەپ تەنها دیموکراسی نییە، پرۆژەی تریشی هەیە، پرۆژەی چەپ گشتگیرترە، بەڵام وا دەزانم ئەگەر لەم وڵاتانە چەپ ئاڵا هەڵگری گۆڕانکاری قوڵ بەرەو دیموکراسی نەبێت، زەمینەی دۆڕاندووە، پێشم وایە ئەمە کێشەیەکی چەپە لێرە هەیبوو، دیارە حیزبی شیوعی عێراق مێژوویەکی دوورودرێژی هەیە، بۆئەوەی دەنگی کەم هێناوەتەوە یا کەچاوەڕوان دەکرا پێگەیەکی فراوانی هەبێتو وا دەرنەهات، مێژوی ئەو حیزبە بخوێندرێتەوەو هەڵەکانیو هەموو سیاسەتەکانی بەڵام هیچ نەبێت خۆم ئەو دەرسە وەردەگرم، ئەگەر بەدەست من بوایەو بەدڵی من بوایە، نەک ئێستا لەدە ساڵ لەوەو پێشەوە لەڕاپەڕینەوە هیچ نەبێ حیزبی شیوعی عێراق دەبوایە ناوی خۆی بگۆڕیایە، بتوانێ لەسەروەریەکانی کەڵک وەرگرێ، لەبەشە باشەکانی مێژووی ڕابردووی خۆی کەڵک وەرگرێ، لەهەمان کاتدا دەبوایە ناوی خۆی بگۆڕێ، خۆی بکاتە داکۆکیکارێکی چالاکی دیموکراسی، مافی نەتەوەکان، مافی ژنان، سیکۆلاریزم وئەو جۆرە شتانە.

چاودێر: ئێستا ئەوانە دەکات بەبێ ئەوەی ناوی خۆشی بگۆڕێ.

عەبدوڵڵای موهتەدی: نازانم چەند ڕزگاری دەبێت لەڕابردووی خۆی، ڕەنگبێ موشکیلەی حیزبی شیوعی تۆزێک جیاواز بێت، نەک لەگەڵ چەپەکانی تری عێراق یا چەپێکی نوێتری عێراق کە لەم بیست ساڵەدا هاتنە ئاراوە، هەموو ئەوانە بخەیتە تای تەرازویەکەوە، ڕەنگبێ نەبێت بەلێکدانەوەیەکی واقیع بینانە، حیزبی شیوعی عێراق ڕەنگبێ لەژێر باری ئەزمونی پێشووی خۆیدا نوقوم بوبێت، حسابەکەی ڕەنگبێ تۆزێک جیاواز بێت، بەڵام بەتەئکید چەپێک کە ئەم ٢٥ ساڵی ڕابردوو سەری هەڵداوە لەعێراقو بەتایبەت لەکوردستانی عێراق، لەو بڕوایەدام دوو شتی سەرەکی و گەورەی دەست نیشان نەکرد، تێی نەگەیشت و، هەر بەوانەش کەوتن، یەکێکیان مەسەلەی دیموکراسی تێنەگەیشت، نەک هەر خۆی نەکرد بەئاڵا هەڵگری دیموکراسی بەڵکو لەدژی وەستاوە و کردی بەبۆڵە بۆڵ و ئەگەرچی ڕاستەوخۆش وەکو ئیسلامی سیاسی فێندەمێنتالیست هەڵوێستی نەگرتبێ بەدژی دیموکراسی، بەڵام بەبۆڵەبۆڵ بەقسەی مەنفیکردنو خۆخستە پەراوێزو بەوانەوە بوو لەقەراغی ڕەوتی دیموکراسیدا مایەوە، نەهاتە ناوی، نەبوو بەئاڵا هەڵگری، کە ئەوە هەڵەیەکی گەورەیە. دووەمین هەڵەی ئەو چەپە بریتی بوو لەوەی مەسەلەی کورد تێنەگەیشت نەک نەبوو بەئاڵا هەڵگریو پێشەنگی کاری بۆ بکات بەشێوەیەکی پێشکەوتنخوازانە، بەڵکو بەدژی وەستاوە، خۆی کرد بەدوژمنی، خۆی کرد بەنەیاری لەو پێناوە شتێکی سەیر ڕوویدا، ئەویش ئەوەیە، ئەو جۆرە چەپانە کارێکی وایان کرد لەڕاستیدا ناسیۆنالیزمی میللەتی داگیرکەریان بەهێزکرد، وەها لەدژایەتی ناسیۆنالیزمی کورد دا چونە پێشەوە وکاریان کرد، وەها لەو مەیدانەدا توندوتیژ بوون، کەبەعەمەلی ئاو بڕژێننە ئاشی کۆنەپەرستیەوە، ئاو بڕژێنە ئاشی میللەتی باڵا دەستەوە، پێم وایە گەورەترین زەرەریشیان لەچەپدا، ئەگەر چەپ ئەو جۆرە سیاسەتەی نەبوایە دەیتوانی لەکوردستانی عێراق جێگەیەکی هەبێت.

چاودێر: باشە ئێمە سەردەمی دیکتاتۆریەتو خەفەقانمان بینی، وا سەردەمی ئاڵوگۆڕەکەشمان بینی، ئەمە حاڵی چەپ، باشە پێت وایە ئەگەر پرۆسەی دیموکراسی بۆ پێشەوە بڕواو بچەسپێو قوڵ ببێ، بنەماکانی خۆی دابڕێژێ، پێت وایە چەپ شانسێکی هەبێت بەهێز بێتو ببێت بەئاڵتەرناتیڤێکی دەسەڵات.

عەبدوڵڵای موهتەدی: ئەگەر چەپ چەپ بێت، بەڕاستی بەناوەڕۆکی بەمیتۆدو، بریتی نەبێت لەتەنیا شیعاری بریقەدار، بەڵکو چەپێکی بەڕاستی ڕەسەن بێت، دیسان لەدیموکراسیدا گەشە دەکات، هیچ ئیستبدادێک هیچ دیکتاتۆریەک هیچ دواکەوتویەک نییە لەدنیادا کەببێتە هۆی گەشەی چەپ ئەگەر چەپەکە ڕاستەقینە نەبێت، لەبەرئەوە وەکو پرنسیپ لەئاستی تیۆریدا بەحساب چەپ، دەبێ لەدیموکراسیدا گەشە بکات، ئەوکاتەی کە دەرفەتی قسەکردن وەراگەیاندن وەخۆڕێکخستن ڕێک ئەو دەمەیە کەتۆ دەبێ کاری بۆ بکەی، ئەگەر نەیتوانی تەنگوچەڵەمەی خۆیەتی.

چاودێر: ئەم بۆچونەی جەنابت لەسەر دیموکراسی لەدوا چاوپێکەوتنی تۆدا لەسەر ئینتەرنێت، هەر جەختت لەسەر کردووە، ڕونتر لەئێستا قسەت لەسەر کردووە، پێت وا نییە جیاواز بێت لەبۆچونەکانی ڕابردووت لەسەر مەسەلەی کۆمۆنیزمو سۆسیالیزمو مەوقیعەتی دیموکراسی لەم قۆناغەی کەئێمە تیایدا دەژین.

عەبدوڵڵای موهتەدی: جیاوازی لەفکری منیشو ئێمەمانانیشدا هەیە، لەچاو جارانمان، بەڵام من لەو بڕوایەدام و ئامادەم قسەو دایەلۆگ و مناقەشەشی لەسەر بکەم، من لەو بڕوایەدام لەپرۆژەی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕدا دیموکراسی هەمیشە جێگایەکی گەورەی هەبووە، لەبەرئەوە من ناڵێم بەو ڕوونیەی وا ئێستا دەیبینم جارانیش وام دەبینی، پێم وایە لەبیست بیستو پێنج ساڵی ڕابردوودا وای نیشان دەدەن کەکۆمەڵە جێگایەکی مەرکەزی داناوە بۆ مەسەلەی دیموکراسی، لەبەرئەوە بەم مەعنایە من بەهەڵگێڕانەوە پێچەوانەکردنی پێشوی نابینم.

چاودێر: کەوا بێ ئەگەر کۆمەڵە لەسەر ئەو گەوهەرە دیموکراسیەی سەرەتا باسی دەکەیت، قوڵتر، هەمەلایەنەتر بڕۆیشتایە سەرکەوتتر دەبوو لەو ڕێبازەی لەسەر گیرسایەوە، ئێستا هاتونەتەوە سەر ئەوە بچنەوە سەر ڕێچکە ڕەسەنەکەی خۆتان کەمەسەلەی دیموکراسی زۆر زۆر گرنگ بێت.

عەبدوڵڵای موهتەدی: بێگومان وایە، ئەگەر بەبیری ئێستاوە، بەئەزموونی ئێستا بوایە، ئێمە دەبوایە هەر لەسەر ئەو بنچینەی کۆمەڵە بمێنیەوە کەدیموکراسی تیایدا جێیەکی دیارو بەرچاوی هەبوو، کەتیایدا تێکۆشان بۆ ڕزگاری نەتەوەیی جێیەکی دیارو بەرچاوی هەبوو، کەتیایدا بزوتنەوە جەماوەریەکان جێگەیەکی دیاری خۆی هەبوو، کەتیایدا عەدالەتی کۆمەڵایەتی واقیع بینیەک لەناسینی خەسڵەتەکانی ناوخۆمان، ئەوانە جێگەی خۆی هەبوو، ئەگەر لەسەر ئەوە ڕۆیشتباین جا ناڵێم قسەی عەینی ٢٥ ساڵ لەوە پێشمان بکردایە، بەڵام لەسەر ئەو بنچینەیە خۆمان تەکمیل کردایەو گەشەدابایە، پێم وایە خزمەتێکی زۆرترمان بەچەپ دەکرد، هەروا خزمەتێکی زۆرترمان بەکۆمەڵی کوردیش دەکرد.

چاودێر: دوو سێ پرسیاری کورتم هەیە دەمەوێت بەکورتی جوابم بدەیتەوە: لەجێبەجێکردنی دیموکراسیەت عێراق توشی شەڕی ئەهلی نابێت ئایا نە؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: بەینی کێ وکێ؟

چاودێر: بەینی ئیسلامیو غەیرە ئیسلامی، بەینی کوردو عەرەبو تورکمان، شەڕی ئەهلی بەمەعنا ئەهلیەکەی.

عەبدوڵڵای موهتەدی: لەبەینی کوردو باقیەکەیدا، ئەگەری شەڕی ئەهلیدا بەکەم دەبینم، بۆچیش، چونکە پێم وایە کورد ئەوەندەی دەسەڵاتی هەیە کەناهێڵێ جارێکی تر بیتوێننەوە، بۆ هیچ لایەک ناچێتە سەر جارێکی کە کورد بدرێتەوە قۆناغی پێشوو، کەئەمەش ڕونو ئاشکرایەو هەموو دەیزانن.

چاودێر: پێت وایە سەنگی کوردو توانای کورد کەئێستا لەهەڵبژارن بەناچاری لەناو هێزە عەرەبەکانی هێزە ناسیۆنالیستەکان، هێزە فێندەمینتالیستەکان قبوڵ دەکرێ، بەناچاری، ئەم بەناچار قبوڵکردنەی دەسەڵاتی کوردی، پێت وانیە تواناکانی کورد لەبەغدا توشی گرفتی گەورە بکات وردە وردە؟

عەبدوڵڵای موهتەدی: ئەگەر بێتو کورد توشی ئەو هەڵەیە بێت، کەتەنها خەباتی پارلەمانی بکات، بەو مانایەی کەخەباتەکەی لەچوارچێوەی پارلەمانی عێراقدا بهێڵێتەوە، بێگومان درەنگ یان زوو زۆرایەتیو کەمایەتی لەخۆیدا نقوم دەکات، شێوەو میتۆدی دروست بۆکورد لەوەدا دەبینم کەخەباتی ناوپەرلەمانو خەباتی بەغدا لەگەڵ خەباتی جەماوەری لەناوخۆی کوردستان، لەدەرەوەی پارلەمان گرێ بداتەوە، ئەگەر کورد سەنگێکی هەیە لەپارلەمانی عێراقدا هی خەباتێکی دوورودرێژو دەیان ساڵەیە، زۆر کەس باسی ٢٠٠٥/١/٣٠ دەکات، ئەو ڕۆژە ڕۆژێک بوو سەرکەوتنێکی گەورەی تێدا بەدەست هات، بەڵام ئەو ڕۆژە خۆی بەرهەمی خەباتی دەیان ساڵە بوو، ئەگەر هەموو قوربانیەکان نەبوایە، ئەگەر خەباتی ناو زیندانەکان نەبوایە، ئەگەر هەر تاکێک لەو تێکۆشەرانە خۆڕاگیریان نەبوایە، خەباتی شاخ نەبوایە، خەباتی جەماورەی نەبوایە، کاری دیبلۆماسیو ڕاگەیاندن نەبوایە، ئەم ڕۆژە بەدی نەدەهات. بۆیە من بەهەڵەیەکی دەبینم کەوا بزانین لەوە بەولاوە خەباتی جەماوەری جێگەی نییە، خەڵک جێگەی نییە، ئەکسیۆنی خەڵک جێگەی نییە ڕێکخستنو فشار جێگەی نییە، ئەوانەن هۆکاری گەورەن کەدەتوانن چارەنوسی کورد دیاری بکەن، ڕەنگدانەوەی ئەمە کە لەپەرلەمانی عێراقدا دەتوانێ هێزو توانا ببەخشێت بەو نوێنەرە سیاسیانە، کەلەوێ ئیش دەکەن، ئەگەر ئەمە ڕەچاو بکرێ من پێم وایە دەتوانری شتی گەورە بەدەست بهێنێ.

چاودێر: زۆر سوپاس.

عەبدوڵڵای موهتەدی: منیش زۆر سوپاستان دەکەم.■

> **شەرت نییە ئەوانەی لەم هەڵبژاردنەدا کورسیان بەدەست هێناوە لایەنگری پرۆسەی دیموکراسی لەعێراق بن، لەبەرئەوە ململانێ هەر لەڕۆژی دوای ئەم هەڵبژاردنەوە هەیەو دەستی پێکردووە، ئەگەر هێزێک بەڕاستی دیموکراتو پێشکەوتنخوازەو خوازیاری داهاتویەکی باشترە بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستو عێراق، ئەم هەڵبژاردنە هەڵبژاردنێک نییە بۆئەوەی ئیتر پاڵی لێبدەیەوەو دیموکراسی سەرکەوتووە، دیموکراسی یەکەم تاقیکردنەوەی بەخۆیەوە دیوە لەعێراق، سەرکەوتنی بەستراوەتەوە بەخەباتی داهاتووەوە**

ئەپیرۆن
- ٣ -
ئاناکسیمانێس
(٥٧٠-٥٠٠پ.ز)

ئاوات ئەحمەد

□ ئاناکسیمانێس دواهەمین کەسی قوتابخانەکەی میلیتۆسە (کە بە قوتابخانەی ئایۆنییەکانیش ناسراوە). سێهەمین کەسیشە لە زنجیرەی فەیلەسوفەکانی جیهانی خۆراوادا. قوتابی ئاناکسیماندەر بووەو ئەویش وەکو مامۆستاکەیو تالیسی مامۆستای مامۆستاکەی هەوڵیداوە لێکدانەوەیەکی زانستییانەی دوور لە ئایین و ئەفسانە بۆ جیهان پێشکەش بکات. پێشتر باسی ئەوەمان کرد کە تالیس ئاو بە هەوێنی بوون و ئاناکسیماندەر ناکۆتا بەو هەوێنە دادەنێت، بەڵام ئاناکسیمانێس پێی وابووە هەوا ئەو پرەنسیپە بنەڕەتییەیە کە بوون لێیەوە پەیدا بووە. ئەو لەو بڕوایەدا بووە سەرەتا هەوا هەبووە، لە ساتێک لە ساتەکاندا، لە ژێر کاریگەریی فاکتەرە سروشتییەکاندا مادەکانی دیکەی لێ کەوتۆتەوە، هەمووشیان پێکەوە گەردونیان پێکهێناوەو ئێمەش لەو جیهانەدا دەژین. لەم بارەیەوە دەڵێت: کاتێک هەوا ڕەوییەوەو تەنک بۆوە، بوو بە ئاگر، کە چڕیش بۆوە بوو بە ڕەشەبا، پاشان بوو بە هەور، دواتر لە ژێر فشاری خەستبوونەوەی زیاتردا بوو بە بەرد.. ئیتر هەموو شتەکانی تر لەم توخمانەوە پەیدا بوون. بەڵگەی ئاناکسیماندەر بۆ ئەم زنجیرەی چڕبوونەوەو خاوبوونەوەیە، تێبینییەکی ئەزمونییە: ئەگەر بە دەمێکی کراوەوەو بە هێوری فوو لە دەستی کەسێک بکەیت، ئەو هەوایەی دێتە دەرەوە گەرمە، بەڵام ئەگەر بە توندی فوو لە دەستی بکەیت، هەوایەکی سارد دێتە دەرەوە. ڕەنگە هەندێک ئەم بۆچوونەی ئاناکسیمانێس بە قۆناغێکی نێوەند دابنێن لە نێوانی بۆچوونی هەریەکە لە تالیس و ئاناکسیماندەردا، بەڵام دواتر روون دەبێتەوە کە ئەوە دروست نیەو ئاناکسیمانێس بەشێوەیەک لە شێوەکان لەسەر یەکێتی دژەکان یان ناسازەکان کاری کردووە.

لێرەدا پرسیارەکە ئەوەیە کە بۆچی ئاناکسیمانێس هەوای کردووە بە پرەنسیپی بنەڕەتی گەردون و مادەیەکی دیکەی هەڵنەبژاردووە؟ یاخود بۆچی شوێنپێی مامۆستاکەی یان مامۆستای مامۆستاکەی هەڵنەگرتووە؟ لە وەڵامی ئەم پرسیارەدا دەتوانین بیر لەوە بکەینەوە کە ئەو ئارگیومێنتی لەسەر ئەوە کردووە کە بێپایان یان ناکۆتاکەی ئاناکسیماندەر شتێکی درکپێکراو نیە، بۆیە ناتوانین دڵنیا ببین لە شێمانەی بوون یان نەبوونی. پاشان لە نێوانی هەموو ئەو مادانەی دیکەی ناوگەردوندا، بە تەنها هەوا لە هەموویان زیاتر لە چەمکی ناکۆتا یان بێپایانییەوە نزیکەو دەشتوانرێت درک بە بوونی بکرێت.

هەرچۆنێک بێت ئاناکسیمانێس یەکەمین کەسە لە مێژووی هزری خۆراواییدا باسی گۆڕان و نوێبوونەوەو پەرەسەندنی کردبێت. پێشتر ئاناکسیماندەر باسی ئەوەی کردبوو کە زنجیرەیەک گۆڕانی ناکۆتا روویانداوە بۆ ئەوەی شتە جیاجیاکانی ناوجیهان پێکبهێنن. بەڵام ئەو هیچ بەڵگەیەکی زانستی پێشکەش نەکردووە بۆ ئەو گۆڕانە، هەروەها باسی هیچ میکانیزمێکیشی نەکردووە بۆ رودانی ئەو گۆڕانکارییانەو ئەو سەرەنجامانەش کە پێیان دەگەن یان گەیشتوون.. بەڵام ئاناکسیمانێش پرۆسێسێک بەکاردەهێنێت کە لە ئەزمونی ژیانی ڕۆژانەوە وەرگیراوە، بۆ لێوردبوونەوەو تێڕامان لەو گۆڕانکارییە مادییانەی روودەدەن. گرنگییەکی زۆر دەدات بە مەسەلەی چڕبوونەوەو خاوبوونەوە، یەکێک لە نمونەکانی لەوەوە وەرگرتووە کە چۆن خوری کەپس دەکرێت و لبادی لێ دروست دەکرێت کە خاوەنی کۆمەڵێک خەسڵەتی نوێترە.

وەلێ لە مەسەلەی چۆنێتی پەیدابوونی ئەم جیهانە لە مادەیەکی پێشووترەوە، تا رادەیەکی زۆر هاوبۆچوونی ئاناکسیماندەری پێش خۆیەتی. بە بۆچوونی ئەم زەوی لە هەواوەوە دروست بووە، دوای ئەوەی فشارێکی زۆر کەوتۆتە سەری و چڕ بۆتەوە، پێی وابووە زەوی ڕوویەکی بازنەیی تەختە. لە هەڵم و بوخاری زەوییەوە ئەو تەنانە دروستبوون کە لە ئاسماندان. زەوی لەسەر کوشنێکی هەوایی دانیشتووە. تەنە ئاسمانییەکان یان هەر هیچ نەبێت خۆر و مانگ، ئەوانیش رووی تەختن (وەکو نان) و لەسەر تەوژمی هەوا دانیشتوون. ئاناکسیمانێس پێی وایە سەرەتا زەوی دروست بووەو پاشان خۆر و مانگ و ئەستێرەکان لەوەوە دروست بوون. شێوازی دروستبوونەکەشیان بریتی بوو لە وشکبوونەوەی شێ تا ئەو رادەیەی تەنی ڕەقی وەک ئەوانەی لێ دروست بووە. ئاسمان وەکو کڵاوێکی دەمەونخون وایە کە چۆن دەوری کەللەی ئەو کەسە دەگرێت کە دەیپۆشێت. بە پێی گێڕانەوەی ئایتۆسی سوریایی ئاناکسیمانێس پێی وابووە کە ئەستێرەکان وەکو بزمار بەرووەدا هەڵچەقیبن. لە جێگایەکی دیکەدا دەڵێت "ئەستێرەکان وەکو گەڵای وەریو وەهان بەدەم باوە" هیچ گەرماییەکیش نادەن بە زەوی چونکە زۆری لێوە دوورن (ئەمە بە پێچەوانەی بۆچوونی ئاناکسیماندەرەوە کە پێی وابوو ئەستێرەکان لە خۆر زیاتر لە زەوییەوە نزیکن). خۆر بە ژێر زەویدا سەفەر ناکات، وەک ئاناکسیماندەری پێش خۆی رای وەهابوو، بەڵکو لە خولگەیەکی بازنەییدا بەدەوری زەویدا دەسوڕێتەوە، شەوانەش چیاو بەشە بڵندەکانی زەوی لەبەرچاو دەیشارنەوە.

ئەناکسیمانێسیش وەک ئاناکسیماندەری پێش خۆی پرەنسیپەکانی خۆی بەکارهێناوە بۆ لێکدانەوەی گەلێک لە دیاردە سروشتییەکان: بەلای ئەوەوە هەورە بروسکەو هەورەگرمە بریتین لە ئەنجامی ئەو ڕەشەبایەی لە ئەنجامی تێکشکانی هەورەکانەوە دەردەپەڕێت. پەلکە زێڕینە بریتیە لە ئەنجامی کەوتنی داوە تیشکەکانی هەتاو لەسەر هەورەکان. بوومەلەرزە بریتیە لە قلێشبردن و چوونەوەیەکی زەوی بەهۆی وشکبوونەوەوە، دوای ئەوەی باران تەڕی کردبوو. یەکێک لە بۆچوونە دروستەکانی لە رووی زانستی نوێوە ئەوەیەکە دەیووت تەرزە بریتیە لە دڵۆپەی بارانی بەستوو.

وەلێ بیرۆکەی جوڵانی بەردەوامی هەوا کە لە هزری ئاناکسیمانێسدا بووە، لای هەندێک لەوانەی دوای خۆی وەها لێکدراوەتەوە کە هەوا ڕۆحی تێدایە، هەر ئەمەشە بنچینەی ئەو بۆچوونە ئاینییانەی کە باس لەوە دەکەن رۆح لە رێگای هەناسەوە دەگوێزرێتەوە، بە تایبەتی هەردوو ئاینی جولەکە و ئیسلام، کە لەو باوەڕەدان خودا بە هەناسە (یان فووتێکردن) ڕۆحی خۆی کردۆتە ناو ئەو پەیکەرەوە کە لە قوڕ دروستی کردبوو.

بیرۆکەکەی ئاناکسیمانێس لەمەڕ گۆڕانی یەک لەدوای یەک کاریگەریی لەسەر بیریارانی دوای خۆی هەبووەو هیراکلیتۆس بە شێوەیەکی سەرەکی پێی سەرسام بووەو پارمنیدێسیش دژی وەستاوەتەوە. هەروەها ئاناکساگۆراسیش تیورییە گشتییەکەی ئەوی لەمەڕ چۆنێتی پەیدابوونی مادەکانی جیهان هەڵگرتۆتەوەو کاری پێکردووە، گەرچی ئەم تیورییەکی زۆر جیاوازتری هەبوو دەربارەی مادە. ئەفلاتون لە دیالۆگی تیماوسدا پێی وایە کە بۆچوونەکانی ئاناکسیمانێس بۆچوونی ئاسایی و باوی خەڵکی گشتیین دەربارەی گۆڕان. دواتریش دایۆجینیەسی ئاپۆلۆنی هەوا دەکات بە بنەمای نیورییەکەی خۆی لەمەڕ یەکێتی بوون... زۆری تریش وەک پێسەرسام یان وەک دژکاریان لەسەر بۆچوونەکانی ئاناکسیمانێس کردووە. نوسینەکانی ئاناکسیمانێس زۆربەیان فەوتاون و چەند بڕگەیەکی پەرت و بڵاوی ئەو نوسینانە لە لایەنی پلوتارخەوە تۆمار کراون. بە پێی هەندێک لە گێڕانەوەکان نوسینەکانی هەتا سەردەمی هیلانیش هەر مابوون (لە سەدەی چوارمەی پێش زایینەوە هەتا سەدەی یەکەمی زایینی)، بەڵام دواتر تێدا چوون.■

یادی چوار سەد ساڵەی ڕۆمانی (دۆن کیخۆتە)

موعتەسەم ساڵەیی

□ لەم ڕۆژانەدا وڵاتی ئیسپانیاو تێکڕای جیهان سەرقاڵی خۆئامادەکردنن، بۆ ئاهەنگ گێڕان بەبۆنەی تێپەڕبوونی چوارسەد ساڵ بەسەر دەرچوونی ڕۆمانی (دۆن کیخۆتە)ی نووسەری ئیسپانی (میگیل دی سیرڤانتیس). بەتایبەتی لەوڵاتی ئیسپانیادا جموجۆڵێکی بەرفراوان دۆن کیخۆتمان دەکەوێتە پێش چاو، ئیتر یا بەزەییمان پێیان دێتەوە یا بێزمان لێیان دەبێتەوە. دۆن کیخۆتە سواری ماینە لاتەکەی دەبێت ولەو دەشت و دەرەدا بەگژی ئاشە هەواییەکاندا دەچێت و ڕمەکەی دەستی دەکات بەپەروانەکانیاندا، لەلای ئێمەی کوردیشدا هەمان

بەدی دەکرێت بۆ یادکردنەوەی ئەو ڕۆمانە مەزنەو نووسەرە لێهاتووەکەی. وەها چاوەڕوان دەکرێت کە فێستڤاڵی ئەدەبی و هونەری ساز بکرێت و وتاری جۆراوجۆر بخوێنرێتەوەو فیلم و شانۆنامە نمایش بکرێت. هەر لەوڵاتی ئیسپانیاو وڵاتانی ئەمەریکای لاتینیدا وەها چاوەڕوان دەکرێت کە چەندین ملیۆن دانە لەڕۆمانەکە لەبازاڕدا بفرۆشرێت. ڕۆژنامەی (بایز)ی ئیسپانی لەسەر زاری کتێب فرۆشێکەوە گێڕاویەتیەوە، کەوا کەسانی ئەوتۆ هەن کەدەیان دانە لەڕۆمانەکە دەکڕن بۆئەوەی بەسەر مناڵ و خزم و کەسوکاریاندا دابەشی بکەن.. سەرەڕای تێپەڕبوونی چوارسەد ساڵ بەسەر بڵاوبوونەوەی ڕۆمانی (دۆن کیخۆتە)، کەچی ئێستا لەڕۆژی ئەمرۆماندا رادەی فرۆشتنی ڕۆمانەکە لەپێشی هەموو کتێبێکەوە دێت.

لەلایەکی تریشەوە وەرگێڕدراوەتە سەر تێکڕای زمانەکانی زیندووی دونیا. بەپێی وتەی ڕێکخراوی یۆنیسکۆ ڕۆمانی دۆنی کیخۆتە پاش ئنجیل دێت لەبواری بڵاوبوونەوەو فرۆشتن و وەرگێڕاندا.

بەرگی یەکمی ڕۆمانەکە بەناوی (بەگزادەی دیلامانشی چوست و چالاک)ەوە بوو، بۆ یەکەم جار لەساڵی (١٦٠٥)دا بەزمانی ئیسپانی لە(کاستیل - قشتاله)دا لەچاپدرا.

پاش بڵاوبوونەوەی ڕەواجێکی ئەوتۆی بۆ خۆی دەستەبەرکرد، کە هەرگیز نووسەر چاوەڕوانی ئەو شتەی نەدەکرد. لەماوەیەکی کورتدا دەجار لەچاپ درایەوە. لەساڵی (١٦١٢) دا وەرگێڕدرایە سەر زمانی ئینگلستانی.

پاش دوو ساڵی تریش وەرگێڕدرایە سەر زمانی فەرەنسایی.. سەرەڕای هەموویشی نووسەر بەهەژاریو نەداری لەسێبەردا بەبێ نەوایی و کلۆڵی ژیانی بەسەر برد. ئەمەیش بەپێچەوانەی نووسەرێکی ئینگلستانیی هاوچەرخیەوە بوو، کەئەویش (ویلیەم شەیکسپیر) بوو، چونکی ئەم نووسەرە ئینگلستانیە لەسەردەمی ژیانیدا ناوبانگێکی بەرفراوانی هەبوو. لەساڵی (١٦١٤)دا دووەم بەرگی دۆن کیخۆتە لەچاپدراو کەوتە بازاڕەوە.. لەڕاستیدا سەرەڕای دووروودرێژی ڕۆمانەکە، بەڵام خوێنەر لەکاتی خوێندنەوەیدا بێزار نابێت، بەڵکو بەوپەڕی شەوق و تەسەللاوە بەردەوام دەبێت لەسەر خوێندنەوەی.

لەسەدەی حەڤدەیەمدا خوێندنەوەی چیرۆک و سەرگوزشتەی ژیانی سوارچاکان زۆر باوبووە. نووسەر لەدووتوێی ڕۆمانەکەیدا بەشێوەیەکی گاڵتەجاڕیانە چارەسەری ئەو دیاردەیە دەکات. هەروەک گەر لەڕۆژی ئەمرۆماندا نووسەرێک ڕاپەڕێت و بیەوێت بابەتێک بنووسێت و بەتەڵفیسیەوە باسی دیاردەی تەماشاکردنی فیلمی (ئەکشن)ی بازرگانی بکات لەسینەمای سەردەمدا. دۆن کیخۆتە لەژیانی ڕاستەقینەدا ناژێت، بەڵکو مێشک و دەروونی تەنراوە بەخەیاڵ و ئەندێشەو وەهم. ئێستایش زاراوەی دۆن کیخۆتە وەک وەسفێکی دەروون ناسی دەدرێتە پاڵی ئەو کەسانەی کەنایانەوێت لەژیانی ڕاستەقینەدا بژین و هەردەم باڵی خەیاڵیان لەشەقەی باڵ دەدات و خۆیشیان بەخشەو خۆگیڤ کردنەوە دەژین. گەر تەماشای دەوروبەری خۆمان بکەین، ئەوا هەریەک لەئێمە گەر لەهەر شوێن و کاتێکدا بژین کەسانی لەجۆری کەسایەتی بەدی دەکرێن، هەر لەزووەوە وەسفی ئەو جۆرە کەسانە لەلای ئێمەدا کراون و دەوترێت (فڵانەکەس خەنجەر لەکا دەدات)..

دۆن کیخۆتە کابرایەکی لاوازی ڕەقەڵەی فشەچیەو بەوەهم دەژیت، سواری ماینەلاتێکی لەڕ دەبێت و رمێکی درێژیش بەدەستەوە دەگرێت. (سانچۆ پانسای

سرفایتس

هاوەڵیشی کابرایەکی خڕپلەی قەڵەوەو سواری گوێ درێژەکەی دەبێـ هەردووک بەجووتە ڕوودەکەنە دەشت و دەرو بەسەرکێشی و جەربەزەیی زۆری پڕ لەسەیرو سەمەرە هەڵدەستن. هەموو جارێکیش ئاکامی کردەوەکانیان بەخراپە دەکەوێتە سەریان.

دۆن کیخۆتە بەنیازێکی ساف و دڵێکی پڕ لەسۆزەوە دوور لەواقیع، مل دەنێت و خۆی تووشی گێچەڵ دەکات. خەیاڵی بڵاوی پاڵی پێوە دەنێت کەبەخۆی و رمەکەی دەستیەوە بچێت بەگژی پەروانەی ئاشەکانداو، وەهای بۆ بچێت گوایە دێوو درنجن..

دیمەنێکی ڕۆمانەکە سەرنجی ڕاکێشام، کەتیایدا چەند کەسانێک بەشەو تەرمی کابرایەکی مردوو دەگوازنەوە. لەپڕ دۆن کیخۆتیان لێپەیدا دەبێت کە بەپیاو خراپیان تێدەگات. ئیتر بەشێوەی شەلم و کوێرم ناپارێزم دەکەوێتە وێزەی ئەو کۆمەڵەکەسە بێ چەکەو هەندێکیان لێ بریندار دەکات.. لەپاشاندا دەتوانن مەسەلەکە بۆ ئەو سوارچاکە فشەبازە روون بکەنەوە، ئەوسا ئەویش لەئاستی خۆیەوە تەوازە دەخوازێت و داوای لێبوردنیان لێدەکات و پێیان دەڵێت گوایە دەشت و دەر دەبڕێت لەپێناوی ئەوەیدا لایەنگری کەسانی لێقەوماوو ستەملێکراو بکات و هەموو چەوتیەک راست بکاتەوە.. بەڵام قەشەیەک کە بەدەستی ئەو پێی بریندار کرابوو لێی دێتەوە لام و پێی دەڵێت:

-نازانم داخۆ مەبەستت لەڕاست کردنەوەی نەنگیەکان چییە!؟ من پێشتر ساخ و سەلامەت بووم، بەڵام تۆ لەنگت کردم و پێیەکەمت شکاند کەهەتا هەتایە راست نابێتەوە..!

پاش سەرکێشیەکی زۆر دۆن کیخۆتەو سانچۆ پانسای هاوەڵی لەو دەشت و دەرەدا لێی رادەکشێن و دەخەون. ماینە لاتەکەو گوێ درێژەکەیش بەتەنیشتیانەوە دەلەوەڕن. دزێک هەلی بۆ ڕێک دەکەوێت و گوێ درێژەکە پەسەند دەکات و دەیدزێت. بۆ بەیانی کەسانچۆ لەخەو هەڵدەستێت دەبینێت گوێ درێژەکەی نەماوە، ئەوجا دەکەوێتە گریان و بەشان و باڵی گوێ درێژە ون بووەکەیدا هەڵدەدات. دۆن کیخۆتە گفتی دەداتێ گەر گەیشتنە ماڵ گوێ درێژێکی پێ دەبەخشێت. لەپاشاندا هەردووکیان خۆیان دەپێچنەوەو دەڕۆن. ئەوەی دەبێتە مایەی سەرسوڕمانی خوێنەر ئەوەیە کەنووسەر دەکەوێتە هەڵەوەو دەڵێت گوایە دۆن کیخۆتە سواری ماینەکەی بوو، سانچۆیش سواری گوێ درێژەکەی بوو..! وەرگێڕی ڕۆمانەکە بۆ سەر زمانی عەرەبی (عبدالرحمن بدوی) لەپەراوێزدا دەست نیشانی ئەم هەڵە زەقەی نووسەری کردووە..

ڕۆمانی دۆن کیخۆتە شاکارێکی ئەدەبیی پایە بەرزە، بەتەنیا موڵکی ئیسپانیەکان نییە، بەڵکو تێکڕای میللەتانی دونیا ئەو شاکارە بەموڵکی خۆیان دەزانن و شانازی پێوە دەکەن. نووسەران و شاعیران و هونەرمەندان و سینەماکاران بێ وچان ئیلهامی هونەریان لێوە رگرتووە. لەلایەن چەند هونەرمەندێکی جیهانیەوە بابەتەکە کراوە بەتابلۆو نیگار وەک هونەرمەندان (دۆمێ) و (دۆرێ) و (پێکاسۆ)..

زاراوەی دۆن کیخۆتەیی بەشێوەی چەند زاراوەیەکی تری ئەدەبی و دەروونی وەک گرێی ئۆدیب و کێشەی ئیلیکتراو گرێی نێرگزی بۆکێشە دەروونیەکان بەکاردێت. هەروەک زانراوە نەست و بێ ئاگایی گشتی و سەرپاگیری میللەتان لەزۆر رووەوە بەیەک دەگەن و لەیەکەوە نزیکن. بۆیە شتێکی ئاساییە گەر داستان و حیکایەتە جۆراوجۆرەکانی تێکڕای میللەتان لەیەکەوە بەڕادەیەکی زۆر نزیک بن. لەفۆلکلۆری کوردی خۆمانیشدا کەسایەتی (فس فس پاڵەوان) مان هەیە، کەلەزۆر رووەوە لەکەسایەتی دۆن کیخۆتەوە نزیکە. هەروەها کەسایەتی جوحای عەرەبی و خواجە مەلا نەسرەدینی تورکی و مەلای مەزبوورەی کوردی، هەمانە رەوت و رەنگ و بۆو رەفتاری کەسایەتی دۆن کیخۆت دەگرنە خۆیان. بەڵام بەیەک جیاوازیەوە ئەویش ئەوەیە کەمەلای مەزبوورە زۆرجار پاش سەرکێشیەکانی وەک بەرزەکی بانان بۆی دەردەچێت، بەڵام دۆن کیخۆتە لەئاکامدا چالاکیەکانی دەبنە هۆی مردنی. کەسایەتی دۆن کیخۆتەو مەلای مەزبوورەو فس فس پاڵەوان، هەموویان تەعبیر لەکۆمەڵگای وەرزێری و دەرەبەگایەتی دەکەن..

ڕۆمانی دۆن کیخۆتە بەهەردوو بەرگەکەیەوە لەلایەن (عبدالرحمن بدوی)یەوە لەئیسپانیەوە وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی عەرەبی. ئێمەی خوێنەری کوردیش لەڕێگەی ئەو وەرگێڕانەوە ئاشنای ڕۆمانەکە بووینە. ئەوەی من ئاگاداری بم کاتی خۆی دەقێکی کورتی وێنەداری ڕۆمانی (دۆن کیخۆتە) لەلایەن (محمد زەهاوی)یەوە وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی کوردی..■

تێروانینێک بۆ چەمکی (شەڕ) لەرابردو و ئێستادا

هیوا رەفیق

□ لەورۆژەوەی مرۆڤ بوونی هەبوو، لەگەڵیدا شەربوونی هەبووە، دیارە شەڕیش وەکو دیاردەکانی تر کەلە ژیانی مرۆڤایەتیدان گۆڕانیان بەسەردا هاتووە، کاتێک دەڵێین مرۆڤ هەر لەبونیادەوە لەگەڵ شەردایە. بێگومانین لەوەی مرۆڤ بەردەوام لەگەڵ دەسەڵاتیدا ئەوەی ویستووە شەڕ بکات، کەواتە هەر کاتێک مرۆڤ دەسەڵاتی هەبێت دەیەوێت شەر بکات، شەریش لەپێناوەی مانەوەی دەسەڵاتدا بەردەوام هۆکارێکە پارێزگاری لەدەسەڵات بوون، یان دەسەڵاتو گەیشتن بەکورسیەکانی دەسەڵات کردووە.

ئەوەی پشتگیری زۆرترمان دەکات مانا دینییەکانە کە دواتر بۆمان روون دەکاتەوە ئەو سەردەمەی مرۆڤ لەبەهەشتی خواوەند دەردەکرێتە دەرەوە. کاتێک لەخۆشیەکانی سەرزەمینی خواوە دەنێردرێت بۆ نێو درندەکان. ناچارە بەدوای ژیاندا بگەڕێتو دەسەڵات بۆ خود پەیدا بکات. بۆیە خود ناسی لای مرۆڤ رای کێشاوە بۆ لای دەسەڵات بوون یان باڵایی کەئەو خۆی لەدەسەڵات بووندا بینیوەتەوە بۆیەش لەپێناوی دەسەڵاتدا ئیدی برایەک لەتاکە خێزانێکدا ئامادە نییە ئەویدی کە تا ئەو ساتە پێکەوە ژیاون قبوڵ بکاتو دێت دەیکوژێت، ئیتر لێرەوە سەرەتاکانی شەر دەست پێدەکات. ئەو کاتەی مرۆڤ ئامادە نییە یەکتری قبوڵ بکاتو شەر لەنێوانیانداو دەسەڵاتو باڵایی ژیانیان پێ لێژ دەکات قەیرانی مرۆڤ بوون لەوێوە دروست دەبێت.

کەواتە ئەوەی بەردەوام هەرەشەی لەمرۆڤ بوونمان کردووە، تەنها شەر بووە، بەڵام ئایا شەر لەپێناوی چیدا؟ پرسیارێکە لەراستیدا بەردەوام لەمێشکماندایە، بۆیە بەپێویستی دەزانم ئەوە بزانین کەشەریش لەناخی مرۆڤدا شوێنێکی داگیرکردووەو ئیتر ئەوە گرنگ نییە شەر دەیەوێت چی بەدی بهێنێت لای ئەوکەسەی کەشەر دەکات. بەڵکو ئەوە گرنگ تر دەبێت کەدەیەوێت چی بکات بۆیە شەر لەهەناوی مێژوودا شێوازی جۆراوجۆرو مەبەستی جیا لەخۆ دەگرێت. ئەمەش وا دەکات بەردەوام سڵ بکەینەوە لەمرۆڤ و بەدرندەیەکی ترسناکی دابنێین. ئەمەش لای ڤۆڵتێر بەئاشکرایی دەردەکەوێت کەپێی وایە مرۆڤ لەناخیدا هێندە درندەیە گەر هەرچەندە سەرکردە پیاوکوژو رەنجدز بێت ئەوا لە مرۆڤ وەکو تاکێک باشترە لەبەرئەوەی ئەگەر مرۆڤ بێتو دەسەلاتی هەبێت دوور نییە مرۆڤایەتی وێران بکاتو دنیا پیس بکات، لەپێش ئەمیشدا لای سینوهەی پزیشکی فیرعەون دەردەکەوێت، ئەویش مرۆڤ دادەنێت بەمرۆڤێکی تاوانبارو بێ مانا دەڵێت مرۆڤ هێندە درندەو شەرانییە گەر بۆی بلوێت هەموو دونیا بەسەر یەکدا دەکێشێت لەپێناو بچوکترین ئامانجی خۆیدا جا ئیتر گرنگ نییە ئەو ئامانجە شەرعییە بەو مانایەی گونجاوە لەگەڵ بنەما جوانەکانی مرۆڤایەتیدا یان نا.

بێگومانین لەوەی کەئەوەی لای هۆبزو لۆک بوونی هەیە هەمان درێژکراوەی تێروانینە. بەڵام بەپێچەوانەوە لای ئەمان بەپشتگیری کردن کۆتایی دێتو دەیانەوێت شەرعیەت بدەن بەتوندرەوی لای مرۆڤایەتی و دەیانەوێت لەرێگەی توندو تیژییەوە مرۆڤ بگات بەدەسەڵاتو لەوێشەوە درێژە بەکارە توندرەویەکانی خۆی بدات، بەو پێیەی دەیەوێت رێگا لە توندو تیژی تاکەکان بگرێتو لەرێگەی ئەمەشەوە ئامانجەکانی خۆی بەدی بێنێت، یان ماکیاڤیلیانە بڵێین سەرکردە دەبێت هەموو رێگایەک بگرێتە بەر لەپێناو گەیشتن بەئامانجەکانیدا. بۆیە ئەم بنەمایە دەبێتە هۆکارێکی سەرەکی دروست بوونی فاشیەت لەجیهانداو دەیکەن بەسەرچاوەیەکی سەرەکی بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیان و بەرنامەی خۆیانیان لەسەری دادەرێژن، بۆیە ئەوە بەدوور نازانین هەمان تیۆری وا لەهێتلەر یان میلۆسۆڤیچ یان سەدامو مۆسۆلۆنیو دیکتاتۆرەکانی جیهان بکات مرۆڤایەتی توشی شکست بکەن، ئیدی ژیان لای ئێمە بکەنە ژێر پرسیارەوە. کەواتە دیکتاتۆریەتیش درێژە پێدەری شەرعیەتە لەپێناوی موقەدەس کردنی کورسیدا یان بڵێین شەرعیەت بەو پێیەی دەیانەوێت پارێزگاری لەبونیادی مرۆڤ یان بەرژەوەندی باڵایان نەتەوە یان هەر هۆکارێکی تری والە دیکتاتۆرێک یان ئەوەی ئەرێک فرۆم ناوی دەنێت دیکتاتۆری گرنگن شەری لەپێناو گەیشتن بەمەبەستی خۆیانو ماڵ وێرانی ئەوانی دی دا، بۆ هەڵدەگیرسێنن. بۆیە بێ تاوانو تاوانبار لای یەکسان بوو بنو جیاوازی لەنێوان مرۆڤەکاندا نەکردبێت. ئەوا دەکرێت بڵێین رۆژگارێکیش شەر لەپێناو پارێزگاری

کردن بووە لەخود وەکو ئەوەی سەرەتای کۆمەڵگای مرۆڤایەتی کەتیایدا هۆزەکان هەرەشە بوون بۆ سەر یەکتریو دەتوانین بڵێین ئەوان لەبەرگریشیاندا درێژە پێدەری توندو تیژی بوونەو ویستویانە پرەنسیپی تۆڵە سەندنەوە بسەپێنن. بەلام بەهەر حاڵ ئەوەی گرنگە لای ئێمەو بۆ ئەم باسە پێویستە، ئەوەیە دەزانین کە کۆمەڵگای سەرەتایی توندوتیژترین کۆمەڵگا بووە چی لەرووی شەرەوە چی لەرووی تۆڵە سەندنەوەوە تەنانەت لەسزاشدا توندترین سزا لەکۆمەڵگا سەرەتاییەکاندا بوونی هەبووە.

بەڵام هەموو ئەمانە مانای ئەوە نین ئیدی مرۆڤ لەناخیدا لەو کاتەی هەستی کردووە ویستویەتی شەر بکات بەپێچەوانەی ئەمەشەوە مرۆڤەکان ویستویانە شارستانیەت دروست بکەنو بەڵگەشمان هەموو ئەو شتانەیە کەئەمرۆ لەبەر دەستماندا چ لەبواری ئەدەبیاتدا، چ لەبواری فیکرو عەقڵیەتدا، یان بواری ژیان و هونەریاندا، بۆیە دەکرێت بڵێین ئەو مرۆڤەی بیری لەشەر کردۆتەوە

ئیدی تەنها ئەو مرۆڤە درندەیەکی گەورە نییەو دەیەوێت مرۆڤایەتی تێک بشکێنێت، بەڵکو هەر ئەو مرۆڤەشە شارستانیەتی دروست کردووە، کەئێمە دوای هەزاران ساڵ پێیان سەرسامین و لێیان تێ ناگەین، بۆیە دەکرێت بڵێین مرۆڤ هەرچەندە درندە بێت، لەناخیدا ژیان بوونی هەیە، بەمانای لایەنگری بۆ ژیان بوونی هەیەو دەیەوێت کۆمەڵایەتیانە بژی، واتە کۆمەڵایەتی بوونیش لەهەمان کاتدا بوونی هەیە. بۆیە کۆڵن ولسن مرۆڤ دابەش دەکات بۆ دوو جۆر مرۆڤ، یەکیان لەناخیدا مرۆڤایەتی هەیە، کەئەم لەتوانایدایە بەمرۆڤایەتی لەسەر بونیادی شارستانی دابمەزرێنێت و دەیەوێت ژیان دروست بکات، مرۆڤەکەی تریش، مرۆڤێکە شەر لەناخیدایە، بەمانای درندەیی لەو مرۆڤەدا خۆی حەشار داوە. ئەمیان دەیەوێت ژیان بکوژێت و مانا جوانەکانمان لێ بدزێت. بۆیە دەکرێت بڵێین مرۆڤ هەرچەندە بوونەوەرێکی شەرانی بێت، بەڵام هێشتا وازی لەکۆمەڵایەتی بوونی خۆی نەهێناوە، هەرچەندە مرۆڤیش بێت، بەڵام هێشتا شەری تێدایە.

بەڵام لێرەوە دەچینەوە سەر وەڵامی ئەو پرسیارە، ئایا شەر لەپێناوی چیدا؟

وەڵامی ئەم پرسیارە کارێکی گرانە، ستەمە بتوانین لەباسێکی وادا، تەنها سەرە دێریشی بۆ بنوسین، بەڵام ئەمەش مانای ئەوە نییە ئیدی واز بێنین لەباسکردنی شەرو هۆکارو ئامانجەکانی، بۆیە بەکورتی لێرەدا دەچمە سەر ئامانج و هۆکارەکانی شەر، دیارە نابێت ئەوەش لەیاد بکەین، شەر لەسەردەمی کۆندا، ئامانجێکی جیاوازی هەبووە تائێستا، لەئێستادا هەموو شتەکان فراوان بوون تیایدا شەریش مانایەکی فراوانی وەرگرتووە، هەرچەندە زۆربەی لایەنەکانی ژیانمانی گرتۆتەوەو کوچەوکۆڵانەکانی ناوساتی ژیانمان پڕبووە لەشەر، دیارە ئامانجەکانیشی گەورەترن و شەر لەئێستادا دەیەوێت هەموو جیهان داگیر بکات، تەنها لەوێدا نەوەستاوە عەشیرەتێک توشی شکست بکات یان ناوچەیەکی دیاریکراو بۆ کشتوکاڵ بخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە و بەندە و کچەکانیان بفرۆشێت.

بۆیە شەرەکانی هەرچەندە لە سەدەکانی پێش تەکنەلۆژیادا توندو تیژ بوبێتو ئاساری خراپی لەسەر مرۆڤەکان جێ هێشتبێت، لەرووی ئامانجەوە سادە بووە، لەلایەکەوەو لەرووی فراوانخوازیشەوە سنوردار بووەو چەکەکانی رێگەی پێنەداوە زیاتر بڕوات.

١. شەر لەپێناوی دەسەڵاتدا:

تاکە شتێک کە مرۆڤ بەردەوام هەوڵی بۆداوە، دەسەڵاتە. مێژووش پێمان دەڵێت کەدەسەڵات یان شەری هەڵگیرساندووە یان شەری لەپێناودا کراوە، بۆیە کوشتنی مرۆڤ بۆ گەیشتن بە دەسەڵات یان مانەوەی دەسەڵات کارێکی ئاسایی بووەو نەک دەسەڵاتداران، بەڵکو خەڵکی ئاسایش لەپێناویدا جەنگاون و شەریان هەڵگیرساندووە. بۆیە گەیشتن بەدەسەڵاتیش ویستویەتی شەر هەڵگیرسێنێت، دیارە ئامانجیش باڵایی بووەو مەبەست لێی چەوساندنەوەی خەڵک بووەو ئەوان وا تێگەیشتون کەئیتر مەحکوم تەنها بۆئەوە باشە

بچەوسێندرێتەوەو ژێر دەستە بێت، ئەمە زۆرێک لەفەیلەسوفناسانیش پشتگیرییان لێکردووەو دەسەڵاتیان بەموقەدەس داناوەو سەرکردەشیان بەخودا داناوەو باوەڕیشیان وابووە، هەرگیز نابێت بریارێک لەخوا یان سەرەمێک دواتر نوێنەری خواوە دەرچووبێت و جێبەجێنەکرێت، بەڵکو بریارەکانیش موقەدەسن و دەبێت مرۆڤ لەپێناویاندا تەنانە جەنگیش بکات، بەو پێیەی ئیتر سەرکردە یان بڵێین خوا یان نوێنەری خوا، هەڵە ناکات، بەڵکو ئەوە مرۆڤی سادەیە هەڵە دەکات.

٢. شەر بۆ مانەوە:

یەکێکی تر لەو هۆکارانەی کە مرۆڤ شەری لەپێناودا کردووە، ترس بوە لەفەوتان یان ئامانج بووە بۆ مانەوەو فراوان بوون، وەکو ئەوەی لەپێناو مانەوەی رەگەزێکدا گەورەترین شەریان هەڵگیرساندووە، ئەوەی درێژکراوەی هەمان فیکری کۆنە رەگەز پەرستی لای هیتلەر دەبێتە هۆی ئەوەی دونیا توشی گەورەترین نسکۆ بکات. ئەو دەیگوت، نازی ئەڵمانی رەگەزی باڵایە لەجیهاندا بۆیە دەبێت سەرکردایەتی دونیا بکات، بۆیە هەرگیز ناکرێت کەسێک لەسەرووی ئەڵمانیاشەوە بێت، ئەمەش وایکرد گەورەترین شەری جیهانی کەتیایدا ملیۆنەها مرۆڤ کوژران و ملیۆنەهاش بریندارو کەم ئەندام بوون و تەکنەلۆژیاش یارمەتیدەرێکی باشی هیتلەر بوو کەتوانی بۆ یەکەم جار گازی کوشندەو چەکی جۆراوجۆر، مەکائینی گەورەی هارینی مرۆڤەکان بەکار بهێنێت هەرچەندە درێژکراوەی توندو تیژییە، بەڵام تەکنەلۆژیا یارمەتیدەری دەبێت و وادەکات ئامانجیشی فراوان بێت و دەیەوێت هەموو جیهان بەیەکجار بخاتە ژێر رکێفی دەسەڵاتی ئەڵمانیاوە، کەواتە هۆکارەکان توندوتیژتر و ئامانجەکانیش فراوانترن.

رێبازی هیتلەر وەکو سەرکردەیەکی فاشی درێژکراوەی خۆی دەبێت لەرۆژهەڵاتیشدا لەپێناو پاراستنی رەگەزی عەرەبداو بەو پێیەی رەگەزی رەسەنی خوایە لەسەر زەویدا، توشی شەری گەورەی کردین و هۆلۆکۆستی لەکوردستاندا دووبارە کردەوە، شەری لەدژی گەلانی ئێران هەڵگیرساند. کەواتە سەدام حسێن هەمان دێژکراوەی توندو تیژییە لای هیتلەر لەپێناو مانەوەی نەتەوەدا، بۆ رەگەزپەرستی.

٣. شەر وەکو بازارو بەرژەوەندی:

بێگومانین لەوەی کەبەردەوام لەپشت شەرەوە بەرژەوەندی یەک بوونی هەیە کەوا دەکات مرۆڤ شەری لەپێناودا بکات، بۆیە شەر لەئێستادا شێوازێکی تری لەخۆ گرتووە، کەخۆی شەر لەپێناو بازاری بەرژەوەندییەکاندا دەبینێتەوە، بەتایبەت لەدوای دروست بوونی بزوتنەوەی دۆزینەوەی بازارەوە لەئەوروپادا، ئەم چەمکە فراوانتر دەرکەوت و دەوڵەتان زیاتر هەوڵیان بۆ دا، هەر ئەمەشە وا دەکات لەرەخنەگری گەورەی ئەمریکی (نعوم چۆمسکی) بڵێت: بەردەوام شەرو بازرگانی دوو شتی پێکەوە گرێدراون، هیچیان بێ ئەوی دی نابێت. هەر ئەمەشە وادەکات زۆربەی دەوڵەتان هەستن بە ئیمزاکردنی چەندین پەیماننامەی بازرگانی لەپێناو هەڵنەگیرساندنی شەردا، بۆیەش دەکرێت بڵێین سەردەمی شەری ساردیش هیچی کەم نەبوو لەشەری چەک لەپێناو بەرژەوەندیدا، دواتر بازرگانی کارێکی حەتمی بوو، بەنموونە سەیری باری بازرگانی دەوڵەتی کوبای دراوسێی ئەمریکا بکەین لەگەڵ ئەمریکادا پێش ساڵی ١٩٦٠، دەبینین زیاد لە ٨٠٪ی بازرگانی و هاوردەکانی لەئەمریکاوە بووە، بەڵام هەمان دەوڵەت دوای سورانەوەی بەرژەوەندیەکانی دەبینین ٩٠٪ی زیاتر بازرگانییەکانی لەگەڵ یەکێتی سۆڤیەتدا دەبێت و ئامادەشە، شەری لەپێناودا بکات. فیدڵ کاسترۆ پێیان دەڵێت شەرمان شەرە لەپێناو شەرەفدا، کێ دەیەوێت بەشەرەف بێت، دەبێت شەر بکات.

٤. شەر بۆ بەرگری:

مەرج نییە شەر بەردەوام لەپێناو دەسەڵاتو بەرژەوەندی و بازارو رەگەزپەرستیدا بێت، بەڵکو دەگونجێت شەر لەهەمان کاتدا بۆ پاراستنی خۆتو پارێزگاری بێت، بۆیە ئەوە دەزانین کەزۆربەی شەرەکانی جیهان لەپێناو بەرگری کردن بووە لەخود یان نەتەوە یان عەشیرەت و خێڵ.

لەسەردەمەکانی کۆندا، عەشیرەت رێگەی نەدەدا کەس هێرش بکاتە سەر، بۆیە لەپێناوی پاراستنی عەشیرەتدا ئامادەبوون شەر هەڵگیرسێنن، بەهەمان شێوەش لەسەردەمی سەرهەڵدانی دەوڵەتیشدا ئەمە دووبارە دەبێتەوەو دەوڵەتان دەیانەوێت بەرگری لەخۆیان بکەن، دواتریش نەتەوە ژێر دەستەکان لەدروست کردنی بزووتنەوە رزگاریخوازەکاندا خۆیان دەبیننەوەو شەر دەکەن لەپێناو ئازادیدا. بۆیە شەر بەردەوام دوولایەنە نییە، لایەنێکیان دەیەوێت هێرش بکات و ئەمیان هەڵگیرسێنەری شەرەو دەیەوێت داگیرکەر بێت، ئەوانی دە بخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە. دووەمیشیان، لایەنی بەرگرییە، کەهەوڵی رێگرتن دەدات لەشەر، دەیەوێت پارێزگاری لەخۆی بکات یان شەرە بۆ ئازادی، ئەمیان بەزۆری لای نەتەوە ژێر دەستەکان دەبێت. وەکو ئەوەی گەلی کورد چەندین ساڵ شەری لەپێناوی ئازاد بوونیدا هەڵگیرساند، ئەمیان هەڵگری مانایەکی مرۆڤایەتییە لەپێناو رزگار بوون لە نامرۆڤایەتی و درندایەتی.

٥. شەر بۆ مافەکانی مرۆڤ:

لەدوای سەرهەڵدانی چەمکی مافی مرۆڤ، وەکو چەمکێکی پەیوەندیدار بەهەموومانەوە، توانیویەتی لایەنگیرییەکی زۆر لای چ تاکەکان و چ دەوڵەتان پەیدا بکات. ئەوەش روونە سەرهەڵدانی چەمکی مافی مرۆڤ لەئەنجامی دروست بوونی هەیرانەکانی مافی مرۆڤ، پێشێلکارییەکانی دژ بەمافی مرۆڤ، لەجیهاندا سەری هەڵداوەو هاتۆتە بوون. چەندین رێکخراویش لەسەردەمی گۆرانکارییە نوێیەکاندا بوونیان هەیەو لەهەوڵی ناساندنی مافی مرۆڤدان. بەرگریشی لێدەکەن و دیانەوێت کەس دەست درێژیان نەکاتە سەر، تا وای لێهات لەئەنجامی شەرەوە مافەکانی مرۆڤ بوون بە مافێکی جیهانی و هەموومان پێیان ئاشنایین. بۆیە دەست درێژی کردنە سەریان، دەست درێژی کردنە بۆ سەر مرۆڤایەتی. دەبێت هەموانیش بەرگری لێبکەین. ئەمەش وایکردووە چەندین شەر لەجیهانی ئەمرۆماندا لەپێناو پاراستنی مافەکانی مرۆڤدا سەریانهەڵداوە، هەموو ئەو شەرانەش دژی تیرۆری جیهانییە، کەدواتر هەرەشە لەژیانی هەموومان دەکات، بۆیە شەری ئەمریکا شەرە لەپێناو پاراستنی مافی مرۆڤدا، چی ئەوەی لەئەفغانستان کرا دژی گەورە تیرۆریستان و مرۆڤ کوژان یان لەعێراق دژی دیکتاتۆری گەورەی جیهانی، هەوڵێکە بۆ پاراستنی مافی مرۆڤ و تازەگەریشە لەیاسای گشتی نێو دەوڵەتیدا، کە تێک شکانی پرەنسیپی دەست تێوەرنەدانی کاروباری ناوخۆیی دەوڵەتانە.

بەڵکو ئێستا دەستێوەردانی دەوڵەتان لەپێناو پاراستنی مافی مرۆڤدایە لەجیهاندا، بۆ شەرعیەتدان بەکاری شەر لەجیهاندا، ئەوەی ئەم شەرە جیا دەکاتەوە لەشەرەکانی تر، لێرەدا کەمتر بەرژەوەندی خۆیی بوونی هەیە، بەڵکو بەرژەوەندییەکان بەرژەوەندییەکی جیهانین. بەرژەوەندی جیهانیش دەبێت هەموومان پارێزگاری لێ بکەین. هەرچەندە من نامەوێت قسە لەسەر دروستی شەری ئەمریکا دژ بەعێراق و بەئەفغانستان بکەم، بەڵام دەمەوێت جیاوازی نێوان ئەم شەرەو شەرەکانی تر بەدەر بخەم، هەرچۆنێک بێت هەموو ئەو شتانەی کە باسمان کرد بەکورتی، جگەلەوەی هۆکارێک بۆ هەڵگیرساندنی شەر لەجیهاندا لەهەمان کاتیشدا ئامانجێکن کەلەرێگایانەوە هەڵگیرسێنەری شەر دەیەوێت لەرێگای شەرەوە پێیان بگات.

سەرچاوەکان:
١.الحقوق الانسان بین النظریه و التطبیق، د. کامران صالحی، مؤسسه الموکریان للطبع و النشر، اربیل.
٢.د. عبدالحسین الشعبان، حقوق الانسان فی الاسلام، مؤسسه الموکریان للطبع و النشر، اربیل.
٣.کۆڵن ولسون. سقوگ الحضارات.
٤.د. ضاری خلیل محمود. قانون العقوبات، قسم العام، بغداد.
٥.البحث فی الانترنت تحت عنوان (تنوع البشری).
٦.٥٠١ سنة الغزو المستمر. نعوم جومسکی.
٧.سیاسة الحکم، اوستن رونی.
٨.سیاسیة القوة. غسان العری.
٩.تاریخ السیای لدوله الحدیثة. محمد احمد الشملی.
١٠.الحرکات الثوریة السیاسیة، د. محی الدین توفیق و الاخرون.■

ڕۆشنتر لە خامۆشی

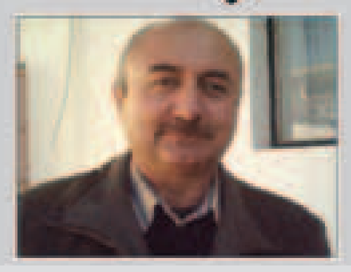

عەبدوڵڵا تاهیر بەرزنجی

□ کێشەی کتێبو سنعاتی کتێبو شوناسی ئێستایو مەترسی ئینتەرنێت بۆ سەر بوونی ئێستای چەندین جار لەکۆرو تەلەفزیۆنو رۆژنامەدا، وەک کێشەیەکی گرنگ وروژاوەو قسەی لەسەر کراوەو وتاری لەسەر نووسراوە. بەڵام بەرادەی لای وڵاتە پێشکەوتووەکان نا، ئەوانەی کەئەزموونی چاکو دەوڵەمەندیان لەبواری چاپو داهێنانی بواری کتێبدا هەیە. ئەبوایە میللەتانی ئەم وڵاتە دواکەوتوانەی ئەم ناوچەیە زیاتر باسی کتێبو کێشەی کتێبیان بکردایە زیاتر لەو وڵاتە ئەزموندارە پێشکەوتوانە.

چەند مانگێک پێش ئێستا گۆڤارێکی چاکی لای خۆمان بابەتی کتێبی وروژانو چەند پرسیارێکی ئاراستە کردم بەداخەوە فریای ئەوە نەکەوتم وەڵامەکان بدەمەوەو بیانگەیەنم. بەڵام وروژانی ئەو بابەتەم بەکارێکی باش زانی.

ئایە کتێب لای ئێمە چۆنچۆنی هاتووە؟ خوێندنەوەی کتێب بەهۆی کۆمەڵێک گرفتەوە کەمو کەمتر بۆتەوە؟ ئینتەرنێت هەرەشە لەئێستاو ئایندەی کتێب دەکات. ئەمانە پرسیاری رۆژنو ئێمەیش لەگەڵ دەستکورتیماندا لەبوارەکەدا دەکرێ باسی بکەین.

من دەڵێم خوێندنەوەی کتێب لای ئێمە ئەوەندە بەهێز نەبووە تا کەمتر بێتەوە. ئەمە بۆ رۆژئاوا دەوترێ کەخاوەنی رەسیدێکی گەورەیە لەکتێبداو خوێنەرێکی زۆری هەیەو ئێستا ئامێری پێشکەوتوی جۆراوجۆر دروستدەکات، دەکرێ وەرچەرخانێک رووبدات بەڵام بۆ کورد نە ئەوەندە کتێبخانەی دەوڵەمەندەو نە ئەوەندەیش ئامێری نوێ لەناویا بڵاوبۆتەوە.

لەسەدا چەندی میللەتی کورد دەخوێنێتەوە؟ یا ئامێری نوێی بواری خوێندنەوەو نووسین بەکاردەهێنن؟ ئەتوانین بڵێین لای ئێمە نەوەیەک پەیدا دەبێت بێ پێشینەیەک لەخوێندنەوەی کتێبداو یەکسەر دێتە سەر ئینتەرنێت.. ئەمەیە کێشەی گەورە..

ئێمە رۆشنبیرو نووسەرو ئەدیبانمان خوێندویانەتەوە بەڵام ئەوانیشی بەرادەی پێویست نا، کەمیان بۆی سوتاون.. با جیاوازییەک بکەین لەنێوان هەردوو وشەی خوێنەوارو خوێنەردار، ئەگەرچی جیاوازییەکی ئەوتۆ لەنێوان شێوەو جۆری پیتەکانیان یا سەرچاوەو کرداریاندا نییە بەڵام من لێرەدا بەئیجتیهادو بۆ کارئاسانی (خوێنەوار) دائەنێم یا بەکاردەهێنم بۆ ئەو کەسەی ئەلف و بێ فێر بووەو دەتوانێت بخوێنێت و بنوسێتو لەبوارێکدا خوێندویەتیو شت فێر بووە، خوێنەریش بۆ ئەو کەسە بەکاردەهێنم کەخوێندنەوە بووە بەخەم لەلای، بە بەردەوامی دەخوێنێتەوە، بەدوای کتێبدا دەچێت و لێی دانابڕێت.

جا لێرەوە دەڵێم خوێنەوارمان زۆرە، بەڵام خوێنەرمان کەمە. پاشان دەبێت جیاوازی لەنێوان رۆشنبیریی کتێبو تەلەفزیۆنو سینەماو ئینتەرنێتا بکەین، هەریەکە لەمانە تایبەتمەندیی خۆیان هەیە. رۆشنبیریی تەلەفزیۆن نابێت بەرۆشنبیریی ناو کتێب. راستە رۆشنبیریی تەلەفزیۆن بەخێراو بەئاسانی دەگاتە هەموو ماڵێک بەڵام رۆشنبیرییەکی تەنکە، سوکەڵەیە، زوو گوزەرە. چوارچێوەدارە. بەڵام رۆشنبیریی ناو کتێب قووڵە وردبوونەوەو تێرامانی دەوێت.. رۆشنبیریی وێنە، واتا رۆشنبیریی تەلەفزیۆنو کۆمپیوتەرو ئینتەرنێت جێگای ناگرنەوە. بەبۆچوونی من ئینتەرنێت جیهانی کتێب دەوڵەمەندتر دەکات کارئاسانی بۆ دەکات تا بگاتە ئەوپەڕی دنیا، چوار وتار کۆدەکەیتەوەو دەیخەیتە سەر ئینتەرنێت یا کتێبێک یا گۆڤارێک یا رۆژنامەیەک. ئینتەرنێت دەبێت بەوەسیلەیەک بۆ گەیاندن. دەزگایەک یا خانەیەکی بڵاوکردنەوە کە کتێبێک چاپدەکاتو دەیخاتە ئینتەرنێتەوە بۆ ئەو مەبەستەیە کەبگات، خوێنەر سودی لێببینێت. هەر کتێبەکەیەو لەمسەرەوە دەخرێتە ئینتەرنێتەوەو لەوسەرەوە کەدەگات رایدەکێشێتو دەیکەیتەوە بەکتێبو کۆیدەکەیتەوە. رۆشنبیریی وێنە سوود بەئەدەب دەگەیەنێت کەرەستەو تەکنیی دەوڵەمەند دەکات بەتایبەتی لەلایەنی مەودای وێنەییەوە، بۆ نموونە، ئەمرۆ ئەوەندەی لەشیعردا چاوو هێزی بینینو ئامادەیی کاغەز دەور دەبینن، ئەوەندە هەستی بیستن دەور نابینێت. کەرادیۆ دروستکراوەو هاتوتە دی سوودی بەشیعر گەیاندوە لەوەدا کەبوە بەپاڵپشت بۆ بەهێزکردنی گوێگرتنو ئیلقای شاعیر، بەڵام ئینتەرنێتو کۆمپیوتەرەکە بۆ پتەوکردنی پەیوەندی نێوان چاوو سەر کاغەزە، واتە هیچیان جێگای کتێب ناگرنەوە بەڵکو دەبن بەوەسیلەیەک بۆ فراوانکردنی شێوازی بڵاوبونەوەو گەیاندنی.

ئەمانە هەموو سەر بەرەگەزێکن یەکتر دەوڵەمەند دەکەن بەڵام یەکتر ناسڕنەوە. رۆمانو چیرۆک هاتوون، شیعریان نەسڕیوەتەوە، سینەما شانۆی نەفەوتاندووە، فیدیۆ تەلەفزیۆنی لەناو نەداوە. لەهەندێک رووەوە ئینتەرنێت کاردەکاتە سەر کتێب لەهەندێک رووی تریشەوە دەبێت بەخزمەتکارو دەوڵەمەندی دەکات.■

وەرگێڕانی (ریفۆرم)و هیوای ریفۆرم لەکوردستاندا

هەڵسەنگاندنی لاپەرە

□ (ریفۆرم) کتێبێکی دیکەی زنجیرەی (٦٠) کتێبی مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتیەکانە، کە لەنوسینی (سارا فلۆوەرز)و وەرگێڕانی (ئەبوبەکر خۆشناو)ە. (١٤) ناونیشان لەدووتوێی کتێبەکەدا هەیە. لەسەدەی چواردەهەمەوە هەتا سەدەی حەڤدەهەم، روداوەکان لەباسگەلی کتێبەکەدا، هەڵدەسەنگێندرێ.

سەدەی ریفۆرم لەرۆژئاوادا، سەدەیەکی پڕ لەروداوی ئایینی پێ ئاڵۆزو هەستیارو چارەنوسسازیشە. ئەم سەدەیە، بومەلەرزەی ئاڵوگۆڕی گەورەکانە. لەپێشەوەدا، ئاڵوگۆڕی ریشەیی تێگەیشتن لەئایینو داشۆرینی ئەو ئارایشتانەی دادەپۆشرا.

لەم کتێبەدا، کە ئەبوبەکر خۆشناو لەهەڵبژاردنیدا، وریایی بەکارهێناوەو لەشێوازی وەرگێڕانیشدا، هەوڵی داوە بەزمانێکی پاراو بیگەیەنێتە خوێنەر، دوای خوێندنەوەی (هەڵبەتە بەوردی) خوێنەری وشیار دەگاتە ئەو باوەڕە کە ئایینو دەسەڵاتی ئایینی، لەسەرەتاوە سەختە پیایاندا هەڵشاخێت. بەڵام کاتێک بزوتنەوەیەکی مێژووکردی، هەڵقوڵاوی پێویستیە کۆمەڵایەتیەکانی نوێخوازی، رووبەڕوویان دەبێتەوە، لەسەرەتاوە لەباری سایکۆلۆژیەوە سەختە رەخنە لەئایینو بنچینەکانی بگری. پاشان، دەسەڵاتدارانی ئایینی هەرچیەکیان پێبکرێ درێغی ناکەن بۆ تۆقاندنو ترساندنی ئەو پێشەنگانەی ئامبازی ئایین دەبنەوە. بەڵام، بەرەبەرە، دەردەکەوێ بەگژاچوونی خورافاتو هەژمونگەری تۆتالیتاری ئایینی، لەباری سایکۆلۆژییەوە، نەک سەخت نییە، بەڵکو ئارامبەخشیشە. لەبەرامبەر دەسەڵاتیشدا، هەڵوێستێکی جوامێرانەیەکە سەرەنجام نەک خزمەتی گەلەکەی خۆت دەکەیت، بەڵکو کاتێک دەتوانیت دەسەڵاتدارانی ستەمکاری ئایین ببەزێنیت، بەوکارە، خزمەتی مرۆڤایەتیش دەکەیت. هەربۆیە ئێستا، رۆژئاوا لەوپەڕی پێشکەوتندایەو مرۆڤایەتیش، قەرزاری تێکۆشەرانی بزوتنەوەی ریفۆرمن.

لەم کتێبەدا دەردەکەوێ کە ریفۆرم.. ژانی مێژووی کۆمەڵو مرۆڤایەتی دەیخوڵقێنێ. نەک کێشمەکێشی لاوەکی. کاتێکیش ژانی مێژوو پرۆسەیەک

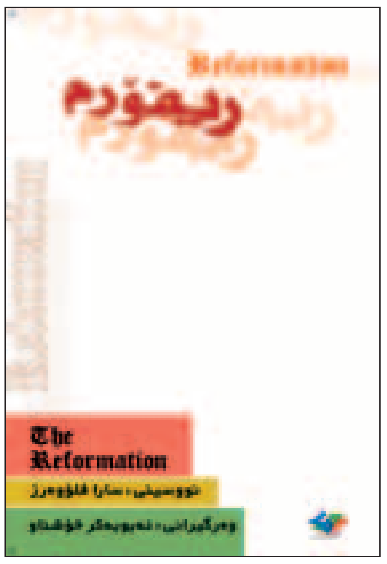

دەخولقێنێ، ئیدی ئەو پرۆسەیە مەیدانی خەبات دەڕەخسێنێو قارەمانو ئەندێشمەندی هەڵکەوتوو دەهێنێتەگۆڕێ. ریفۆرمیستەکانی رۆژئاوا، لەپیاوە ئایینیەکانەوە بۆ نوسەرو ئەندێشمەندو روناکبیرانی سەردەمەکە، دوای پلەوپایە نەکەوتن، بەڵکو بەڕاستی فەلسەفەی ریفۆرمیان داهێناو زۆریشیان لەسەر ریفۆرم، دوچاری کوشتن، راوەدوونان، سوتاندنو زیندانی کران. بەڵام هەتا سەرکەوتن، وازیان نەهێنا.

لەم کتێبەدا، خوێنەری کوردیش وردتر دەزانێ کە (مارتن لۆسەر) یەکەمین ئاڵاهەڵگری ریفۆرم نەبوو. بەڵکو کەسێکی وەکو (جۆن ویکلیف-١٣٣٠-١٣٨٤)کە مامۆستای زانکۆی (ئۆکسفۆرد)ی ئینگلستان بوو، ئەم کەڵەپیاوە رچەشکێنەو دەوروبەری (١٢٠) ساڵ پێش لۆسەر، ئەم ئاڵای ریفۆرمی بەرزکردەوەو رادیکاڵانە دژی پاپاو قەشەکان بەیاننامەی دەرکردووەو لەبەشێکی قسەکانیدا، لەوپەڕی دەسەڵاتی کڵێسەدا، دەڵێ: کڵێسای رۆما کەنیسەی شەیتانەو پاپا جێگرەوەی مەسیحو هاوەڵەکانی نییە. ئەو قسانە بۆ شەش سەدە لەمەوبەر، زۆر ئازایانەیەو دەشێ بکرێتە سەر مەشقی چۆنیەتی خەباتی ئەمرۆ دژی دەسەڵاتو هەژموونی ئایینیو مەزهەبەکان. بەڵکو هەقوایە زۆر باشتریش ئەم کارانە بکرێن.

ئەوهەوڵانەکە پاشان لۆسەر جڵەوەکەی گرتەدەستو ئەو پەیامە (٩٥) بابەتەی پێشکەش کرد، نەک وەرچەرخانی گەورە بۆ جیهانبینی ئایین، بەڵکو لەباری زمانو زمانەوانیشەوە، لۆسەر کەکتێبی پیرۆزی بەفۆرمێکی جوان وەرگێرا، کاریگەری زۆری بۆ یەکخستنی شێوە زارەکانی زمانی ئەڵمانیا هەبوو. هەروا (شا جیمس)یش کە کتێبی پیرۆزی بەو فۆرمو شێوەیەی خۆی وەرگێرایە سەر زمانی ئینگلیزی، چوار سەدە کاریگەرییان لەسەر زمانەکە هەبوو.

ئەم شۆرشە کەناونراوە (ریفۆرم) درێژەی کێشا هەتا گەیشتە رینسانسو شۆڕشی پیشەسازیو دیموکراسی.. روخساری مرۆڤایەتیان گۆڕی. بناغەی ژیانی نوێی مرۆڤایەتی (٦٠٠) ساڵ لەمەوبەر دانا، هەر بەراستیش کوردەواری پێویستی بەریفۆرمو راچڵەکاندنی پیاوانی دەسەڵاتدارو قۆرغخوازی ئایینە. هەتا ئێمەش بتوانین ئەوانەی بازرگانی بەئایینو مەزهەبەکانەوە دەکەن، لەکۆڵ گەلیان بکەینەوەو ئایین ببێتە خەموپەژارەی تاک.. ژیانیش بخرێتە سەر شارێبازی خودی ژیان.. کە دیموکراسیو ئازادیو ئازادی ویژدانە.. سوپاسیش بۆ ئەبوبەکر خۆشناو، ئەرکی وەرگێڕانی ریفۆرمی کێشاوە.■

بەئیسلامی بوونی عێراق؟!

سەردار ئیسماعیل

□ هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەی عێراق، بە زۆربەی پێوانەکان سەرکەوتوو بوو، چ لەئاستی ژمارەی بەشداری خەڵکو چ لەرووی ئەمنییەوە کە ئەو هەموو هەڕەشە تیرۆریستییە لەئارادا بوو، چ لەرووی تەکنیکو رێو شوێنی بەڕێوەچوونی. بەم پێیە دەتوانین بڵێین ئێمە لەبەردەم پرۆسەیەکدان کەلەمێژووی زیاتر لە هەشتاساڵەی دەوڵەتی عێراقیدا بێ وێنەیە، بگرە ئەگەر لایەنەکانی ئازادیو زۆری لیستی بەشدار بوو فەزا گشتییەکەی سەیری بکەین، دەتوانین بڵێین لەناوچەکەشدا کەم وێنەیە، بەتایبەتی بۆ ئێمەی کورد کەیەکەمین جارە دەرفەتی ئەوەمان بۆدەرەخسێ لەرێگای پرۆسەیەکی دیموکراسیەوە بەشداری بکەین لەدارشتنەوەی نەخشەی سیاسی دەوڵەتێکی ناوچەکە، کەمێژوومان تیایدا چەوساندنەوەو تراژیدیایە. بۆیە هەڵە نییە ئەگەر بڵێین ئەم هەڵبژاردنە لەگەڵ هەمووکەموکوریە جۆراوجۆرەکانی، لەگەڵ هەمووئەو پلانە شەرانگێزیانەی دژی ئەنجامدرا، دواجار سەرکەوتووبوو. بەڵام پرسیاری سەرەکیو گرنگ بۆ داهاتووی عێراق ئەوە نییە، بەڵکو ئەوەیە کە شوناسی دەوڵەتی عێراق کە لەرێگای ئەم هەڵبژاردنەو لەسۆنگەی دانانی دەستورەوە دیاری دەکرێ، چی دەبێ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق، چ شوناسێک هەڵدەبژێرێو چ ناوو مانایەک دەبەخشێتەوە عێراق؟ ئەو عێراقەی لەدوایروخانی رژێمی دیکتاتۆریو کۆتایی هێنان بەمێژوویەکی خوێناوی دیکتاتۆری، بێ شوناسیو بێ ناسنامەیەکی سیاسی دیاریکراو مایەوە. هەرچەندە لەرووی تیۆریو لەراستیدا تەنها دیموکراسیو فیدرالیەت دەتوانێ کۆی کێشە مێژوویيو هەنوکەییەکانی چارەسەر بکا. بەلای منەوە ئەگەری مەترسیدار لەم بوارەو تا ئەندازەیەکیش لەئارادا بوو، بەئیسلامیکردنی دەوڵەتی عێراقیە، گەرانەوەیە بۆ شوناسێکی کۆنی مێژوویی، کەتێیدا چەمکەکانی هاولاتی بوونو مافی ژنانو دیموکراسیو فیدرالیەتو ئازادی، دەکەونە بەردەم مەترسی جدیەوە. کەهیچ کەمتر نییە لەرابردووی بەعسیبەرلەهەموو شتێکدالەبەردەم چەمکی (بەئیسلامی بوون)دا، چەندین گرفتی لەئارادایە، گرفت گەلێکی لەجۆری (بەکام ماناو مەزهەبی ئسلامی؟ بۆچی ئیسلامی؟ چونکە لە سۆنگەی ئەم شوناسەوە کێشە نەتەوەیيو مەزهەبیەکانی عێراق روولەچارەسەر دەبێت؟ فەزاو بوارەکانی ئازادیو دروست بوونی کۆمەڵی مەدەنی کەلەدوای روخانی رژێمەوە لە عێراقی عەرەبیدا سەری

جەنگی رزگاری عێراق کەلە دەرەوەهاتووە، ناگا بە ئامانجە گەشەکانی، ئەگەر خودی عێراقیەکان، لەناوخۆدا سەرکەوتوو نەبن لەسەرخستنی عەلمانیەتو کۆتایی هێنان بەهەموو پاشماوە سیاسیو ئابووریو کۆمەڵایەتیەکانی بەعس

هەڵداوە، بەرەوکوێ دەچن؟)، ئەمانەو دەیان پرسیاری تر، لەلایەک ئاماژەی بەهێزن بۆ قەیراناوی ئەم داخوازییە کۆنخوازییەو لەلایەکی تریش بەڵگەی بەهێزی سەرنەکەوتنو بگرە ماڵوێرانی ئەم هەنگاوەن، ئەگەر سەرکەوتوو بێت. راستە رەنگە لەرووی سیاسیەوە ئەم هەنگاوە قورسو بگرە نەبونەکراو بێت، بەتایبەت لەگەڵ هەبوونی تێزەکانی هاوپەیمانانو لەسەروی هەمووشیانەوە ئەمریکای دوای (١١)ی سیپتەمبەرو گۆرانی ریشەیی لەسیاسەتی نێو دەوڵەتیو ناوچەکەش، ئەوە هاوشانی هەبوونی چەندین هێزی سیاسیو کۆمەڵایەتی پێشکەوتوخواز لەناو پێکهاتە جیاجیاکانی کۆمەڵگای عێراقیدا، جگەلە راگەیاندنی ئەوەی کەمەرجەعی گەورەی شیعە (سیستانی) داوای نەکردووە شەریعەتی ئیسلامی تاکە سەرچاوەی دەستوری عێراقی بێت لە وەڵام بەو بەیاننامەی بەناوی مەکتەبەکەی ئەوەوە دەرکرابوو، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا ناکرێ ئەوە نا دیدە بکرێ کەبەئیسلامی کردن داخوازی چەندین رەوتی سیاسییە لەناوخۆی عێراقداو بێ پشتیوانیش نییە لەلایەن هەندێ دەوڵەتی ئیقلیمی.

بەبێ رەچاوکردنی ئەو مەترسیە، هەم ناتوانین هەنگاوی جدیو گەورە بنێین بۆ ئاییندەی گەشی عێراقو کورد بەتایبەتی تیایداو، هەمیش تێنەگەیشتنی گەورەی ئەو مەترسیەیە، زۆر زۆر خەتەرناکەی لەحاڵەتێکدا سەر بگرێ. بگرە پرۆسەی ئازادی راستەقینەی عێراق، پەیوەستە بە سەرکەوتن لەم جەنگەدا. جەنگی رزگاری عێراق کەلە دەرەوەهاتووە، ناگا بە ئامانجە گەشەکانی، ئەگەر خودی عێراقیەکان، لەناوخۆدا سەرکەوتوو نەبن لەسەرخستنی عەلمانیەتو کۆتایی هێنان بەهەموو پاشماوە سیاسیو ئابووریوکۆمەڵایەتیەکانی بەعس.

بۆ کورد ئەم مەترسییە تۆخترو مانای تر وەردەگرێ، مەترسی ئەم داخوازییەو ئەم ئەگەرە بۆ ئێمەی کورد تەنها لەگۆشە نیگای لەبەین بوونی دیموکراسیو کۆمەڵی مەدەنیو ئازادیەکاندا نییە، بەڵکو بەر لەوانە لە بەئەنجام نەگەیشتنی داخوازییە رەواکانی گەلەکەماندایەو لەوەدایە، کەمێژووی تراژیدیو پڕ لەکوشتاری ئێمە لەعێراقدا، بەفۆرمێکی ترو رەنگە دڕندانە تریش دووبارە ببێتەوە.

بەتایبەتی تر کەئەو راستیەمان بیر خۆمان هێنایەوە کەیەکەمین قۆناغەکانی تەعریبو بەردی بناغەی ئەم پرۆسە سیاسیە ئابووریە دوژمنکاریانەی عەرەب بۆ سەر کوردستانو گەلی کورد، بەناوی ئیسلامو لەژێر پەردەی ئایینی ئیسلام ئەنجام دراوە. بۆیە هەر پشتیوانیو هاو ئاهەنگییەک لەگەڵ بە ئیسلام بوونی دەوڵەتی عێراقی، گێرانەوەی تەعریبە لەپەنجەرەوە، پاش ئەوی بەخەباتی خوێناوی لەدەرگاوە دەرمان کرد. ئەوە جیا لەوەی کە ئەم کارە تێکدانیپرۆسەی مێژووی کۆمەڵایەتی گەشەکردنی کۆمەڵی عێراقییە بەرەو داهاتوویەکی ئاسوودە. چونکە لەدۆخی ئیسلامی بووندا چەمکەکانی (ئیمانو کوفر) پۆلێنی کۆمەڵگا دەکەنەوەو سنوری سوور بۆ هاولاتیان دادەنێن، لەبری مافە مەدەنیو سەروەری یاساییو ئازادیو هاولاتیبوەن. دووبارە تائەوئەگەرە دوورتر بێت لەکۆمەڵگای عێراقی بەکوردو عەرەبو تورکمانو کلدۆ ئاشورییەوە، بەسوننەو شیعەو موسوڵمانو مەسیحیو هەموو ئایینو ئاینزاکانەوە، ئەگەری ئارامی کۆمەڵگای عێراقیو ئاسودەی بەهێز تر دەبێت، بەپێچەوانەشیەوە هەر راستە. ■

هەڵبژاردنی کەرکوکو شکستی بیری ناسیۆنالیستی عەرەبی

هەڵبەست

□ مێژووی ناسیۆنالیستی عەرەبی، مێژوویەکە بەبەردەوامی هەوڵی سرینەوەی شوناسو کلتورە جیاوازەکانی دەرەوەی خۆی داوە، ئەم دیدە لەعێراقی سەردەمی بەعسی هەڵوەشاوەدا، دەگاتە لوتکە. مێژووی بیری ناسیۆنالیستی عەرەبی لەعێراقدا هەمیشە لەسەر سرینەوەی کلتورو شوناسە جیاوازەکانی دەرەوەی خۆی کاری کردووەو لەو پێناوەشدا ئەم بیرە شۆڤێنییە کەوتە فراوانکردنی زیندانەکانو ئەشکەنجەو تۆقاندنو سیاسەتی بەعەرەبکردن لەناوچە

کوردنشینەکاندا، بێگومان کەرکوک یەکێکە لەو شارە کوردستانیانەی کە رژێمی هەڵوەشاوەی بەعس کەوتە تەعریب کردنو هەوڵدان بۆ سرینەوەی ئاسەواری کوردستانی بوونی کەئەوەش بەدەرکردنو ئەشکەنجەدانی کوردەکانو هێنانی عەرەب بۆ شارە کوردستانیەکان دەستی پێکرد، ئەم سیاسەتە ناسیۆنالیستییە شۆڤێنییەی بەعس لەگەڵ گۆرینی سیستمی نوێی جیهاندا کەوتە بەردەم مەترسیو لەگەڵ پرۆسەی ئازادی عێراقیشدا دەرکەوت کە هەزارەی سێیەم هەزارەی کۆتایی هێنانو شکستی بیری ناسیۆنالیستی عەرەبییەو چیدی ئەو بیرە لەگەڵ سیستمی سیاسی نوێی جیهاندا ناتوانێت بەردەوام بێت، رەنگە باشترین نمونەیەک بۆ شکستی بیری ناسیۆنالیستی عەرەبی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوک بێت، کەلیستی برایەتی زۆر ترین دەنگی بەدەستهێنا کەدیارە ئەو لیستەش بە ویستێکی کوردستانی دانراوە، ئەمە چەند نمونەیەکی زیندووە بۆ کوردستانی بوونی کەرکوک ئەوەندەش شکستی بیری شۆڤێنی ناسیۆنالیستی عەرەبی نمایش دەکات، چونکە ئەو بیرە ناسیۆنالیستە لەعێراقدا دڵنیا بوو لەوەی کە ئامانجەکانی خۆی بەدەست هێناوە، بەلام کاتێک ئەم شکستە دێتە ناو گۆرەپانی بیری ناسیۆنالیزمی عرەبیەوە، تێدەگەین کەبیری شۆڤێنی ناسیۆنالیستی عەرەبی لەعێراقدا، شکستی هێناو، دەکرێت بڵێین ئەم شکستە زۆربەی ئەو ولاتانەش دەگرێتەوە کەلە رۆژهەڵاتی ناوەراستدا تا ئێستا بیری شۆڤێنی ناسیۆنالیستی عەرەبی تیایدا باڵا دەستە. ■

تەعریبو هەڵبژاردن

فەرەیدون سدیق

□ یەکەمین ئاماژە لەتەعریبەوە، ئەوەیە دەکەوێتە دەرەوەی بازنەی دیموکراسیو هەڵبژاردن، بەپێچەوانەشەوە یەکەمین خاڵی دیموکراسی لەعێراقدا، دەبێ هەڵوەشاندنەوەی تەعریب و راگواستنو سیاسەتە زۆرەملێکانبێ.

ئەمە تا ئێرە لانی کەم لەرووی تیۆریەوەو لەئاستی زمانەوانیدا راستە، بەڵام پرسیارە جەوهەریەکە ئەوەیەکەئایا هەڵبژاردنەکانی عێراقوکوردستان لەدوا دەرئەنجامدا دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی تەعریبو رزگاربونی گەلانی عێراق بەتایبەت کورد لەم بەڵایە نەگریسە؟ بەشی هەرە گرنگی وەڵامی ئەو پرسیارە پەیوەستە بەداهاتووە، بەچۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ دەرئەنجامەکانی هەڵبژاردنو چۆنیەتی جێبەجێکردنی بڕگەی (٥٨)ی دەستوری کاتی عێراقو کۆی رەوتی سیاسیو شەپۆلی سیاسی لەعێراقی داهاتوودا، بەڵام ئەوەش رێگر نیە لەخوێندنەوەیەکی خێرای داهاتوی تەعریب لەسایەی بەئەنجام گەیاندنی پرۆسەی هەڵبژارن، ئەمەش بەلێکدانەوەی دەرکەوتەکانو دەرئەنجامەکانی ئەم هەڵبژاردنە، بۆ ئێمەی کورد گرنگترین ناوچەی جوگرافی کەتەعریب تێیدا خەست بۆتەوەو بۆ ئێمە بوە بەخاڵێکی ستراتیژی، کەرکوکەو ناوچەکانی دەروپشتیەتی، کە لەدوو لایەنەوە رووبەڕووی تەعریب بۆتەوە، لەلایەک بەدەرکردنی هاوڵاتیانی کوردی ئەم ناوچەیەو هێنانی عەرەب لەباشورو ناوەڕاستی عێراق بۆ ئەم شوێنە بەمەبەستی گۆڕینی دیمۆگرافیای ئەم ناوچانەو، لەلایەکی تریش بەعس، لەڕوی ئیداریەوە زۆربەی ناوچە کوردنشینەکانی لەکەرکوک دابڕیوەو لەبری ئەوە هەندێک ناوچەی عەرەبی خستۆتە سەر ئیدارەی پارێزگای کەرکوک. لەگەڵ ئەوەشدا کورد لەهەڵبژاردنەکانی ئەم دواییە لەکەرکوکدا، لەئەنجامی پیادەکردنی سیاسەتێکی ژیرانەو بەتایبەت لەلایەن خودی (مام جەلال)ەوە، توانی زۆرینەی کورسیەکانی ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوکی بۆ خۆیو تورکمانو عەرەبی رەسەنو کلدۆ ئاشوریەکان زامن بکا، کەهەر هەمویان کۆکن لەسەر کوردستانی بونی کەرکوکو پێویستی گەڕانەوەی بۆسەر هەرێمی کوردستان.

کەواتە سەرباری ئەو هەموو سیاسەتە شۆفێنیانەی بەعسو هەندێک لایەنی تری باشی رووخانی بەعسیش لەکەرکوک، وەسەرباری نەگەڕاندنەوەی ناوچە کوردیە دابڕاوەکان لەم پارێزگایە، کورد سەلماندی کەئەو هێشتا زۆرینەیە لەکەرکوک. ئەم دەسکەوتو راستییە گرنگەش نەدەهاتە دی ئەگەر هاوشانی سیاسەتە حەکیمەکانی (مام جەلال) و سەرکردایەتی سیاسی کورد بەگشتی، هەڵبژاردن ئەنجام نەدرایەو پرۆسەکە سەرکەوتو نەبوایە. ئەمەش ئێمە دەگەیەنێتە ئەو راستیەی کەکورد چەند رقی لەتەعریبەو دژایەتی دەکاو هەوڵدەدا هەڵبوەشێتەوە، ئەوەندەو بگرە زیاتریش دەبێ پێ لەسەر دیموکراسیەت لەعێراقو سەرکەوتنی دابگرن.

ئەو هەڵبژادرنە لانی کەم لەکەرکوکدا بۆ ئێمەی کوردی سەلماند کەرێگای کۆتایی هێنان بەتەعریبو گەڕاندنەوەی ئاوارەکان، دیموکراسیو هەڵبژاردنە. کەواتە وەستانەوەو دژایەتی کردنی هەڵبژاردنیش بۆ ئێمەی کورد، مانای پشتیوانی تەعریب دەگەیەنێ.

بۆیە بەبڕوای من لەمەودوا رێگای تەکنیکی راستەقینەی تەعریب دیموکراسیو هەڵبژاردنە. ■

کوردی سەلماند کەرێگای کۆتایی هێنان بەتەعریبو گەڕاندنەوەی ئاوارەکان، دیموکراسیو هەڵبژاردنە. کەواتە وەستانەوەو دژایەتی کردن

پێداچونەوەی حزبە ئیسلامیەکانی کوردستان

□ دینی ئیسلام جێگای خۆشی کردۆتەوە لەناو گەلی کورددا. پابەندی تەواوی بەئەرکەکانی ئیسلامەوە هەیە. زۆر بەجدیو بێ دوو دڵی جێبەجێیان دەکات بێ ئەوەی بیر لەهەندێ کاریگەری نەگەتیڤ بکاتەوە دینی ئیسلام لەبەرژەوەندی مافی گەلی کورد نییە.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ مافی مرۆڤایەتی پاراستوە هەمووکات دژی ئەو کەسو لایەنانەن کەئیسلام لەکەدار دەکەن کاری ناشیرینو تیرۆرو رەشەکوژی ئەنجام دەدەن بەناوی ئیسلامەوە لەئەنجامی دەنگدانی رۆژی ٣٠/کانونی دووەم دا ئەبێت ئەو کوردانەی لەحزبە ئیسلامیەکان کاردەکەنو ئەو حزبە پەیڕەوەکەی بەباش دەزانن پەیوەندیان بەو ناوەوە هەیە بەمەبەستی پاراستنی ئیسلام.

ئەبێت پێداچونەوەیەک بۆ خۆیان بکەن ئەو جیاوازیەی لەبەینی حزبە ئیسلامیەکان حزبە نەتەوەییە عەلمانیەکاندا هەیە. باشترین بەڵگەیە بۆ زۆرینەی گەلی کورد کەشان بەشانی دینی ئیسلام پەیڕەوی مافی نەتەوەیی خۆیان دەپارێزن بەڕاستی جیاوازی رێژەیی بەینی دەنگدەران سەنگی مەحەکە بۆ راستی ئەم باسە، دیارە رێگەدان بەزۆری فراوانی لایەنە کاندیدەکان بۆ هەڵبژاردن سیمای مەدەنیەوت دیموکراتیەتە کەمافی مرۆڤ پارێزراوە و سەربەستە لەهەڵبژاردنی هەربیروباوەڕێک لەئەنجامی ئەم پرۆسەی هەڵبژاردنە مەزنەی وەک شۆڕشی ئەرخەوانی کەپەنجەی لەسەر پەلەپیتکەی تفەنگ کە لەسەرەتاو قۆناغەکانی شۆڕشەکانی گەلی کوردستان گواستەوە بۆ شۆڕشی ئەرخەوانی بەهەمان پەنجە بەرگری لەچەسپاندنی مافی نەتەوەیيو هەستی بونی خۆی ئەچەسپێنێو بڕواشی پێدەکات لەکۆتاییدا دەڵێت شکور بۆ خوا.

ئاوات جەلال

سەندیکای تەکنیکارانی ئەندازەیی کوردستان

٢٠٠٥/٢/١٦

گەر کوردەکان ئازاد نەبن، تەیب ئاردۆگانیش ئازاد نابێت

نوسینی: ئەحمەد ئاڵتان×

وەرگێرانی لەئینگلیزیەوە: فەیزوڵلا برایم خان

□ وا پێدەچێت تورکەکان زۆر بەزەحمەت لەو راستیە بگەن کەئەوان تاکە رەگەزی سەرگۆی زەوی نین و ئەو توانایەیان نییە کەبریار لەسەر شتەکان بدەن شانبەشانی بەرەو پێشچوونی ژیان.

تا ئەو کاتەی ئەوان بایەخ بەرابردووی نزیکی خۆیان نەدەن، ئەوا ئەوان بێ ئاگان لەوەی بەو بریارە یەک لەدوای یەکانەیان وڵات بەرەو کام ئاقار دەبەن. گەر ئەوان تەنها پێداچوونەوەیەک بکەن بۆ خوێندنەوەی ئەوەی لێرە وترا بەر لەدەستپێکردنی جەنگی باڵکان، رەنگە بتوانن زیاترو باشتر حاڵی بن لەوگوتە بۆش وبێ ناوەرۆکانەی دەیلێن چی بەسەر کۆمەڵگە دێنێ. هاوکات لەگەڵ دەسپێکی بەرەو پێشچوونی شتەکان بەشێوەیەک هەندێ لە بەرژەوەندی تورکیا بن، رووبەرووی کێشەی کەرکوک بووینەوە.

گەر بێتو ئاورێک لەمێژوو بدەینەوەو بەراووردێک لەنێوان شێوازی رەفتارەکانی زیۆس لەچیاکانی ئۆڵۆمپیا لەگەڵ بەرپرسانی ئەمرۆی وڵاتەکەمان بکەین، ئەوا، بۆمان روون دەبێتەوە کەزیۆس زۆر عاقڵانە ترو میانرەوانە تر بووە. بەشێوەیەکی روون و ئاشکرا ئێمە نامانەوێت لەو شوێنە حکومەتێکی کوردی دابمەزرێت، باشە بۆچی؟

بۆ وەلامی ئەم پرسیارە ژمارەیەک پاساو دەهێننەوەو دەڵێین ئێمە بەروونی پارێزگاری لەمافەکانی (خزم)ە تورکمانەکانی خۆمان دەکەین. ئایا سەرکردەکانمان هەرگیز لەخۆیان پرسیوە ئایا کۆمەڵگەی ئێمە لەسەر بنەمای (خزم)ایەتی دامەزراوە؟ گەر ئەوە مەسەلەکە بێت، ئەوا دەبێت دان بەوەدا بنێین ئێمە وڵاتێکین لەسەر پرەنسیپی (پەیمانی خوێن) دروست بووین و هەر کەسێک لەخوێنی تورک نەبێت بۆی نییە ببێتە هاوڵاتی. بەڵام گەر بێت و ئێمە بەجدی بروانینە دەستورمان، بۆمان دەردەکەوێت کەوا ئەوەی گرنگە بریتیە لە پرەنسیپی (هاوڵاتی بوون)، نەک (خزم بوون). ئایا گەر هاوڵاتی بوون شتێکی گرنگ بێت ئایا ئەو هەڵوێستەمان بەرامبەر ملیۆنەها لەهاوڵاتیانی کوردی خۆمان و (خزم)ەکانیان، لەباکوری عێراق چۆن لێکدەدرێتەوە؟

ئایا لایەنگیری کردنی (خزم)ەکانی هاوڵاتیانی تورک دژ بە (خزم)ەکانی هاوڵاتیانی کوردبەشێوەیەکی کراوەو راستەوخۆ هەوڵی دابەشکردنی کۆمەڵگەکەمان نادەین، لەکاتێکدا جۆرێک لەئەمرو فرمان ئاراستەی باکوری عێراق دەکەین؟

پاساوێکی تر بۆ هەڵوێستەکانیان کەلەروانگەی مێژووییەوە زۆر سەیرو نامۆیە، ئەویش بریتیە لەوەی کورد کۆنترۆڵی کەرکوک دەکات کەبەو نەوتەی لەو شارەدا هەیە دەبنە خاوەن سامانێکی زۆرو دەوڵەمەند دەبن، ئەوا دیاریشە گەر بێتو ئەوان دەوڵەمەند بن، وا لەکوردە (هەژار)ەکانمان دەکات، بچنە ریزی ئەوانەوە. گەر بێتو لەوێ دەوڵەتێکی کوردی دابمەزرێت، ئەوا دەتوانن ژیانێکی خۆشترو دەوڵەمەندتر پێشکەش بەهاوڵاتیانی ئێمە بکەن، زیاتر لەوەی ئەو وڵاتەی میراتگری ئیمپراتوریەتێکی شەش سەد ساڵەو خاوەن کۆمارێکی تەمەن هەشتا ساڵە، پێشکەش بەهاوڵاتیانی خۆی دەکات. گەروابێت ئەوا هیچمان پێ ناکرێت وکوردەکان روو دەکەنە ئەوێ.

گەر دەتانەوێ رێگە لە روودانی ئەو کارە بگرن، ئەوا بەو شێوەیە ناکرێت، رێگە لەدەوڵەمەند بوونی کوردەکانی عێراق بگرن، بەڵکو بەوە دەکرێت، هەندێ رێو شوێن بگرنە بەرکەتیایدا هاوڵاتیە کوردەکانی ئێوە لەباشوری خۆرهەڵات بتوانن بەشێوەیەک بژین، هاوجۆر بێت لەگەڵ ئەو شێوازەی هاوڵاتیانتان لەئەستەمبوڵدا دەژین.

ئەو عەقڵیەتەی کە دەڵێت (من خۆم ئەو توانایەم نییە، کەوا بکەم هاوڵاتیەکانم ژیانێکی یەکسانیان هەبێت، ناشتوانم رێگە بەهیچ کەسێک بدەم لەدەورویەری خۆم سەرکەوتن بەدەست بهێنێ)، دژی رێچکەی مێژووەو هیچ بەرهەمێکی نابێت.

گەر ئێوە ئەو توانایەتان هەبێت رێگە لەخۆشگوزەرانی دەوروبەری خۆتان بگرن، ئەوا دەبێت هاوڵاتیانی خۆتان هەمان جۆری ژیانیان هەبێت.

بەڵام پرسیاری بەلا ئامێزی راستەقینە ئەو پرسیارە نییە، بەڵکو پرسیاری بەلا ئامێزی راستەقینە بریتیەلەوەی خوارەوە:

گەر ئێوە دەتانەوێ لەرێگەی باکوری عێراقەوە، خۆرهەڵاتی ناوەراست رێکبخەنەوە بەقازانج و ویستی خۆتان، ئەو گوزارشتە نیشان بدەن و بخەنەروو کەوا ئێوە هەوڵی کۆنترۆڵ کردنی نەوتی کەرکوک دەدەن، ئایا جیهانی خۆرئاواو وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناوەراست چی دەڵێن؟ ئایا رێگەتان پێدەدەن؟ گەر بێتو رێگەتان پێنەدەن، ئایا توانای جەنگتان هەیە؟ ئایا ئەو توانایەتان هەیە، بەسەرکەوتوویی لێی دەربچن؟ ئایا ئەو جۆرە جەنگە چۆن کاریگەری دەخاتە سەر ئابووری و سەقامگیری سیاسیتان؟

من لەو باوەرەدا نیم هەلی سەرکەوتنی بۆ تورکیا تیادا بێت، گەر بێتو کوردەکان هەوڵی دەستێوەردانی باکوری عێراق بدات، دژ بەکوردەکان.

ئەوەی من دەتوانم لەئامانجی راستەقینەی ئەوکەسانە ببینم کەهەوڵی زلکردنی کێشەی کەرکوک دەدەن، بەشێوەیەکی راستەوخۆ ناگەرێتەوەو پەیوەست نییە بەگۆرانکاریەکانی باکوری عێراق، بەڵکو ئامانجی راستەقینەیان بۆ تورکیایە کەلە رێگەی ئەو جموجوڵە بێ هودەو لاوازەیان، رێکەوتنەکەیان لەگەڵ جیهان و بەتایبەتی لەگەڵ خۆرئاوا وون بکەن.

دیسانەوە تورکیا رووەو جەوهەری خۆی دەگەرێتەوە لە گرتنەبەری رێگەی دیموکراسی لا دەدات و گۆرانکاری سەرهەڵدەدەن و وا دەکات (رژێمە کاتیەکان) شوێنی دەسەڵاتی مەدەنی بگرنەوە.

زۆر ئاسانە لەو راستیە بگەین کە ئەوانەی دەیانەوێ پاشەکشە بکەن بۆ دواوەو چاویان لە هاتنە سەرکاری حکومەتی فاشستی ببێت لێرە، ئەوا مەسەلەی کوردو کەرکوک دەوروژێنن.

لەراستیدا، رەنگە ئەوان سبەی بچنە ئەمریکاو بەنهێنی رێکەوتن ئەنجام بدەن و بڵێن: (رێگەمان پێبدەن دەست بەسەر دەسەڵاتدا بگرین و دەتوانین باکوری عێراق لەبیر بکەین).

ئەوەی دەتوانین بەزەحمەت تێی بگەین، بریتیە لەو پەرۆشیەی رەجەب تەیب ئەردۆگانی سەرەک وەزیران کەلەرێگەی لێدوانی سەیرەوە پشتیوانی لەو خەڵکانە دەکات کە دەیانەوێ کۆتایی بەئیدارەکەی ئەو بهێنن و بەشێوەیەکی روون کۆتایی بەبوونی سیاسەتی ئەو بهێنن. سوور بوونی تورکیا لەسەر (رێگە بەکوردەکان کۆتایی بەتورکیا دێنێت و خۆشگوزەران بژین) لە ئەنجامیدا، کۆتایی بەتورکیا دێنێت نەک باکوری عێراق.

رووبەرووی زۆر خراپتر دەبینەوە، لەوەی ئێوە خەیاڵی لێدەکەنەوە. زۆر سەیرە کاتێک سەرەک وەزیران یارمەتی ئەو کەسانە دەدات کەدەیانەوێ لەرێگەی گەورەکردنی کێشەی کەرکوک بیروخێنن، گەر شتێکی واش رووبدات، ئەوا کەس نامێنێتەوە بەو روداوانە پێبکەنێت.

× ئەحمەد ئاڵتان: رۆژنامەنوسێکی تورکیایەو لێکۆڵەرەوەی سیاسیەو یەکێکە لەو رۆماننوسانەی رۆمانەکانی رەواجی هەیە. ئەم بابەتەی لە (گەزیتم نێت) بلاوکراوەتەوەو لە (کوردیش میدیا) ولات لەزگین وەرگێراوەتە سەر زمانی ئینگلیزی.■

"١٦" چەمکی بەهێزکردنی کۆمەڵایەتی

د. فیلیپ بارتل

و. لەفارسیەوە: عەتا سەقزی

□ پانتایی (بەتواناکردنی کۆمەڵایەتی)، لەراستیدا لەوە زیاترە کەئەندامانی کۆمەڵگا بەهۆی هەڵبژاردنی سیاسی و یاسایی بتوانن لەئاستی سیاسی نەتەوەیی تەداخول بکەن، کاتێک دەتوانین کۆمەڵگەیەک (بەتوانا) ناو بنێین کەئەندامانی خاوەنی توانای کارو بری لەخۆگریی (ظرفیة) پێویست، بۆ بەدواداچوونی ئامانجەکانی خۆیان بن..

ناوەرۆک و جەوهەری (بەتواناکردنی کۆمەڵایەتی)، بریتیەلە(چوارچێوەسازی)و(بەهێزکردنی)کۆمەڵگەو ئەندامانیەتی، لەتەواوی بەشە جیاجیاکانی ژیانی کۆمەڵایەتی.

ئەم کورتە باسە نیشاندەری ئەو ١٦ چەمکەن کەپتەوکردنیان سەقامگیر بوونی هەر کۆمەڵگەیەک بەشێوەیەکی بەرچاو بەهێز دەکات.

١.ئەویترخوازی:

ئاماژە بۆ ئەو واتایە دەکات کەئەندامانی کۆمەڵێک تا چەند دەتوانن بەرژەوەندی خۆیان بکەنە قوربانی بەرژەوەندی کۆمەڵگە. رەنگدانەوەی ئەم چەمکە لەپلەی لەخۆبردوویی، شانازی نەتەوەیی، هاوپشتی بەرامبەر، یەکگرتن، هاودڵی برایەتی بەدی دەکرێت. هەرچەند (ئەویترخوازی) لەناوکۆمەڵدا رۆبچێت. بری لەخۆگریی کۆمەڵگە بەرینترو قوڵتر دەبێت. (لەهەلومەرجێکیشدا کەتاکەکان، بنەماڵەکان و گروپەکان، بۆ بەرژەوەندی خۆیان بیانەوێت لە (بیت المال) کەڵک وەرگرن، بەهێزکردنی کۆمەڵایەتی بەخێرایی روو لە سست بوون دەروات.

٢.بەها گشتیەکان:

ئەم چەمکە چاودێری رێژەی (هاوچەشن خوازی بەهاکان) لەناو ئەندامانی کۆمەڵگە دەکات. لەحاڵەتێکی لەبار ئەندامانی کۆمەڵ دەگەنە ئەو بڕوایەی کەهەموویان بەبوونی تاک گرێدراون، تا ئەو جێگەیەی کەدووبەرەکی نامێنێت و ئەندامانی کۆمەڵگەیەک زیاتر بێت یان لایەنی کەم ئەندامان درکێکی باشتریان لەبەهاو روانگەکانی یەکتر بێت و بەلێبوردەیی لەگەڵ یەکتردا بدوێن، بەهێزبوونی کۆمەڵایەتیش روو لەزیاد بوون دەکات. (رەگەز پەرستی و هەڵاواردن و دەمارگیری بەهێزبوونی کۆمەڵگە لاواز دەکاتەوە).

٣.خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی:

ئەم چەمکە دەروانێتە سەر ئاسانکاری و خزمەتگوزاری و خۆشگوزەرانی، (وەک: رێگاو بان، سەنتەرەکانی کرین، ئاوی خواردنەوە، ئیمکاناتی بارهێنان، خزمەتگوزاری تەندروستی) کەئەمانە دەبێت بۆ هەموو کەس بەئاسانی دەستە بەر بکرێت. بەهەرپلەیەک ئەندامانی کۆمەڵگەلەم خزمەتگوزاریانە زیاتر کەڵک وەرگرن، بەتوانابوونیان روو لەزیاد بوون دەکات. (بری خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی رێکخراوێک، بەدیاردەگەلێکی وەک: کەرەسە ئیدارییەکان، ئامێرەکانی پشتیوانی فرە چەشن و... هەڵدەسەنگێنن).

٤.پەیوەندیەکان:

یەپوەندیەکان، سەرجەم ئەم بابەتانە دەگرنە خۆ، وەک ئاسانکاری رێگاکان، ئیمکانیاتی ئەلەکترۆنی (تەلەفۆن، رادیۆ، تەلەفیزیۆن)، میدیا چاپەمەنیەکان (رۆژنامە، کتێب، گۆڤار) تۆرەکان، زمانی رسکاو بۆ تێگەیشتنی بەرامبەر، هەروەها حەزو ویست بۆ پێکهێنانی پەیوەندی و باشتر بوونی پەیوەندیەکان لەکۆمەڵگە کەئەمانە بەرامبەرە لەگەڵ پتەو بوونی کۆمەڵایەتی ئەوەش روونە کە پەیوەندی لاواز بەواتای رێکخراو یان کۆمەڵگەیەکی لاوازە.

٥.باوەر بەخۆ بوون:

بەرای تاکەکان، کۆمەڵگە وەک (کۆ)یەک، چەندە باوەر بەخۆبوونێکی تیادایە؟ خەڵکی چەند لەسەر ئەو بروایەن کەکۆمەڵگە دەتوانێت ئامانج و ئارەزووەکانیان بێنێتە دی. نیشانەکانی باوەر بەخۆبوون، روانینی پۆزەتیڤ، گەشبینی، سۆزو شەوق، پشت بە خۆ بەستن نەک لاکەوتەیی، دووری لەسستی و سپاردنی کاروبارەکان بەقەزاو قەدەرو بوونی ئەو روانینە کە (ئێمە دەتوانین).

بڕەودان بەباوەر بەخۆبوون، هاوتایە لەگەڵ بەهێزبوونی کۆمەڵایەتی.

٦.پێکهاتەی ئیداری و سیاسی:

کۆمەڵگە کاتێک دەبێت بەوە هیوادار بێت کەبەرەو رووی بەهێز بوون و سەقامگیرییەکی زیاتر دەروات، کە لەنیعمەتی ژیان لەفەزایەک کەهەواداری بەهێز بوون بێت، بێ وەرینە بێت. ئەوفەزایە ئەمانەی خوارەوە لەخۆ دەگرێت:

-بواری سیاسی (پێکهاتە لەبەهاکان، دیدگای رابەرانی نەتەوەیی، یاساو رێساکان).

-بواری ئیداری و بەرێوەبردنی (پێکهاتە لەبیرمەندان و پسپۆرانی دەولەتی، یاسای کار).

ئەوکاتەی سیاسەتمەداران، رابەران، پسپۆرانی دەولەتی، قانون و رێسای دەولەتی تەرزە بۆچوونێکی سالارانەیان هەیە، ئەو کۆمەڵە لەواقیعدا لاوازە. بەڵام ئەگەر تەرزە بۆچوونێکی هێزبەخش هەڵبژێرێت و بناغەی کاری کۆمەڵگا لەسەر هاوکاری و هاوپشتی بونیاد بنێت، کۆمەڵگەی پێ بەهێز دەبێت.

٧.زانیارییەکان:

بەهێزبونی کۆمەڵایەتی، پێش ئەوەی بەبوون یان وەرگرتنی زانیاری (کاڵ) پشت ببەستێت، بەتوانای راڤەو شیکردنەوەی زانیارییەکان و پلەی هوشیاری و بیرمەندی تاکەکان و گروپە سەرەکیەکان، پەیوەندی هەیە. ئەوەی زۆر گرنگە بری زانیارییەکان نییە، بەڵکو پلەی کارتێکردن و خوازراوی زانیارییەکانە. تا چەند دەستگەیشتنی بەم جۆرە زانیاریانە زۆر تر بێت، ئەو کۆمەڵگەیە بەتواناترە.

٨.دەستێوەردان:

پانتاو قولایی سۆز ئەفراندن لەناو خەڵک لەرێگەی هەڵخراندن، بەرزکردنەوەی پلەی هۆشیاری بۆ ئامانجی بەهێزکردنی کۆمەڵگا چەندە؟ ئایا سەرچاوە دەرەکی و ناوخۆییەکانی خێرو یارمەتییە خێرخوازییەکان دەبێتە هۆی دواکەوتوویی و لاوازی کۆمەڵگە؟ ئایا دەستێوەردان پایەدارە یاخود ویست و خواستی ئەو کەسانەی کەیارمەتی دەدەن، (کەهەر کامەیان ئامانج و بەرژەوەندی تایبەتیان هەیە) ئەمە دیاری دەکات؟ هەر کاتێک کۆمەڵگەیەک بۆ برەودان و گەشە کردن، سەرچاوەیەکی زۆری لەبەر دەستدا بێت، دەسەڵات و بەهێز بوونی کۆمەڵگا روو لەزیاد بوون دەکات.

٩.سەرۆکایەتی:

رابەران هێزو برشت و توانای ئەوەیان هەیە کە کۆمەڵگەبخەنە جووڵە. ئەو کۆمەڵگەیەی کە رابەرێکی کارامەتری بێت پلەیەکی بەرزتر لە (بەهێز بوون) تاقی دەکاتەوە ئەگەر توشی کێشەی ئایدۆلۆژیا لەسەر شێوەی رابەرایەتی دیموکراسی بەرامبەر بەدیکتاتۆری و تاک حیزبی نەبێت. کارامەترین و پایەدارترین رابەر ئەوەیە کەویست و داخوازیەکانی کۆمەڵ وەک گشتێک بەدواداچونیان بۆ بکات. سەرۆک دەبێت خاوەنی ئەزموون و چالاکی و تایبەتمەندی کاریزماتیک بێت. نەبوونی سەرۆکایەتییەکی شیاو، نیشانەی لاواز بوونی کۆمەڵگە یان رێکخراوە.

سەرۆک دەبێت خاوەنی ئەزموون و چالاکی و تایبەتمەندی کاریزماتیک بێت. نەبوونی سەرۆکایەتییەکی شیاو، نیشانەی لاواز بوونی کۆمەڵگە یان رێکخراوە

١٠.تۆرسازی:

ئەگەر پێتان وایە ئەوەی کە دەیزانن، تاکە سەرچاوەی هێزی ئێوەیە، بەهەڵەدا رۆیشتون، هەر کەسێک کە دەیناسن، سەرچاوەیەکە بۆ بەهێز بوونی ئێوە. مەبەست لەتۆر لێرەدا، هەر چەشنە پەیوەندیەکی بەکەڵکە کەلەناو کۆمەڵگەو دەوروبەری، بوونی هەیە. هەرچی تۆر کارامەتر بێت (بەهێزبوونی کۆمەڵایەتی) یان رێکخراوەیی زۆرتر دەبێت. (لاوازی بەرهەمی گۆشەگیرییە).

١١.رێکخراوەیی:

ئەم چەمکە ئاماژە بەوە دەکات کەئەندامان تا چەند دەتوانن وەک گشتێک لەبەرەو پێشبردنی کاروباری کۆمەڵدا رۆڵیان هەبێت. رێکخراوەیی (بەواتای کۆمەڵناسیەکەی) بریتییە لە:

یەکگرتوویی رێکخراوەیی، پێکهاتەو بەرهەم، رەوشت و ئاکارەکان، پرۆسەی نەخشەسازی و بریاردان، کارامەیی (کارتێکردن)، دابەشکردنی کار، تەواو کەر بوونی رۆڵ و ئەرکی تاکەکان و دامەزراوەکان هەرچی رێژەی رێکخستن زۆرتر بێت، (بەهێز بوونی کۆمەڵایەتی) زۆرتر دەبێت.

١٢.دەسەڵاتی سیاسی:

پلەیەکە کە کۆمەڵگە دەتوانێت لەبریاردانی نەتەوەیی یان هەرێمی بەشداری ببێت. لەوێوە کەئەندامان دەیتوانن رێژەی دەسەڵاتێکی جیاوازیان لەناوکۆمەڵدا هەبێت، هەرواش هێزو برشتی کۆمەڵگاکەمان لەبریاردانی نەتەوەیی یا هەرێمیدا جیاوازە. هەر رادەیەک کەکۆمەڵ یان رێکخراو هێزو برشتی سیاسی زۆرتر بێت، ئەزموونی رێژەیەکی بەرزتر لە (بەتوانا بوون) پەیدا دەکات.

١٣.لێهاتوویی:

لێهاتوویی ئاماژە بەو توانا دیارو بەرچاوانەی کەسەکان دەکات کەلە خزمەتی رێکخراوەکانی کۆمەڵگەدایە، کەبریتین لە: توانای راپەراندنی کارەکان، چالاکی هونەری، چالاکی بەرێوەبردن، چالاکی رێکخراوەیی و چالاکی ئاڵوگۆرکێ لەپیشە جیاجیاکاندا. ئەو کۆمەڵگەیەی کەبتوانێت چالاکیەکان بەدەست بێنێت و کەڵکیان لێوە ربگرێت، کۆمەڵگەیەکی (بەتوانا) دەژمێردرێت.

١٤.متمانە:

ئاماژە بەپلەی متمانەی ئەندامانی کۆمەڵگە بەیەکتر دەکات، بەتایبەتی رابەران و کارگێران، کەئەمە رەنگدانەوەی ئاستی یەکگرتوویی کۆمەڵایەتییە.

نیشانەکانی بەم جۆرەن:

-بەوەفا بوون

-راستی

-شەفافیەت و راشکاو بوون

فێڵ، فەساد، گەندەڵی و بەفیرۆبردنی سامانی کۆمەڵ، هەر هەمووی دەبنە لاوازبوونی کۆمەڵ و رێکخراو.

١٥.یەکگرتوویی:

بەپێچەوانەی ئەوە کەلەهەر کۆمەڵگەیەک چین و توێژێکی جیاواز (بەپێی دیاردەی مەزهەبی، چینایەتی، کۆمەڵایەتی، دارایی، رەگەزی و نەتەوەیی) بوونی هەیە، ئەندامانی کۆمەڵگا تارادەیەک کەبتوانن هەڵگری جیاوازییەکانی یەکتر بن و بیانەوێت پێکەوە تێکۆشانیان هەبێت، دەبێت هەست بەبوونیان لەبونێکی ناسراودا بکەن.

یەکگرتوویی بەمانا ئاساییەکەی یەکبوونی ئەندامانی کۆمەڵگا نییە، بەڵکو راولەتێکە لەرێژەی وەرگرتنی جیاوازییەکان و مەیلی هاو خەباتی بۆ تێگەیشتن بەئامانجە هاوبەشەکان.

١٦.خۆشگوزەرانی:

ئەم چەمکە شاهیدی ئەوەیە کە کۆمەڵگە وەک گشتێک تا چ رادەیەک بەسەر سەرچاوە واقیعی و بەهێزەکان، بەسەر بەرهەمهێنان و دابەشکردنی کالاو خزمەتگوزارییە نایاب و بەسودەکاندا زاڵ بێت و چاودێری بکات. (هەر کات کەسەکان و بنەماڵەو گروپەکان بیانەوێت سامانی کۆمەڵگە بۆ خۆیان کەڵەکە بکەن، بناغەی بەهێزکردنی کۆمەڵ توشی لاواز بوون دەبێت).

دەرەنجام:

هەرچی رێژەی بەهرەمەندبوونی کۆمەڵێک یان رێکخراوێک، لەو چەمکانەی سەرەوە زیاتر بێت، (بەهێزبوون)و (بری لەخۆگریی)و (بەتوانابوون)یشی بەو رادەیە زیاد دەکات. کۆمەڵگە (مەوجودیەتێکی کۆمەڵایەتی)یەو ئەگەر پێمان وابێت کەبەدەرخوردانی برێک ئاسانکاری دەتوانین بەهێزبوونی کۆمەڵایەتی گرەنتی بکەین، ئاشکرایە کەبەهەڵەدا چووین. بەهێزبوون و بەتوانا کردن، بەبێ زامنکردنی (گۆرانکاری کۆمەڵایەتی)و بەبێ (گەشەپێدان) نایەتە دی، ئەمەش لەهەلومەرجێکدا پێک دێت کەتەواوی ئەو ١٦ چەمکە پێ بەپێی یەک و بەشێوەیەکی هاوسەنگ، ببێتە ناوەندی سەرنجی رابەران.■

نمایش لەسیاقی نمایشدا..

بەشی دووەم و کۆتایی

پێشڕەو حسێن

هونەرو بەرامبەرەکانی:
ئەمە چیرۆک نیە، لێرە کارێکی هونەریی زۆر قورس و ئاستەم بەرهەم دەهێنرێت، رەنگە لێرەدا مەبەستم لەو لایەنانە نەبێت کە ناوەخن و گوتاری کارێکی هونەرین، بەڵکو زیاتر مەبەستم ئەو گرفتە هەزەلیانەیە کە لەمیانەی کاروبارە ئیداریەکاندا تووشی هونەرمەند دەبێت. لەهەموو ئەمانە بترازێت لەم نیشتمانەدا خەڵکی هەمووپێکەوە بەسەرجەم چین و توێژەکانیەوە تادەگاتەوە سەر مرۆڤی هونەرمەند خەریکە خەیاڵیان ، تێڕوانینیان، کارەکانیان، خۆش وتنیەکان و هەموو شتەکانی تریان پڕدەبێ لەبێهیوایی.. گەر کەمێک ورد لەم دۆخە بڕوانیت دەبینیت هۆکارەکانی دروستبوونی ئەم بێئومێدیە داوێنی ئەو کەسانەی گرتۆتەوە کە لەخەڵکە بەگەرموگوڕەکەی کۆمەڵگەن.. گەنجەکان، هونەرمەندەکان و تەنانەت سیاسیەکانیش.

گەنجەکان:
ئەم بەشە ئەکتیڤەی کۆمەڵگە لەکوردستاندا بەشێوەیەکی ئەوەندە سەیر دوچاری بێئومێدی بووە، کە هیچ ئومێدێکی بەرابردوو و داهاتوو نەماوە، بەگومانەوە لەرابروو دەڕوانێ، لەبەرئەوەی بەشێکی زۆری رابردو لەسەر بنەمای گومان نوسراونەتەوەو زۆرجار دەکرێت تەفسیری جیاواز بۆ چرکەساتێکی مێژوویی بکەین کە جیاوازبێت لەوەی دەربارەی نوسراوە.. کە لەئێستاش دەڕوانن ترسێک بەردەوام لەچاویانا دەبریسکێتەوە، ترس لەبەشداریکردن لەنێو گەمە کۆمەڵایەتیەکاندا، لەبەر ئەوەی تائێستا نەوەکانی رابردوو پێیان وایە ئەوەندە زەحمەتیان بۆ ئەم نیشتمانە کێشاوە کە دەبێت تاک بەتاکی ئەم وڵاتە پاداشتی چاکەیان بدەنەوە. هەرچی داهاتووشە ئەوەندە تاریک و نادیارە کە پێناچێت لەئاستی خەونەکانی ئەم وشە تازەنەفەسەی کۆمەڵگە بێت. لێرەدا ئەم باسە بەجێدێڵین و دەگەینە سەر ئەو بەشە ئەکتیڤەی کۆمەڵگەکە دەمانەوێت لێرەدا زیاترین شتی دەربارە بڵێین.

هونەرمەند:
ئەم وشەیە پرسیارێکی زۆری لەدەوری خۆی کۆکردۆتەوە، بەکێ دەوترێت هونەرمەند؟ بۆچی؟ لەکوردستانی عێراق (بۆئەوەی گومان لەوە نەکەن داوای کوردستانی گەورە دەکەم) دەکرێت ئەم پێناسەیە بەسەر کۆمەڵێک خەڵکی جیاوازدا ببەخشیتەوە کە سەرباری جیاوازیی قوڵیان لەڕوی فۆرمەوە زۆرجار لەروی کۆمیۆزێشن و لەروی باوەڕیان بەرامبەر بەوشەی هونەرمەند گەلێک جیاوازیی گەورەیان هەڵگرتووە، گەر لەدەرەوەی ئەو پێناسانەو لەسیاقی پێناسەیەکی تازەترەوە لەو بونەوەرە وردبینەوە کە لێرە پێیدەوترێت هونەرمەند، دەبینین هونەرمەند ئەو کەسەیە کە بۆ کۆکردنەوەی پێشانگەیەک، زۆرجار بۆ بەتاڵکردنەوە یان تەرحکردنی حەقیقەت و بۆئەوەی گۆرانیەک بەدڵی خۆی بڵێت دەبێت دەستبەرداری زۆرشت بێت، ئەمانە گرنگ نین، گرنگ ئەوەیە هونەرو دواجاریش ئەدەب لەکوردستان بەشێوەیەکی یەکجار بەرچاو بەرامبەر بەشتەکانی دەوروبەری لەگومان و پرسیارکردنێکی قوڵدایە، پرسیار لەئەگەری شکستێکی تر لەگەمە سیاسیەکاندا، پرسیار لەبێچارەنووسی ئەنفالکراوەکان لەپاش نەمانی دیکتاتۆر، پرسیار لەو گرفتە ئیداری و بەرواڵەت ساکارانەی دێنە رێگەی کارێکی هونەریی. هەر ئەمەش بۆتە هۆی ئەوەی زۆرجار کارێکی شانۆیی سەرباری گەڕان بەدوای ستایلی نوێی دەربڕیندا، ببێتە هەڵگری ئەو پرسیارانەی کە دەبێت لایەن و کەسی تر بەدوایدا بگەڕابان.. ئەگەر سیاسەتمەدارێکی کورد لەمیانەی کارەکەی خۆیداو بەهەستکردن بەلێپرسراویەتی بەرامبەر بەگەلەکەی لەچارەنوسی نیشتمان و تاکەکانی کۆمەڵگەی پێچابێتەوە، هەرگیز کارێکی شانۆیی ئەو پرسیارانەی دوبارەنەکردەوە، یان ئەگەر ئێستا دڵنیاییەک سەبارەت بەئەنفالکراوەکان لەسەردەست بەجێماوەکانی ئەنفالدا هەبوایە، ئەم برینە نەدەکولایەوەو هەمووجارێک ئەوەندە بەقوڵی ئەندێشە خەیاڵی تاکەکانی کۆمەڵگەی پڕاوپڕنەدەکرد لەنیگەرانیی.. هەر ئەم نیگەرانییانە بونەتە هۆی ئەوەی رێچکەی دروستبونی هونەرێکی نیشتمانی وەدەربکەوێت کە زۆرجار ناچاربێت بەنێو مێژودا بگەڕێ و لەئێستا بڕوانێ و بیر لەداهاتوو بکاتەوە..
هەر لێرەشدا دەبینین بەرهەمێکی هونەریی لەوجۆرە بەپێی زەرورەت لەنێو ئەو کۆمەڵگەیەدا لەدایک دەبێت و لەوشوێنەوە دەستپێدەکات کە رەنگە شوێنی ئەو نەبێت و دەست دەداتە کارێک کە رەنگە کاری ئەو نەبێت، لێرەدا بەتەواوەتی مەبەستم لەوەیە کە بەرهەمێکی هونەریی (کارێکی شانۆیی) چیتر لەقوڵاییەکانی خەیاڵ دادەبڕێت و شێوەی لێکۆڵینەوە یان وتاری ئەدەبی وەردەگرێت، لەباتی ئەوەی زادەی خەیاڵی تاکی داهێنەر بێت لەپرۆسەیەکی تەواو میکانیکیدا گوتارێک بەرهەم دەهێنێت کە لەبنەڕەتی

کارە هونەرییەکەوە بەدورە، یان لەباتی ئەوەی لەنێو بازنەی دۆخە زیندوەکەی شانۆدا، بەنێو تاریکستانی نەستدا بگەڕێت و وەهمەکانی ژیان بخوێنێتەوە، لەباتی ئەوەی پرسیارەکانی روبەڕوی مەعنەویەت و ناوەخن بکاتەوە، لەفۆرمدا گیردەخوات و دەخنکێ، ئەوکات شانۆیەک لەدایک دەبێت کە شانۆیەکی خنکاوە، شانۆیەکی بێدەنگ کە هیچت پێنالێ، پرسیارەکانی ئەو هەمان ئەو پرسیارانەن کە پێشتر لەفۆرمی بابەتێکی ئەدەبیدا بەرگوێمان کەوتووە.
لەلایەکی ترەوە بۆ ناسینی ئەو کەسەی کە مانا حەقیقیەکەی هونەرمەندی هەڵگرتووە دەبێت پرسیارەکانمان ئاڕاستەی ئەوگروپ و دەستانە بکەین کە چیتر بەکۆمەڵ و بەگروپ نەبێت، ناتوانن قسەکانیان بکەن و دونیای خۆیانت بۆ نمایش بکەن، ئەو گروپ و دەستەو کۆمەڵانەی لەسلێمانی بونیان هەیە بۆ ماوەیەکی درێژ دەبێت لەگۆڕەپانی هونەردا هیچ دەنگ و سەدایەکیان نەماوە و کەس نازانێت خەریکی چین، رەنگە بڵێین زەرورەتی ئامادەبوونی ئەوان لەو ماوە درێژەدا گرنگ نەبووە.. بۆئەوەی لەخۆمانەوە بڕیارێکی هەڵەمان نەدابێ دەبێ بگەڕێینەوە بۆسەر مێژووی ئەو کارە شانۆییانەی لەو ماوە درێژەدا نمایش کران و هیچ تاقم و دەستەو گروپێک لەپشتیانەوە ئامادەنەبوو..

گرنگی ئامادەبوونی گروپ:
زۆرجار دەکرێت دوو کەس وەکو یەک بیر لەژیان بکەنەوە، دەکرێت دوو کەس یەک رەنگیان خۆش بوێت، گوێ لەگۆرانیبێژێک بگرن، سەیری جۆرێک فیلم بکەن، جۆرە خواردنێکیان بەدڵ بێت، بەڵام هەموو ئەمانە ناکەنە ئەوەی پێمان وابێ دەبێ ئەو دوو کەسە وەکویەک دونیا ببینن، دونیابینی هەموو تاکێک کە توانای دیتنی دەوروبەریان هەیە جیاوازە. زۆرجار لەسلێمانی ئەگەر جیاواز لەدەوروبەرەکەت دونیا ببینی بەنەفرەت دەکرێیت. ئەم نەفرەتە تادێت درێژدەبێتەوە، دواجار داوێنی هونەرمەندیش دەگرێتەوە، هەربۆیە هونەرمەندیش وەکو ئەندامێکی

ئەم پەیوەندیە، پەیوەندیەکی سستەو زۆرجار هونەر بەوابەستەو پاشکۆیەتی دەهێڵێتەوەو هەر ئەمەش وادەکات هونەر بەتاڵبێتەوە لەداهێنان وەکو چۆن لەئەزمونی گەلانی تردا بەرچاو دەکەوێت

کۆمەڵگە بەناچاری لەپرسە ئەمرۆییەکانی کۆمەڵگەوە دەست دەکاتەوە بەکارکردن. هەر ئەمەش لەڕوبەری لێکدانەوەی لایەن و گروپە جیاوازەکانی کۆمەڵگەیەکدا دوچاری پرسیارمان دەکات لەوەی کام لایەن یان کام گروپ مانا حەقیقیەکەی هونەری لەتەک خۆیدا هەڵگرتووە، ئایا پرسی تاکی هونەرمەند لەئێستادا خۆی چۆن تەرح دەکات؟ دەچێتەوە سەر فۆرمێکی تری پرسیارەکانی کۆمەڵگە، کە پرسی روناکبیرێکی کۆمەڵگەیە، نەوەیەکی خاوەن پرسیارە، روناکبیر قۆناغێکی مێژوویی و دابڕنێک لەمێژودا بۆ کۆمەڵگەکەی تۆماردەکات، کە دەکرێت بڵێین ئەو دابڕانە بەپێی نوسراو یان وتراوەکانی ئەو روناکبیر یان (روناکبیرانە)یە کە بنەماکانی ئەو قۆناغە دەستنیشان دەکەن، قۆناغی جەنگی روناکبیرو سیاسەتمەدار، ئەمەش جەنگێکی رەوایە کە رەگی لەنێو واقیعێکدا داکوتاوە کە سیاسیەکان بۆ نەوەی دوای خۆیان بەجێیدەهێڵن، هەڵبەتە ئەمە دەبێتە ترسێکی داوێنگیرو بەرۆکی سەرجەم ئەو تاکە ئەکتیڤانەی کۆمەڵگە دەگرێتەوە کە بەجۆرێک لەجۆرەکان دەیانەوێت گوزارشت لەترسی خۆیان بکەن بەرامبەر بەچارەنووسی نەتەوەیەک، ئەو چارەنووسەی زیاتر لەنێو سەدەیە بەدەست تەوتەمەکانی کۆمەڵگەوە گەمەی پێدەکرێت. ئالێرەدا دەچینەوە نێو قوڵایی ئەو باسەی کە پەیوەندیی بەپرسیارەکانی هونەرمەندو چۆنیەتی تەرحکردنی ئەو پرسیارانەوە هەیە. ئایا دەبێت لەم قۆناغە ناسکەدا کە ترسی دوبارەبونەوەی مێژو، مۆتەکەی زاڵی خەونی گشت تاکێکی ئەم کۆمەڵگەیەیە، پرسیارەکانی هونەرمەند بەچ ئاراستەیەکدا رێ بکەن؟

مۆراڵی کۆمەڵگاو خەونی جەهەنەمی هونەرمەند:
دواجار هونەرمەند کە هەڵگری دەربڕینێکی تایبەتی و سادیقانەیە، جیاواز لەجیهانی سیاسەت و، دور لەو دەقە ئەدەبیە رەخنەگرانەیە، کە پرسیارەکانی روبەڕوی ستایلی سیاسی کۆمەڵگە دەکاتەوە، بەدور لەلاسایکردنەوەی ئەو دەقە، پرسیارەکانی لەنێو سیاقی کردار یان گوزارشتێکی هونەریانەدا تەرح دەکات. هونەریش کە بەپێی قۆناغە جیاوازەکانی پێکهاتنی مێژووی مرۆڤایەتی لەگۆڕاندایە، هەم لەفۆرم و هەم لەناوەرۆکدا، بۆ جارێکی تر خۆپێناسەکردنەوە بۆئەوەی لەبەرگێکی نوێتردا بێتەوە نێو واقیع، و پێگەی خۆی وەکو بەشێکی هەرەگرنگی شارستانیەتی مرۆڤەکان، قایمترو توندوتۆڵتر بکات، بۆئەوەی وێنەیەک دوبارەنەکاتەوە کە پێشتر وێنەکرابێت، هەروەها بۆئەوەی لەدونیای دەوروبەرو لەگۆشەنیگای جیهانبینی دەوروبەرەوە پرسیارەکانی خۆی تەرح بکات، جۆرێک لەدەربڕین هەڵدەبژێرێت، کە ئەو جۆرەی تەرکردنی گوتارە تەنها لەسیاقی دەقێکدا دەخولێتەوە کە دەقێکی مردوە، بەومانایەی هونەرێکی مردوو دێتەبەرهەم کە پێشتر بەشێکی هەرەگرنگی پێکهاتەی خۆی لەدەستداوە، ئەو هونەرە بۆئەوەی جارێکی تر لەفۆرمی بەرگێکی تری هونەردا خۆی بەزیندوویەتی بهێڵێتەوە بەناچاریی لەدەرگای هونەرێک دەدات کە دەکرێت بڵێین لەقەیراندا دەژی، هونەری شانۆ بۆئەوەی لەدوا دڵۆپەکانی ژەهری ئەو قەیرانە نەخواتەوە، جارێکی تر خۆی لەبەردەم پەیڕەیکردن لەمۆراڵی کۆمەڵگادا دەبینێتەوە، مۆراڵێک کە لەژێر کاریگەریی ئایین و نەریتەکۆنەکاندایە، مۆراڵێک گەر لەدەرەوەی ئەو لەژیان بڕوانیت بەنەفرەتت دەکات، هەربۆیە دەبێتە موریدی ئەو مۆراڵەو لەچوارچێوەی ئەوەدا دەمێنێتەوە، ئالێرەدایە کە شانۆ کە بۆخۆی لەقەیرانی بێبینەریدا دەژی دێت و لەدەرگای کۆمەڵگا دەداتەوە، پرسیارەکانی دەبنە هەمان ئەو پرسیارانەی کە لەنێو کۆمەڵگای کوردیدا دەخولێنەوە، تائێرەی ئەم کارە هیچ نیگەرانیەکی لەدەوری خۆی کۆنەکردۆتەوە، بەڵکو نیگەرانیەکە لەوەدایە کە شانۆکار بۆ دەربازبوون لەو قەیرانی بێبینەریی و بۆ پڕکردنەوەی هۆڵەکان لەبینەران، خۆی لەبەرپرسیاریەتیە گرنگەکانی خۆی دەدزێتەوەو لەنێو رۆحیەتی کۆمەڵگاو مۆراڵی کۆمەڵگاکەیدا ئیتر چ دەکات. گەر لێرەدا بپرسین بەرپرسیاریەتیەکانی هونەری شانۆ کامانەن، دەبێ دەرگا بەروی باسێکی قوڵی تردا بکەینەوە کە بۆخۆی گەلێک پرسیاری لەدەوری خۆی کۆکردۆتەوە کە ئەویش تێڕوانینی خودی هونەرمەندە بۆ ئەرک و بەرپرسیاریەتیەکانی هونەر. من پێم وایە ئەرکی هونەر بەردەوام لەتەک ئاڵوگۆڕە خێراکانی ئەم چاخەدا دەگۆڕێ، دەکرێت لەئێستادا ئەرکی هونەر بانگەوازێک بێت بۆ هوشیارکردنەوەی مرۆڤایەتی، یان دەرگایەک بێت بەڕوی هەزاران پرسیاری سەیروسەمەرەدا کرابێتەوە، دەکرێت بەرپرسیاریەتی هونەر لەم چرکەساتەدا، بەرپاکردنی ئەو جەنگە بێت کە چارەنوسی نەتەوەیەک یەکلایی دەکاتەوە یانگوتارێک بێت بەرەو روی مرۆڤ کرابێتەوە.. هەموو ئەمانە، لەوکاتەدا کە چیتر هونەر ناتوانێت بەپاشکۆیەتی و پەراوێزکەوتوویی بمێنێتەوە، دەبنە ئەو ئەرک و بەرپرسیاریەتیانەی کە هونەرمەندێک دەبێت جێبەجێیان بکات، ئەوکات دوو جۆر هونەرمەند پەیدادەبێ، جۆرێکیان، ئەوانەی کە دەبنە فریادرەسی کۆمەڵگاکەیان و جۆرێکی تریان، ئەوانەی مێژوی هونەریی گەلەکەیان تۆماردەکەن. دواجار هونەرمەندێک دروست دەبێ کە هێشتا دەکرێت گومان لەراستگۆیی بکەیت، هونەرمەندێک ئیمانی بەو شتانە نیە کە تۆ ئیمانت پێیان هەیە، هونەرمەندێک لەژێر کاریگەریی ژانرێکی ئەدەبیدا کاردەکات کە زۆربەی روخسارە هونەریەکانی لەخۆی داماڵیوە، ئەو هونەرمەندە، کارێکی ئەدەبی بەرهەم دێنێت کە لەسنورداریەتی رەخنەدا دەمێنێتەوەو دەبێتە زمانحاڵی چرکەساتی واقیعی گەلەکەی و مۆراڵی کۆمەڵگاکەی.

سیاسەتمەداری کورد – هونەرمەند:
هەر لەسەرەتای ئەم ئەزمونەی کوردستانەوە، لەسەرەتای دامەزراندنی پەرلەمانی کوردستانەوە، تا سەرەتای رزگاربوونی عێراق و هەڵبژاردنێکی گرنگی تر بۆ کوردستان، هونەر لەم وڵاتەدا وەکو هۆکارێکی گرنگی شارستانیەت رێزی لێنەگیراوە هەمیشە سیاسەتمەداری کورد بەرامبەر بەناسینی هونەرو ئەدەبی راستەقینەی گەلەکەی، زانیاریەکی ئەوتۆی لەبەردەستدا نەبوەو کابینە جۆراوجۆرەکانی حکومەتەکانی کوردستان تا ئەم دواییەنەش بەچاوی هۆکارێکی هەرەگرنگی بنیاتنانی کۆمەڵی مەدەنی تەماشای هونەریان نەکردوە، راستە کە حیزبە سیاسیەکان لەچوارچێوەو سنورداریەتی خۆیاندا هاوکاریی هونەرمەندانیان کردوە، بەڵام وەکو پێویست نیەو دەبێت بەتەواوەتی بەقاڵبی حیزب بێتەدەرەوە، هاوکاریکردنی هونەرمەند بۆ گەشەپێدانی هونەرەکەی پێویستە، جگە لەوەی لەلایەن حیزبەوە کاری بۆ بکرێت، ببێتە ئەرکی حکومەتەکانی ئیدارە کوردیەکانی کوردستان و، سیاسەتمەداری کورد لەو رێگەیەوە هەوڵی بنیاتنانی کۆمەڵگایەکی تەندروست بدات.
گەر لەئێستادا وەکو پایتەختێکی پڕلەچالاکی ئەدەبی و هونەریی و وەکو شارێکی زیندوو تەماشای سلێمانی دەکەین، دەبێت ئەوە فەرامۆش نەکەین کە بەشێکی هەرەگرنگی دروستبوونی ئەو تێڕوانینە لەعێراقدا بۆ ئەم شارە بگەڕێتەوە بۆ ئەو هەناسە جدیانەی لەم دەڤەرەدا، بەپێی ئەو سنورەی ئازادیی هەیەتی، بەردەوامن لەکارو چالاکی. رەنگە لەنێو چینی هونەرمەندی ئەم شارەشدا، روخساری جۆراوجۆر کۆبوبێتەوە، بەڵام گرنگ ئەوەیە، لەقوژبنێکدا، هێشتا ئەدەبێکی زیندوت هەیە کە لەگەرموگوڕی نەکەوتوەو، هونەرێک هەیە کە هێشتاکە چاوی لەژیان بڕیوەو خۆی لەپرسیارە هەنوکەیی و گرنگەکانی واقیع و ژیان نەدزیوەتەوە.
تائێستا جگە لەو رێگرە ئابوریانەی دێنەبەردەم پێکهاتن و دروستبونی کارێکی هونەریی، دەکرێت ئاماژە بەحاڵەتێک بدەین کە پەیوەندی بەجۆری پەیوەندی سیاسەتی کورد بەهونەری کوردیەوە هەیە. ئەم پەیوەندیە، پەیوەندیەکی سستەو زۆرجار هونەر بەوابەستەو پاشکۆیەتی دەهێڵێتەوەو هەر ئەمەش وادەکات هونەر بەتاڵبێتەوە لەداهێنان وەکو چۆن لەئەزمونی گەلانی تردا بەرچاو دەکەوێت زۆرجار هونەر دوای ئەو سیاسەتە دەکەوێت کە حوکمڕانی وڵات دەکات. بۆیە دەبێت بۆ ئەکتیڤکردنی هونەر، سیاسەتمەداری کورد ئازادیی کارکردن و کەشی هەمواری کارکردن و ئابوریی پێویست بۆ هونەر فەراهەم بکات و خۆی لەو بەرپرسیاریەتیانە نەدزێتەوە.
ئەڵبەتە دەتوانین بڵێین تاڕادەیەکی باش، بەڵام سست، لەم دەڤەرەدا، سیاسەتمەدارو حیزبی حوکمڕان کاری بۆ فەراهەمکردنی ئەو دۆخانە کردوە، بەڵام دەبێت بەچاوێکی ترو بەسیاسەتێکی رونترەوە پەرە بەو کارانەی بدات. ئەمەش دواجار زامنی دروستکردنی کۆمەڵگەیەک دەبێت کە کۆمەڵگەیەکی مەدەنی و تەندروست و زیندوە.■

جیان فرانشسکو مالیبیرو
(١٨٨٢-١٩٧٣)

ئا: باران

دانەرێکی موزیکی ئیتاڵییە، لەخوێندنگەی بندقیە، وانەکانی موزیکی خوێندووە، هەروەها لەکونسرفاتواری ڤیینا لەگەڵ پەیمانگەی شاری پۆلۆنیا. دوابەدوای ئەمە دەبێتە مامۆستای موزیک لەکونسرفاتواری بارما، ئینجا دەبێتە بەڕێوەبەری پەیمانگەی موزیکی بادا. لەساڵی ١٩٣٩ دەبێتە بەڕێوەبەری خوێندنگەی مارتشیللوی موزیکی بندقیە. لێرەشەوە، زۆربەی کاتی دەبەخشێتە، بەرهەم و فێربوون و ئینجا نوسین و توێژینەوەی بوارەکانی موزیک. هەر لێرەشەوە، سەرجەم بەرهەمەکانی مونتفردی بڵاو دەکاتەوە، ئەم دەست پێشخەرییە و هیلاک بوونە بۆ مالیبیرو دەگەڕێتەوە هەروەها بەشدارییەکی گەورەی لەبڵاوکردنەوەی بەرهەمە موزیکیەکانی هونەرمەندان جالوبی و جومیللی و مارتشیللو لیو هەبووە. بەرهەمەکانی مالیبیرو، گوزارشت لە حسێکی رۆمانتیکی گەورە دەکەن، ئەمەشیان رێک پێچەوانەی روحیەتی سەدەی بیستەمە، واتا مالیبیرو، ئەزموونەکانی رێنیسانس و باروک و موزیکی سەدەی حەڤدەهەم. بەشێوەیەکی رەها، لەبەرهەمەکانیدا رەنگی داوەتەوە. بۆیە لەزۆربەی بەرهەمەکانیدا پرنسیپی کونسرتانت، بەدی دەکرێت. کەئەمەیش لای موزیک و هونەرمەندانی موزیکی ئیتاڵیایی سەدەی حەڤدەهەم هەبووە. بەتایبەتیش لای مامۆستایانی خوێندنگەی رۆماو بندقیە. بۆیە مالیبیرو، تاکو ئێستاش بەهرەو بەرهەمەکانی لەدونیای موزیکدا، شوێن هەنگاوەکانی داهێنانی بەدی دەکرێن.

بەرهەمەکانی:
بیست و پێنج ئۆپێرا، هەرە گرنگەکانی: ئۆرفید، یولیوس قەیسەر، ئەنتۆنیۆ، کیلوباترا، پاڵەوانەکانی بونا فنتوری، ژیانی خەون...
چوارکاری بالێیە: بانتیا، سترادیفاریو، دونیای نوێ.
بۆ تیپی ئۆرکستراش: ٨ سەمفۆنیای هەبووە، هەروەها شەش کۆنشرتۆ بۆ پیانۆو ئۆرکسترا، کۆنشرتۆیەک بۆکەمانچە.
بەرهەمی تریش بریتین لە: هەشت چوارینی ژێدار، لێتوێژینەوە لەبەرهەمەکانی مونتفردی هەروەها بەرهەمەکانی سترافنسکی، چەندین لێکۆڵینەوەی تربۆبەرهەمی مامۆستایانی سەدەکانی حەڤدەهەم و هەژدەهەم.■

پەیامی لاپەڕە

حەمە بچکۆل

لەگەڵ تێپەڕبوونی ڕۆژو مانگو ساڵدا، بارودۆخی کوردستانی ئازیزمان وورده وورده سەقامگیر دەبێ، هەردوا بەدوای سەقامگیر بوونی وڵاتەکەشمان حکومەتی خۆماڵی خۆمان، خەریکە ئاور لەچین و توێژە جیاجیاکانی گەلی ستەم دیدەمان دەداتەوە، ئەم ئاوری خێرە ئەدیبان و هونەرمەندان و ڕۆژنامەنوسان و... یشی گرتۆتەوە، ئەمەش بە پێدانی زەوی و هەروەها موچەیەکی مانگانەی ڕێز لێنان، وەرزشکارانیش ژمارەیەکی بەرچاویان لەزەوی سودمەند بوون، ئێستاش هەر لەلایەن حکومەتی کوردستانمانەوە مەسەلەی برینەوەی موچەیەکی مانگانە وەک ڕێز لێنان بۆ ئەو وەرزشکارانەی کە ٢٥ ساڵ و زیاتر خزمەتی وەرزشیان کردووە لەئارادایە، بۆ ئەم مەبەستەش لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان، دوو لیژنەی پێکهێناوە، لیژنەیەکیان ئەو کۆبونانە وەر دەگرێ کەلەلایەن وەرزشکارەکانەوە پڕ دەکرێتەوە، لیژنەکەی تریش لێکۆڵینەوەو وردبینی لەسەر دەکات، بەڵام ئەوەی جێگەی داخە، لەهەردوو پرۆژەکەدا (واتە پرۆژەی زەوی وەرگرتن و برینەوەی موچەی ڕێزلێنان بۆ وەرزشکاران)، هەندێ خەڵکان هەن دەیانەوێ زۆر بێ ویژدانانەو هەلپەرستانەش لاپەرە وەرزشیەکانی وەرزشکاری ڕاستەقینەو جێگەی دەست دیار بوو، خاوەنی مێژووی دێرین و درەوشەدار، لەگەڵ وەرزشکاری تەمەنی وەرزشی کورت و بێ مێژوو تێکەڵاو بکەن، وەک چۆن هەندێ جار لەهەندێ شوێن دا پێشمەرگەی مەفرەزە سەرەتاییەکان و سەنگەرو ڕۆژانی سەخت لەگەڵ چەکداری حازر خۆری بەر سێبەر تێکەڵ دەکرێن، خەڵکانێک هەن دێن چەندین جۆر درۆی دوو زەردێنە دەکەن و ئەڵێن لەمێژووی ئەوەندەوە تا ئەوەندە وەرزشکار بووین، یاخود لەمێژووی ئەوەندەدا لە فلان یانە ڕاهێنەر بووین، کە هەموو ئەو قسانە لەدرۆ بەولاوە هیچ ڕاستیەکی تیادا نییە، ئەوەی زیاتریش جێگەی داخە هەندێ یانەو هەندێ بەرپرسی وەرزشی و بگرە هەندێ ئەندامانی ناوخودی لیژنەکان نوسراوی پشتگیری ناهەقیان دەدەنێ، کەبەمە هیچ سەنگ و پیرۆزیی و هەست بە ڕێزلێنانێک ناکرێت لەلایەن ئەو وەرزشکارە ڕاستەقینە ماندووانەوە، ئەگەر بێت لاپەرە وەرزشیەکانی وەرزشکارەکانمان بەو شێوەیە تێکەڵ بن، بەڵام جێگەی دڵخۆشییە کەلەلایەن بەرپرسانی وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە مژدەی ئەوەیان داوە بەوەرزشکاران کە ئەو وەرزشکارانەی تەمەنی خزمەتی وەرزشییان لەژێر ٢٥ ساڵیشەوەیەو جێگە دەستیان دیارە، ئەوا موچەیەکی مانگانەیان وەک ڕێز لێنان بۆ دەبرنەوە، بەڵام کەمتر لەوانەی کەخزمەتی وەرزشیان ٢٥ ساڵەو بەرەو ژوورە، هەر لەپەلە قاژێی خۆیان ناکەون و بەزۆری زۆرداری و بەدامێن گرتنی ئەم بەرپرس و ئەو بەرپرسی وەرزشی دەیانەوێ، خۆیان بخەنە ناو ئەو لیستەوە کەلە سەروو ٢٥ ساڵەوە خزمەتیان هەیە، ئەو موچەی مانگانەی ڕێزلێنانە، لەگیرفانی باوکی هیچ کەسێکمانەوە نایەتە دەرەوە، بەڵام با هەر وەرزشکارەو بەقەدەر ماندوێت و مێژوو جێگە دەستی خۆی هەقی خۆی وەرگرێ، با هەموو وەرزشکارێک سەنگ و قەبارەی شایستەی خۆی بزانێ، عەرەب دەڵێت: (رحم الله امروء، عرف قدر نفسه)، دەبا ئیتر لەئێستا بەملاوە سنورێک بۆ تێکەڵ و پێکەڵ کردنی مێژووی وەرزشکاران دابنرێ.■

خولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی عێراق

سیروانی نوێ و هەنگاوێکی گەورە

گۆیژە

لەچوارچێوەی خولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی عێراقدا، سەعات (٣)ی پاش نیوەڕۆی پێنج شەممە ٢٠٠٥/٢/١٧، هەردوو یانەی (سیروانی نوێ)و (دهۆک) لەیاریگای سلێمانی بەیەک گەیشتن، دوای ئەوەی تایمی یەکەم بەبێ گۆڵ یەکسان بوون. لەتایمی دووەمداو لەدەقیقەی دووی کاتی بەفیرۆچوودا، یاریکەری یانەی (سیروانی نوێ) (سەفوەت) گۆڵێکی کەمەر شکێنی لەیانەی دهۆک کرد، دوای ئەوەی ڕووبەڕووی گۆڵچی بوەوەو تۆپەکەی بەئاقڵانەو خشکەیی لێدا بۆ لای گۆشەی دوور، شایەنی باسە (مەحمود نورەدین)ی داوەری یارییەکە چاوی لە دوو پەنارتی ڕاست و دروست نوقاند، یەکەم پەنارتی بۆ یانەی (سیروانی نوێ)و دووەمیش بۆ یانەی (دهۆک)، بەم بردنەوەیەش یانەی (سیروانی نوێ) سێ خاڵی گرنگی بەدەست هێناو هەنگاوێکی گەورە چووە پێشەوە کە تا کاتی ئەم یارییە (هەینی ٢٠٠٥/٢/١٨) خستیە حەوتەمی لیستی کۆمەڵەکەی خۆیەوە، ئەمەش هەڵوێستی هەر نۆ تیپەکەی ئەو کۆمەڵەیەیە تا ئەو مێژووەی سەرەوە:

	ناوی یانە	ژمارەی یاری	ژمارەی خاڵ
١.	قوە جەویە	١٠	١٧
٢.	زاخۆ	١٠	١٦
٣.	هەولێر	٨	١٣
٤.	دهۆک	٩	١٣
٥.	کەرکوک	٩	١٢
٦.	پێرس	٩	١١
٧.	سیروانی نوێ	٨	١٠
٨.	سلێمانی	٨	٦
٩.	موصل	٧	٤

شایەنی باسیشە، لەقۆناغی یەکەمدا لەشاری دهۆک یانەی (سیروانی نوێ) بەبێ گۆڵ بەرامبەر بوون لەگەڵ تیپی یانەی (دهۆک)دا.■

سێ یاریکەری تۆپی سەرمێزی کورد، بەشداری قارەمانێتیەک دەکەن لەقەتەر

لەڕۆژانی ٢-٢٠٠٥/٢/٨، بەڕێز هەردە تۆفیق ڕەئوف بارام، سەرۆکی شاندێکی تیپی تۆپی سەرمێزی بێچوە شێران و تازە پێگەیشتوانی هەڵبژاردەی عێراق بوو لەدۆحەی پایتەختی قەتەر، بۆ بەشداری کردن لەقارەمانێتیەکی نێو دەوڵەتی تۆپی سەرمێزلەهۆڵی هەڵبژاردەی قەتەر، لەو قارەمانێتیەدا کەهەر یەک لەئەیوب عەزیز ڕاهێنەری تازەپێگەیشتوانی هەڵبژاردەی عێراق و موحسین هاشم ڕاهێنەری تیپی بێچوە شێران بوو، ئەنجامی خولەکەش بەم شێوەیە بوو:

عێراق لەیاری تیپ دا دووەمی کۆمەڵەی خۆیان.

لەیاری تاک دا هەر سێ یاریکەر (سەیوان

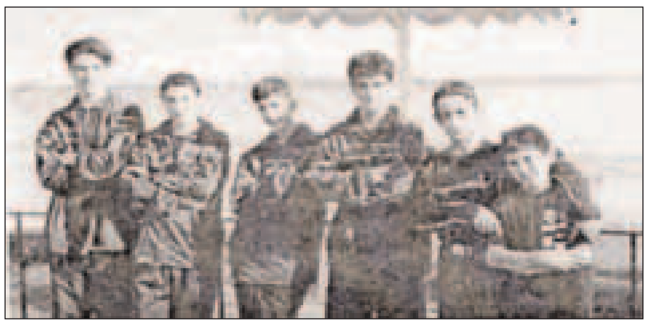

جەمال و شڤان زۆراب) کەلەیانەی وەرزشی سیروانی نوێ و (ڕێژەن دارا) کەلەیانەی وەرزشی سلێمانییە، چوونە قۆناغی دووەمی خولەکە.

لەیاری جوتدا (ڕێژەن داراو بەکر خالد) سەرکەوتن بۆ قۆناغی هەشت کە (٦٤) یاریکەر بەشدار بوون تیایدا..

دوای ئەوە لەخولی وەزارەتی ناوخۆی قەتەردا، بەشدارییان کردو کە (٦٤) یاریکەر بەشداری کردبوو، لەم خولەدا هەڵبژاردەی عێراق بەتەنیا بە (سەیوان جەمال و ڕێژەن دارا) بەشداریان کرد، ئەوەی شایەنی باسە سەیوان جەمال گەیشتە خولی چوار، دوای ئەوەی بەیەکەمی قارەمانێتیەکەی دۆراند، لەبەرئەوە بەلایەن سەرپەرشتیارانی خولەکەوە کاس و مەدالیاو (٥٠٠) ریاڵی قەتەری

پرۆژەی سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ بۆ بەهرەمەندان لەسلێمانیدا

اللجنة الأولمبية الوطنية العراقية
National Olympic Committee of Iraq
مشروع رئيس الجمهورية لرعاية الموهوبين
عقد شراكة

بەپێی ئەم ڕێکەوتنامەیەی کەدەقەکەی (چاودێر) بڵاوی دەکاتەوە، نوێنەری لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان، لەگەڵ نوێنەری لیژنەی ئۆڵۆمپی عێراق، ڕێکەوتنامەیەکیان مۆر کردووە کە تیایدا، فێرگەیەکی تایبەتی لەسەر بودجەی سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ، بۆ ڕاهێنانی تازە پێگەیشتوانی بەهرەمەند لەشاری سلێمانیدا دەکرێتەوەو بەپێی بەرنامەیەکی زانستی هاوچەرخیش، ئەو تازە پێگەیشتوانە دەست نیشان دەکرێن و بایەخێکی لە ڕادە بەدەری پێگەیاندنیان، بۆ پاشە ڕۆژ پێ دەدرێ.■

یانەی وەرزشی سلێمانی.. (جەبار حەمید)ی دەرکرد

جگەلەو ئەنجامە خراپانەی کە تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی سلێمانی لەخولی یانە پلە نایابەکانی عێراقدا لەسەر دەستی (جەبار حەمید) کەلەبەغداوە هێنرا بوو، وەک مستەکۆڵەی لەپڕ دای بەدەم و چاوی جەماوەری وەرزشی شاری سلێمانیدا، لەم ماوەی پێشوودا، دەرکەوت کەئەو کەسە نەک هەر ڕاهێنەر نییە، بەڵکو مرۆڤێکی ڕاست و دروست و دەست پاکیش نییە، بۆیە بەڕێز (سەرکەوت حەسەن)، سەرۆکی یانەی وەرزشی سلێمانی، لەبەردەمی یاریکەرەکانی تیپی فوتبۆڵی یانەکەداو هەر بەرەو ڕوو، زۆر ڕاشکاوانە، دەریکردو (سەلاح شێخ ئەمین)ی یارمەتیدەری ڕاهێنەری کردە ڕاهێنەری تیپەکە، ئەمەیە ئەنجامی فرۆفێڵ و تەڵەکەبازی و ڕەوشتی ناوەرزشی و خوارو لار، دەست خۆشی لەسەرۆکی یانەی وەرزشی سلێمانی دەکەین، هیوادارین ئەمە وانەیەکی بەکەڵک بێت بۆ هەموو یانەکانمان.■

خولی فوتبۆڵی (هەڵبژاردن)

شەهید ئاوات یەکەم و پیرەمەگرون دووەم و شەهید دڵشاد سێیەم و شەهید نزار چوارەم بوون

بەسەرپەرشتی لیژنەی تیپە میللیەکانی سەر بەلیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان و بەشداریکردنی ١٥٢ تیپی میللی، لەشەش یاریگای سلێمانی، لەڕۆژی (٢٠٠٥/١/٢٤)ەوە، خولی فوتبۆڵی (هەڵبژاردن) لەیاریگای بچووکدا دەستی پێکردووە، کەلە شەش یاریگای تارتانی سلێمانیدا ئەنجام دراوە، قۆناغی یەکەمی یاریەکان بەشێوازی دووجار دۆراندن و قۆناغی دووەم بەشێوازی یەکجار دۆراندن بوو.

پاش نیوەڕۆی شەممە ٢٠٠٥/٢/١٩ لەیاریگای کۆمەڵگای ئازادی سەر بەکۆمپانیای بەڕێز، دوا یاری خولەکە بەئامادەبوونی بەڕێزان حاکم قادرو شێخ جەعفەر شێخ مستەفاو عومەر محەمەد کەریم و بەهادین ئەحمەدو جەماوەرێکی زۆر کرا، کەئەنجامەکەی بەم شێوەیە بوو: تیپی شەهید ئاوات یەکەم بوو دوای ئەوەی لەگەڵ تیپی پیرەمەگرون بەسێ گۆڵ بەرامبەر وەستان، بەڵام بەلێدانی پەنارتی تیپی شەهید ئاوات بەدوو گۆڵ بەرامبەر بەیەک گۆڵ بردییەوە، بەمەش تیپی پیرەمەگرون دووەم بوو، تیپی شەهید دڵشادیش لەتیپی شەهید نزاری بردەوە بە دوو گۆڵی بێ بەرامبەر، بەم ئەنجامەش تیپی شەهید دڵشاد سێیەم و تیپی شەهید نزار چوارەم بوو.

هەروەها تیپی ئاری پێنجەم و بابانیش شەشەم بوو، هەروەها هەموو یەکەم و دووەمی کۆمەڵەکانیش خەڵات کران و ٢١ تیپیش لەبەرئەوەی بەتیپی نمونەیی دانرابوون خەڵات کران، لەکۆتایشدا بەڕێزان حاکم قادرو شێخ جەعفەرو عومەر محەمەد کەریم و بەهادین ئەحمەد خەڵاتیان بەسەرکەوتوان پێشکەش کرد.■

سوپاسنامە

لەکانگای دڵمەوە، سوپاسی هاوڵاتیان بەگشتی و وەرزشکاران و تیپە میللیەکان بەتایبەت دەکەم، کەلەهەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانیدا دەنگیان پێبەخشیم، پەیمانیان دەدەمێ، کەهەمیشە لەخزمەتیاندا بم، بۆ بەدیهێنانی خۆزگەو هیواو ئامانجەکانیان.

عومەر محەمەد کەریم
جێگری سەرۆکی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان
ئەندامی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی

کانیجیا.. لە تەمەنی ٣٨ ساڵیدا واز لەیاری دەهێنێت

بردنەوەی ئەستێرەکانی ساڵانی پێشوو لە ئەستێرەکانی ئەمساڵی N.B.A

خۆشی یاریزانەکانی بەرشەلۆنە بەگۆڵەکەی دیکۆ

E-mail
info_chawder@yahoo.com
info_observer@yahoo.com
www.madaniat.org
نرخی (٢٥٠) دیناره

THE OBSERVER
Aweekly Political, Educational & Social Press - Kurdistan - Iraq
No.: (17) 21-2-2005

مەلا بەختیار
سامی هادی، جەمال حوسێن
نەخشەسازی: جەلیل حسێن – ئینتەرنێت: سۆران عەبدوڵڵا
پیتچنین: سۆران بورهان؛ تەها حەمە نوری؛ ئیبراهیم حسێن

ماخۆلان

ماخۆلان تیکرار کردنەوەی جموجولێکی خەتەرو بێهوودەیە کە ئەگەر هەرزەکارێک بە کۆڵانێکی باریک و تەسکا بیکات مەعنای وایە کاکم حەزی لە کچە عازەبێکی ئەو دەورومەکانە کردووە. ماخۆلان، جاری واش هەیە، ئەبێتە دەردێکی بێ دەرمان و جەنابی مودیر ناچارئەکات بەدەم تەزبیح بادانەوە لە ماوەی نیو سەعاتا هەزارو دووصەد جار بە ژووره سێ بەچوارەکەیا بێت و بچێت. سەبەبیش ئیمما گوشارێکی بێ مەعنا و قانونشکێنی سەرەوەیە، یان هەڕەشەیەکی نەنووسراوی یەکێک لە تەکەتولەکانی دەورووپشتە. ماخۆلانی مشکی عەمر نەماویش ئەوەیە کە بۆ کوڕێنی بچێ بۆ گەڕەکی پشیلاواو لە بەعزە حاڵەتێکیشا ئەبێت بە قڕەی سەیارەیەک لەم سەیارە ترحێوانەی کە ڕۆژی صەد جار بێ ئیش و بێ کار بە جادەی ئۆرزدی و ئەملاولای زانکۆدا ئەخولێتەوە. لە دنیای ئەدەب و داهێنانیشا، ماخۆلان ئەوەیە ناخونەک لە بەرهەمی نووسەرێکی مەشهور بدەیت و هەر ئیعلامییەکی سوروسپیش ماخۆلانی بێت، بۆ ڕیپۆرتاج ئامادەکردن ئەچێ بۆ فەللوجە. ماخۆلانی کچی بچکۆلەش ئەوەیە دەستکاری سوراو و سپیاوەکەی دایکی بکات و هی زەلامی گومانلێکراویش ئەوەیە بەڕیشێکی پان و درێژەوە بچێتە بەردەمی ئاسایش و ماخۆلانی وتارنووسی جەریدەش زۆرن، هەرە موشکیلەکەیان ئەوەیە لە کۆمەڵگەیەکی فاسیددا لەسەرفەساد بنووسێ. لە حاڵەتە دەگمەنەکانیشا ئەم ماخۆلانە ئەبێتە غاییلەیەکی خراپ و خەریکە کابرای کاربەدەست قەناعەت پێ بێنێت بچێ سەردانی گەڕەکێکی هەژارنشین بکات، بەڵام یەکسەر ویژدان خان خەبەری ئەبێتەوەو پێی ئەڵێ کوڕە دانیشە، بۆ کوێ ئەچیت؟! خۆ ماخۆلانت نیە و دانیشن بە خێر.■

حەڵاڵکردنەوەی خوێنی ڕۆماننوسی بەریتانی (سەلمان روشدی)

ئاژانسی دەنگوباسی ئێرانی، لەچەند ڕۆژی رابردوودا لەسەر زاری وتە بێژی ڕێکخستنەکانی (پاسەوانانی شۆڕش) لە یادی ساڵڕۆژی بڵاوکردنەوەی فەتواکەی ئایەتوڵڵا خومەینی سەبارەت بەحەڵاڵ کردنی خوێنی (سەلمان روشدی)دا، رایگەیاند کەرۆژێک دێت ئەو کافرە تاوانبارە بەسزای ڕەوای خۆی دەگات ولەوتەمێ کردنە دەربازی نابێت، ئەو فتوایەی کەلەمانگی شوباتی ساڵی (١٩٨٩)دا سەرۆکی کۆماری ئیسلامی ئەوکات (خومەینی) بڵاویکردەوە، بەهۆی نوسین و بڵاوکردنەوەی رۆمانە بەناوبانگەکەی نوسەری بەریتانی بەرەگەز (هیندی) سەلمان روشدی،

(ئایەتە شەیتانیەکان)وە بوو، لەگەڵ بەرزبوونەوەی دەنگی نارەزایی سەبارەت بەوفەتوایەوچەندین لایەنی نێو دەوڵەتی و ڕۆشنبیری جیهانی هاتنە ناوکێشەکەو دواتر کارکردن بەو فەتوایە ڕاگیرا. بەڵام لەگەڵ گرژبونەوەی پەیوەندیەکانی نێوان وڵاتی بەریتانیاو کۆماری ئیسلامی ئێران، ئەوفەتوایە لەلایەن دامودەزگا نهێنیەکانی پاسەوانانی شۆڕشی ئیسلامیەوە تازەکرایەوە..■

رزگار

نیگەرانیەکانی پاستیک

خوێندنەوەی حەمە هاشم

لەپانتاییەکی پرتەقاڵی تۆخدا، کوتلەیەکی قورس لەناوەڕاستی فۆرمەکەدا سەرنجمان بەلای خۆیدا ڕاپێچ دەکات، ئەو کوتلەیە پێکهاتەیەکە لە هێڵی شکاوەو بازنەیی ناتەواو، هێڵ لەدەست بەسەراگرتنێکی تەواودایەو دەسەڵاتی خۆی سەپاندووە بەسەر سەراپای کوتلەو فیگەرەکان، لەو حاڵەتەدا جوڵەو ئاپۆرەیەکی ناجێگیر دروست بووە، کە تێکرا لەسەر پانتایی ئەو بۆشاییە پرتاقاڵییە ئارام دەبێتەوەو ئۆقرە دەگرێت.
ئەم بەرهەمە کاری هونەری هونەرمەند (عەلی کەریم)ە، کە نزیکە لە ئامادەگیەکانی خۆیی نێوان بوون و دەسەڵاتە هونەرییەکانی، کە هەڵقوڵاوی دەروونی شەکەتی هونەرمەند خۆیەتی.. بابەتێکی دەرچووە لەنیگەرانی و نامۆیی.. ئەم بەرهەمەکە بەچەند ماتریاڵێکی هەمەجۆری وەک ڕەنگی ڕۆنی و پاستیل لەسەر کانڤاس هاتۆتە ئاراوە، لەتەکنیکدا توانستێکی ئەوتۆی هەیە.. هونەرمەند سەرەتا لەپێکهاتەکاندا بەڕەنگی ڕۆنی. زۆربەی بۆشاییەکانی پڕکردۆتەوەو هێڵە گشتییەکانی بارستە سەرەکیەکەی نەخشە کێشاوە، دواتر هاتووە بەجۆرێک لەتەکنیکی دیکە، کە ئەویش پاستیلە رووپۆشی هەندێ شوێنی سەرەکی کردووەو، ڕەنگە بنەڕەتیەکانی شاردۆتەوە، بەشێوە هارمۆنیەکی ئیستاتیکی و لەسەر پانتایی فۆرمە پرتەقاڵیەکە کۆمەڵێ ڕەنگی دیکە دەبینرێت کە ئەویندارییەکی گونجاوکۆیان دەکاتەوە، وەکو ڕەنگی سەوزو سپی، کە لەگەڵ پرتەقاڵیەکەدا هاوڕێکن و ڕوانگەکان لەوێڕا بۆمان دەردەکەون.
جگە لەمەش ئەو کوتلە قورسەی ناوەڕاست، هاوسەنگیەکی وەهای بەخشیوە بەتابلۆکە، کە ڕەهەندە ئیستاتیکی و چەمکە گشتگیرییەکانی ڕوانینمان باشتر بۆ مەیسەر دەکات.
هونەرمەند (عەلی کەریم) لەم بەرهەمەدا لەسەر ستایلێکی تایبەت بەخۆی، بەکۆمەڵێ گۆڕانکاریەوە دەیەوێت گوزارشتێکمان بداتێ لە (دوورەپەرێزی)، بەو واتایەی کە ڕوانگەکانمان بەرەو تەنهایی و تاکێتی بەرێتەوە.. کە خۆشاردنەوەبێت لە بابەتە ئاڵۆزەکانی ژیان.■

پانۆرامای وێنەی ڕۆژنامەکانی مێژووی ڕۆژنامەوانی کوردستان

زیاد لە سەد ساڵە مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی دەست پێدەکات و بەناو هەزاران کارەسات و جەنگ و دابران و داگیرکردندا تێدەپەڕێت.. زیاد لەسەد ساڵە، ئێمە خاوەنی دەنگێکین، دەنگێک کەهەمیشە دنیای نوسین و ڕۆحی ئێمەی لەناو دۆزەخ و ئاگرە یەک لەدوای یەکەکاندا پاراستووە.. ئەم دەنگە نەمرە لەدوای ڕاپرینەوە.. ڕەهەندەکانی خۆی فراوانتر دەکات و دەیان دەنگ و ڕەنگ و ڕۆژنامەی دیکە دەخاتە ناو ئەو دنیا وێرانەی کەمێژووی ڕۆژنامەوانی ئێمەی تێدا خەسێنرا بوو.. بەڵام زیاد لە ١٠ ساڵە ئێمە خەونەکانمان خاوەنی دەیان نیشتمان و دەیان ڕۆژنامەو بڵاوکراوەی بەئومێدن..لێرەوە زۆر سوپاسی برای شاعیرو ڕۆژنامەنوس کاک (سەلام مستەفا) دەکەین، کەزەحمەتێکی زۆری کێشاوە لەپاراستنی ئەرشیفی ڕۆژنامە کوردیەکان و وەک پانۆرامایەکی وێنەیی پێشکەشی ڕۆژنامەی چاودێری کرد.. بەئومێدی سەرکەوتن و بەردەوامی بۆ کاک سەلام.■

چارەسەرێک.. ژیانی تازە دەبەخشێتە توشبوانی شێرپەنجەی پرۆستات

کۆمپانیای (دندریون) لەسەر زاری چەند توێژەرەوەیەکی ئەمریکی رایگەیاند کە گەیشتونەتە ئاکامی دروست کردنی چارەسەرێکی تازە بەناوی (پرۆفینج) کەهاوکاری سیستمی بەرگری کردنی خانەکانی لەشی مرۆڤ دەکات لە تەشەنەکردن و بڵاو بونەوەی شێرپەنجە بەخانەکانی لەشدا.. (د. ئەریک سمول)سەرپەرشتی ئەم توێژینەوە تازەیەی کردووە لەکۆلیژی پزیشکی لە (سان فرانسیسکۆ) لەزانکۆی کالیفۆرنیا، دەڵێت:
ئاشکرایە کە چارەسەرێک ژیانی نەخۆشە توشبوەکان درێژ بکاتەوە بێ ئەوەی کاریگەری زیادو لاوەکی لەسەرتەندروستی توشبوەکە دروست بکات، وەک شێوازەکانی تری چارەسەر کە پێشتر بەکار هاتووە. بێگومان جێگەی بایەخدان دەبێت بەلای نەخۆشەکان و پزیشکەکانیشەوە.
جێی باسە ئەم ئەمپولە تازەیە ماوەی چوار مانگ ژیانی توشبوەکان بەو نەخۆشیە درێژتر دەکاتەوە.■

نونە

ژمارە (٢١٢) چوار شەممە ١٦ /٢/ ٢٠٠٥ / کوردستانی عێراق

خوێنەری ئازیز!
کام لەم دوو ڕۆژنامەیە دڵخۆشن بەسەرەنجامی سەرکەوتووی هەڵبژاردنەکان؟

ژمارە (٢٦) دوو شەممە ١٤ /٢/ ٢٠٠٥ / کوردستانی ئێران